

**Луганська обласна державна
адміністрація**

**Департамент комунальної
власності, земельних,
майнових відносин,
екології та природних
ресурсів**

РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ

**ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО
ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В
ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

2023 РІК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Луганської обласної державної
адміністрації – начальник обласної
військової адміністрації

Артем ЛИСОГОР

« 26 »

08

2024 року

**РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО
ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ У 2023 РОЦІ**

ЗМІСТ

Вступне слово	7
1. Загальні відомості	9
1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території	9
1.2 Соціальний та економічний розвиток області	10
2. Атмосферне повітря	20
2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	20
2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	21
2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	21
2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря	22
2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах	22
2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	23
2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	23
2.6 Державна політика та заходи у сфері покращення стану атмосферного повітря	23
3. Зміна клімату	25
3.1 Тенденції зміни клімату	25
3.2 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату	32
3.3 Політика та заходи у сфері захисту озонового шару	37
4. Водні ресурси	39
4.1 Водні ресурси та їх використання	39
4.1.1 Загальна характеристика	39
4.1.2 Водокористування та водовідведення	41
4.2 Забруднення поверхневих вод	41
4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	43
4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)	44
4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод	44
4.3 Стан поверхневих вод	44
4.3.1 Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод	44
4.3.2 Хімічний стан масивів поверхневих вод	45
4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	45
4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод	45
4.4 Екологічний стан Азовського та Чорного морів	45
4.5 Державна політика та заходи щодо покращення стану водних об'єктів	45
5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування	48

національної екологічної мережі	
5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування екологічної мережі області	48
5.1.1 Загальна характеристика	49
5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	53
5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	54
5.1.4 Формування національної екомережі	55
5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	59
5.2 Охорона, використання та відтворення рослинного світу	61
5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу	61
5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів	61
5.2.3 Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	65
5.2.4 Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	75
5.2.5 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	76
5.2.6 Інвазійні чужорідні види рослин у флорі Луганської області	77
5.3 Охорона, використання та відтворення тваринного світу	80
5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу	80
5.3.2 Стан і ведення мисливського господарств	80
5.3.3 Стан і ведення рибного господарства	81
5.3.4 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	82
5.3.5 Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів	100
5.3.6 Інвазійні чужорідні види тварин у фауні України	103
5.4 Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	104
5.4.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду	104
5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення	107
5.4.3 Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина	107
5.4.4 Формування української частини Смарагдової мережі Європи	108
5.5 Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	112
5.6 Державна політика та заходи збереження біорізноманіття	113
6. Земельні ресурси та ґрунти	115
6.1 Структура та стан земель	115
6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь	115

6.1.2 Стан ґрунтів	116
6.1.3 Деградація земель	118
6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	120
6.3 державна політика та заходи у сфері охорони земель	121
6.3.1 Практичні заходи	121
6.3.2 Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво	121
7. Надра	123
7.1. Мінерально-сировинна база	123
7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази	123
7.2 Система моніторингу геологічного середовища	123
7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість	123
7.2.2 Екзогенні геологічні процеси	123
7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр	126
7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	127
7.5 Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання	127
8. Відходи	128
8.1 Структура утворення та накопичення відходів	128
8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	131
8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів	131
8.4 Державна політика у сфері поведження з відходами	131
9. Екологічна безпека	136
9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки	136
9.2 Об'єкти підвищеної небезпеки	137
9.3 Радіаційна безпека	137
9.3.1 Стан радіоактивного забруднення території України	137
9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами	138
9.3.3 Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення	138
9.4 Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України	138
9.4.1 Шкода, завдана земельним ресурсам	139
9.4.2 Втрати надр	139
9.4.3 Збитки, завдані водним ресурсам	139
9.4.4 Шкода, завдана атмосферному повітрю	139
9.4.5 Втрати лісового фонду	140
9.4.6 Збитки, завдані природно-заповідному фонду	141
9.5 Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки	143
10. Промисловість та її вплив на довкілля	144
10.1 Структура та обсяги промислового виробництва	144

10.2 Вплив на довкілля	144
10.2.1 Гірничодобувна промисловість	145
10.2.2 Металургійна промисловість	145
10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість	145
10.2.4 Харчова промисловість	145
10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва	146
11. Сільське господарство та його вплив на довкілля	147
11.1 Тенденції розвитку сільського господарства	147
11.2 Вплив на довкілля	150
11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	154
11.2.2 Використання пестицидів	155
11.2.3 Екологічні аспекти зрошення та осушення земель	157
11.2.4 Тенденції в тваринництві	158
11.3 Органічне сільське господарство	159
11.4 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на довкілля	159
12. Енергетика та її вплив на довкілля	161
12.1 Структура виробництва та використання енергії	161
12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	161
12.3 Вплив енергетичної галузі на довкілля	161
12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	162
12.5 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище	162
13. Транспорт та його вплив на довкілля	163
13.1 Транспортна мережа України	163
13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень	163
13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів	163
13.2 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля	163
14. Стале споживання та виробництво	165
14.1 Тенденції та характеристика споживання	165
14.2 Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	166
15. Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	170
15.1 Національна та регіональна екологічна політика	170
15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	174
15.3 Державний нагляд (контроль) за додержанням вимог природоохоронного законодавства	178
15.4 Виконання державних цільових екологічних програм	179
15.5 Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	180

15.6 Оцінка впливу на довкілля	185
15.7 Економічні засади природокористування	187
15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності	187
15.7.2 Стан фінансування природоохоронної галузі	189
15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	189
15.9 Державне регулювання у сфері природокористування	191
15.10 Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля	191
15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля	192
15.12 Екологічна освіта та інформування	194
15.13 Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля	203
Висновки	204
Відповідальні виконавці	209

ВСТУПНЕ СЛОВО

Луганська область потерпає від війни з 2014 року. Колосальне нищення інфраструктури, руйнування міст та сіл, затоплення шахт і потрапляння шахтних вод у ґрунти, згорілі ліси, зменшення популяції тварин і птахів - все це вже суттєво підірвало екосистему Донбасу.

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час переважна більшість території Луганської області, тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області, підконтрольна Уряду України, знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Війна вплинула на кожний компонент довкілля – тваринний і рослинний світ, воду, повітря, ґрунт. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер.

Однією з найважливіших екологічних проблем під час війни стало забруднення повітря. Постійні бомбардування та обстріли міст і населених пунктів призвели до викиду великої кількості токсичних хімічних речовин у навколишнє середовище.

Ще однією серйозною екологічною проблемою стало знищення лісів і місць проживання диких тварин. Постійні бомбардування та обстріли лісів завдали значної шкоди екосистемі та негативно вплинуло на біорізноманіття регіону.

Повномасштабне вторгнення РФ призвело до нищівного руйнування інфраструктури, промислових підприємств, знищення міст та селищ Луганської області та ін. Це призвело до розливів, витоків та викидів небезпечних речовин у навколишнє середовище.

Окрема проблема – заміновані території. Розриви мін призводять до забруднення ґрунтів важкими металами що робить ґрунт небезпечним, а в деяких випадках – непридатним для подальшого сільськогосподарського використання.

Військові дії призвели до різкого збільшення кількості відходів. Це включає пошкоджені або покинуті військові транспортні засоби та обладнання, уламки снарядів, цивільні транспортні засоби, будівельне сміття або незібрані побутові чи медичні відходи. Деякі з цих відходів є токсичними, включаючи уламки снарядів, медичні відходи або будівельне сміття, що містить азбест, важкі метали, і потребує спеціального поводження, транспортування та утилізації.

Також є непрямі наслідки війни, які виникають не від пожеж чи розриву снарядів. Через відсутність електроенергії зупиняються водоочисні підприємства. Неочищені стоки потрапляють в ріки, звідти — до водосховищ. Так само без електроенергії зупиняються помпи у шахтах і вони затоплюються разом із токсичними відходами, які можуть проникати у ґрунтові води.

Незважаючи на ці виклики, в Україні докладаються певні зусилля для вирішення екологічних проблем. Український уряд вживає заходів для

покращення захисту довкілля, зокрема, ухвалює нові закони та збільшує фінансування екологічних ініціатив. Міжнародні організації, такі як Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), також працюють над тим, щоб підтримати країну в очищенні забруднених територій та відновленні пошкоджених екосистем.

Захист та інформування про стан навколишнього середовища – це одне з найважливіших питань регіональної політики у сфері довкілля.

Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Луганській області у 2023 році містить наявну інформацію про стан атмосферного повітря, поводження з відходами, водних, земельних ресурсів, рослинного, тваринного світу, природно-заповідного фонду, визначає вплив господарської діяльності на довкілля, висвітлює нагальні екологічні проблеми та пропозиції щодо шляхів їх вирішення, про стан державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, стан екологічної освіти, інформування громадськості, інформацію про міжнародне співробітництво з питань охорони довкілля.

За інформацією Головного управління статистики у Луганській області, згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» фізичні особи, фізичні особи - підприємці, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи. У зв'язку із цим статистична інформація за 2023 рік відсутня.

Над Доповіддю працював колектив Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів при активній інформаційній підтримці структурних підрозділів облдержадміністрації. Також інформацію надали: Сіверсько-Донецьке басейнове управління водних ресурсів, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля, Південно-Східна державна інспекція з ядерної та радіаційної безпеки, Державна екологічна інспекція в Луганській області, Державна установа «Луганський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», Головне управління статистики у Луганській області, Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка та інші, за що всім спеціалістам висловлюємо велику вдячність.

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості території

Луганська область розташована на крайньому сході України у басейні середньої течії річки Сіверський Донець.

Річка Сіверський Донець

Максимальна відстань з півночі на південь складає 275 км, із заходу на схід – 170 км. Територія області займає площу 26,7 тис. км² (4,4 % території держави).

На півночі, сході та півдні межі області співпадають з державним кордоном України. Тут вона межує з Белгородською, Воронежською та Ростовською областями РФ. На південному заході її землі прилягають до Донецької, а на північному заході – до Харківської області України.

Територія області представляє собою переважно хвилясту рівнину на лівобережній частині долини Сіверського Дінця. На півдні розташований Донецький кряж.

В лівобережній частині області простягається Старобільська рівнина. На крайній півночі в межі області заходять вибалки Середньоруського узгір'я. Абсолютні висоти тут поступово знижуються (від 216 до 50 м) на південь і південний захід до долини Сіверського Дінця. Вздовж лівого берега ріки тягнеться порівняно неширока (16-18 км) терасова рівнина, вкрита, головним чином пісками, місцями сформованими в дюни.

Найбільш характерною рисою Донецького кряжа є чергування пагорбкуватих водороздільних площин з глибокими крутобережними річковими долинами і сухими балками. Найвища точка – Могила Мечетна –

367 м. В долині рік Міуса та Нагольної висота Донецького кряжа знижується і східні схили переходять в Приазовську берегову рівнину. Північні схили кряжа поступово знижуються в напрямі до Сіверського Дінця.

Для Луганської області характерні два типи ландшафтів – степовий та лісовий. Ліси на території області розповсюджені нерівномірно. Основні масиви лісу знаходяться у басейнах річок Сіверський Донець та Айдар, які у своїй більшості представлені байрачними лісами. Значну частину складають штучні ліси, полезахисні лісосмуги, захисні ліси та зелені смуги навколо крупних міст. Найбільшу площу займають степи, понад 87 % території області.

Щорічне формування надземної та підземної маси рослинного походження та її розкладання в умовах недостатньої вологи обумовлюють значну кількість гумусу, глибина якого варіюється від 50 до 130 см.

У північній частині поширені чорноземи звичайні середньо- та малогумусні, в південній – чорноземи звичайні середньо- та малогумусні, дернові щебенюваті ґрунти, в долині Сіверського Дінця – чорноземні, дернові, піщані ґрунти.

Рослинний покрив області має степовий характер. Ліси займають незначну площу, розташовані уздовж річок, на схилах балок та ярів.

Клімат Луганської області помірно континентальний з помітно вираженими посушливо-суховійними явищами. Формується він під впливом порівняно великої кількості сонячної радіації, домінування континентального повітря помірних широт, відстані від океанів та морів, характеризується доволі спекотним літом із посухою та помірно холодною зимою із нестійким сніговим покривом.

Середньорічна температура повітря складає +7-8 °С. Середня температура найтеплішого місяця (липень) – +21-22 °С, а найхолоднішого (січень) – -7 °С. Максимальна температура влітку сягає +38-40 °С, а мінімальна в окремі зими – -35-40 °С.

Атмосферні опади випадають в основному у вигляді дощу та розділяються у часі дуже нерівномірно. За рік у середньому випадає 418-476 мм опадів.

Сніговий покрив дуже малий. Максимальна потужність 15-20 см, а в окремі зими відсутній. Середнє багаторічне промерзання ґрунту складає 0,5-0,7 м.

Для території характерне частково повторення сильних вітрів східного напрямку. Із східними вітрами влітку пов'язані суховії, а взимку – завірюхи та сніговії.

1.2. Соціальний та економічний розвиток області

У зв'язку з тимчасовою окупацією майже всієї території області, підприємства були вимушені релокуватись в безпечні регіони країни, відновлювати експортну діяльність, опановувати нові експортні ринки та перереєструвались до інших регіонів.

За інформацією Головного управління статистики у Луганській області у 2023 році експорт товарів становив 0,368 млн дол. США (без урахування

підприємств, які у зв'язку з військовою агресією РФ проти України перереєструвались до інших територій), або 4,2 % порівняно з попереднім роком.

Значну частину товарного експорту склали:

механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку – 80,5 % до загального обсягу експорту (0,296 млн дол. США);

деревина і вироби з деревини – 14,1 % (0,052 млн дол. США).

Імпорт товарів становив 2,145 млн дол. США (без урахування підприємств, які у зв'язку з військовою агресією РФ проти України перереєструвались до інших територій), або 17,4 % порівняно з попереднім роком.

Значну частину імпорту склали:

транспортні засоби та шляхове обладнання – 81,8 % до загального обсягу імпорту (1,756 млн дол. США);

механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку – 8,1 % (0,173 млн дол. США);

продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 4,6 % (0,1 млн дол. США).

Оборот зовнішньої торгівлі товарами за 2023 рік становив 2,513 млн дол. США (2022 рік – 21,0 млн дол. США), негативне сальдо склало 1,8 млн дол. США (у 2022 році негативне – 3,6 млн дол. США).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,2 (у 2022 році – 0,7).

За інформацією Державної митної служби України, експорт товарів здійснювали 4 суб'єкти господарювання, зареєстровані у Луганській області та акредитовані в митних органах України, до Грузії, Польщі, Естонії, Угорщини. Найбільші обсяги експортних поставок здійснювалися до Естонії – 72,1 % від загального обсягу, Польщі – 25,8 %.

Імпорт товарів здійснювали 6 суб'єктів господарювання – з Польщі, Німеччини, Китаю. Найбільші імпорتنі надходження здійснювалися з Китаю – 43,4 % від загального імпорту, Польщі – 24,1 %.

Провести аналіз показників зовнішньої торгівлі послугами є неможливим, у зв'язку із тимчасовим призупиненням їх оприлюднення органами державної статистики.

Внаслідок військових дій, спричинених російською агресією, суб'єкти господарювання області зазнали найбільших втрат. Їх майнові комплекси перебувають на окупованих територіях та зазнали значних пошкоджень, руйнувань і пограбувань. Бізнес потерпає від втрати основних фондів, кваліфікованих кадрів, порушення логістичних шляхів тощо.

Частина суб'єктів господарювання перемістилась до більш безпечних регіонів України.

За інформацією Головного управління Державної податкової служби у Луганській області загальна кількість суб'єктів підприємницької діяльності (далі – СПД) Луганщини, які після 24.02.2023 перереєструвались до інших

областей України, на 01.01.2024 становить 2785 одиниць, що складає 13,2 % від загальної довоєнної кількості СПД області.

Із зазначеної кількості перереєстрованих СПД 456 – юридичні особи (17,1 %), 2309 – фізичні особи – підприємці (82,9 %).

Абсолютна більшість СПД області перереєстровано до чотирьох промислово розвинутих областей: Харківська, Київська, Дніпропетровська, Львівська та м. Київ. На ці регіони припадає 2052 суб'єкти або 73,7 % усіх перереєстрованих, із яких 1715 (74,3 %) фізичних осіб – підприємців та 337 (73,9 %) юридичних осіб.

Бізнес області долучається до участі в конкурсних відборах на отримання грантів для розвитку бізнесу та іншої фінансової допомоги.

За період дії державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» підприємці області отримали 431 кредит на загальну суму майже 1,1 млрд грн, у 2023 році – 6 кредитів на суму 6,6 млн грн.

За час дії урядового проєкту мікрогрантів «єРобота» на створення або розвиток власного бізнесу отримувачам, зареєстрованим у Луганській області (які фактично знаходилися в інших регіонах країни), надано 80 мікрогрантів, у 2023 році – 34 мікрогранти.

Для підприємницьких структур сформовано каталог державних та міжнародних програм підтримки підприємництва, інформація в якому щомісячно актуалізується, надсилається суб'єктам підприємництва та розміщується в мережі «Фейсбук».

Крім того, розроблено Методичні рекомендації в допомогу малому та середньому підприємству, які також містять інформацію про грантову та фінансову допомогу.

Сформовано пропозиції щодо створення спрощених умов ведення бізнесу на деяких територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, та деокупованих територіях, які направлено для розгляду та опрацювання до Міністерства економіки України.

Налагоджено співпрацю зі Спілкою підприємців та роботодавців Польщі.

На базі гуманітарних хабів, створених військовими адміністраціями населених пунктів області (31 хаб), в різних регіонах України надаються консультації з питань розвитку та підтримки бізнесу.

Триває співпраця з громадськими організаціями області, які продовжили свою діяльність у більш безпечних регіонах нашої країни.

Так, ГО «Агенція місцевого розвитку м. Щастя» надавались представникам релокованого бізнесу Луганської та Запорізької областей безкоштовні консультації з написання бізнес-планів (гранти від MOM та GIZ) та подано 5 грантових заявок. Надано безкоштовні консультації 52 особам щодо участі в проєктах розвитку бізнесу (Mercy Corps Програма підтримки економічної стійкості України (ERP); мікрогранти для переміщеного, так і місцевого бізнесу від організації «Людина в біді» (Чехія); USAID «Конкурентоспроможна економіка»). Ще 23 особи отримали безкоштовні консультації щодо участі в урядовому проєкті «єРобота». В режимі онлайн проведено 3 навчальні заходи для 62 осіб, які планують відкрити власну справу на підконтрольних уряду

України територіях з числа ВПО Луганської та Донецької областей. Крім того, релокованим малим підприємствам, ФОП і НГО надано 85 консультацій щодо ведення бухгалтерського обліку та податкової звітності.

ГО «Кремінська бізнес-асоціація» в межах Проекту «Україна та Європа: лідерство приватного сектору у фасилітації термінової допомоги і відновлення економіки України та солідарна європейська підтримка» проводився цикл тренінгів: «Фандрайзінг для МСБ», «Складання бізнес плану», «Від ідеї до бізнесу» тощо.

Обласною службою зайнятості підтримувався тісний контакт з 1029 підприємствами та фізичними особами – підприємцями, які відновили свою діяльність в різних регіонах України.

Центрами зайнятості проведено 286 профінформаційних семінарів для 1216 безробітних осіб, які планували започаткування власної справи.

З метою залучення до професійного навчання, у тому числі орієнтації на самозайнятість, проведено 150 групових заходів «Презентація послуг з професійного навчання, у тому числі послуг ЦПТО ДСЗ» для 525 учасників.

На постійній основі проводиться робота з інформування ВПО Луганської області в 25 гуманітарних штабах щодо можливості відкриття власної справи.

В області до 24.02.2022 діяли 23 Центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), їх 100 віддалених робочих місць, 1 територіальний підрозділ та 9 мобільних ЦНАП.

На 01.01.2024 частково відновлено роботу 20 ЦНАП: Лисичанський, Северодонецький, Рубіжанський, Гірський, Кремінський, Попаснянський, Сватівський, Старобільський, Щастинський, Біловодський, Білокуракинський, Білолуцький, Марківський, Міловський, Новоайдарський, Новопсковський, Станічно-Луганський, Троїцький, Чмирівський та Шульгинський і їх 19 віддалених робочих місць адміністраторів за місцем розташування Рубіжанської міської військової адміністрації, в консультативному центрі Попаснянської міської військової адміністрації та в 28 гуманітарних хабах військових адміністрацій Луганщини у містах: Бровари, Ірпінь, Київ, Обухів (Київська область), Дніпро, с. Богданівка (Дніпропетровська область), Черкаси, Корсунь-Шевченківський (Черкаська область), Житомир, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Кропивницький, Львів, Одеса, Полтава, Рівне, Тернопіль, Ужгород, Харків, Хмельницький. В роботі ЦНАП фактично задіяно 69 осіб.

В ЦНАП надавалося від 5 (Гірський ЦНАП) до 29 (Кремінський ЦНАП) видів адміністративних послуг. Протягом року надано 9,4 тис. адміністративних послуг та понад 113 тис. консультацій.

В рамках МТД Програмою розвитку ООН Северодонецькому ЦНАП передано 3 комплекти комп'ютерної техніки та 3 БФП на суму 205,3 тис. грн. Виконання планового показника фінансування заходу за рахунок інших джерел фінансування становить 11,4 %.

Підприємства торгівлі, ресторанного господарства та побутового обслуговування населення на тимчасово окупованій території області призупинили свою діяльність.

На сьогодні вживати заходів щодо відновлення діяльності відповідних підприємств у деокупованих населених пунктах області (сmt Білогорівка, с. Золотарівка Лисичанської міської військової адміністрації Сєвєродонецького району; селах: Греківка, Макіївка, Нововодяне, Новолюбівка, Невське Красноріченської селищної військової адміністрації Сватівського району; селах: Андріївка, Кармазинівка, Надія, Новоєгорівка, Новоєгорівка (Свердлівка), Новоселівське, Райгородка, Стельмахівка Коломийчеської сільської військової адміністрації Сватівського району) неможливо у зв'язку з постійними обстрілами та атаками армії Російс

ької Федерації.

У 2023 році досягнуто попередні домовленості з ТОВ «АТБ-МАРКЕТ», ТОВ «ГВЕДЕОН» (мережа магазинів «Сім'я») та ТОВ «РУШ» (мережа магазинів «ЕВА») щодо відновлення роботи на деокупованих територіях області. Також здійснено аналіз оперативної інформації, отриманої від військових адміністрацій, та складено відповідний перелік торгової мережі, яка першочергово буде задіяна у деокупованих населених пунктах області.

За оперативними даними військових адміністрацій області, готові поновити свою роботу 76 суб'єктів господарювання, у тому числі: роздрібна та оптова торгівля продовольчими товарами та товарами першої необхідності – 61; роздрібна торгівля будівельними матеріалами – 8; роздрібна торгівля аптечними засобами та виробами медичного призначення – 3; перевезення вантажів – 3; виробництво хліба та хлібобулочних виробів – 1.

Деякі суб'єкти господарювання, які здійснювали роздрібну торгівлю пальним, готові відновити свою діяльність на деокупованих територіях області та мають плани з відновлення об'єктів. Так, 7 суб'єктів господарювання готові повернутися та продовжити працювати в області на 22 об'єктах у містах: Сєвєродонецьк, Лисичанськ, Рубіжне, Щастя, у селищах міського типу: Новоайдар, Станиця-Луганська, Марківка, Мілове, Новопсков, Білокуракине та с. Половинкине.

Індекс споживчих цін на споживчому ринку області у 2023 році до грудня попереднього року становив 105,3 %, область посідає 10 місце у рейтингу регіонів України разом із Київською, Житомирською та Черкаською областями. Показник зменшився на 19,6 в. п. у порівнянні з попереднім роком (2022 рік – 124,9 %).

У порівнянні з 2022 роком зросли ціни (тарифи) на:

послуги ресторанів та готелів – на 13,1 % (по Україні – на 13,0 %);

житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива – на 11,1 % (по Україні – на 12,8 %);

різні товари та послуги – 10,8 % (по Україні – на 11,3 %);

послуги освіти – на 10,1 % (по Україні – на 12,8 %);

алкогольні напої та тютюнові вироби – на 9,6 % (по Україні – на 9,6 %);

охорону здоров'я – на 8,4 % (по Україні – на 8,7 %);

продукти харчування та безалкогольні напої – на 4,5 % (по Україні – на 4,0 %);

транспорт – на 3,8 % (по Україні – на 3,2 %);

послуги зв'язку – на 1,4 % (по Україні – на 1,5 %);

предмети домашнього вжитку, побутову техніку та поточне утримання житла – на 0,7 % (по Україні – на 0,7 %).

Водночас на 6,0 % подешевшали одяг і взуття (по Україні – на 6,3 %) та послуги відпочинку і культури – на 1,5 % (по Україні – на 1,1 %).

На офіційному сайті облдержадміністрації щомісяця висвітлюється інформація про середні споживчі ціни на продукти харчування в територіальних громадах Луганської області, тимчасово окупованих Російською Федерацією та на території України, підконтрольній Уряду (за оперативними даними цінового спостереження Головного управління Держпродспоживслужби в Луганській області).

Через повномасштабне вторгнення РФ в Україну в демографічній сфері зберігалася тенденція міграційних процесів, які відбувалися як усередині країни, так і зовні. За інформацією Міністерства соціальної політики України, на 01.01.2024 із Луганської області мігрували та стали на облік в інші регіони України 196,5 тис. ВПО, що на 17,9 тис. осіб більше у порівнянні з попереднім роком (2022 рік – 178,6 тис. осіб).

Найбільша кількість ВПО залишається в: Дніпропетровській області – 44,1 тис. осіб (2022 рік – 43,5 тис. осіб), м. Києві – 29,5 тис. осіб (2022 рік – 22,7 тис. осіб), Київській області – 17,7 тис. осіб (2022 рік – 14,3 тис. осіб), Полтавській області – 11,6 тис. осіб (2022 рік – 11,4 тис. осіб).

Луганською обласною службою зайнятості (далі – ЛОСЗ) підтримується тісний контакт з 1029 підприємствами та фізичними – особами підприємцями, які відновили свою діяльність в різних регіонах України, надається повний спектр послуг починаючи з підбору персоналу на відкриті вакансії та інформування по всім активним програмам сприяння зайнятості.

У 2023 році продовжена робота програми компенсаційних виплат за працевлаштування ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 331. Луганським обласним центром зайнятості (далі – ЛОЦЗ) прийняті позитивні рішення щодо надання компенсацій витрат на оплату праці 35 роботодавцям на 192 працівника з числа ВПО.

Проведена робота з роботодавцями щодо реалізації ст. 24¹ ЗУ «Про зайнятість населення» – компенсація роботодавцю заробітної плати за працевлаштованих за направленням ЛОЦЗ безробітних з числа ВПО. Так, обласною службою зайнятості працевлаштовано 18 ВПО до 12 роботодавців, які подали заяви на компенсаційні виплати.

З початком військової агресії з боку РФ формат обслуговування клієнтів служби зайнятості був змінений на дистанційний. Так, протягом 2023 року послугами Луганської обласної служби зайнятості скористалися майже 6,0 тис. громадян, з яких статус безробітного мали ,5 тис. осіб. Більше половини (62,1 %) зареєстрованих безробітних – жінки (2,8 тис. осіб), кожен четвертий (26,7 %) – молодь у віці до 35 років (1,2 тис. осіб).

Водночас у структурі безробітного населення за рівнем освіти – 2,4 тис. осіб (53,8 %) складають безробітні з вищою освітою; 1,5 тис. осіб (33,0 %) –

професійно-технічною освітою; 0,6 тис. осіб (13,2 %) – початковою, базовою та повною середньою освітою.

На 01.01.2024 року на обліку Луганської обласної служби зайнятості перебувало 3,2 тис. безробітних, протягом 2023 року за сприяння Луганської обласної служби зайнятості працевлаштовано 770 осіб.

Для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці протягом звітного періоду 150 безробітних проходили навчання за направленням служби зайнятості. За звітний період 369 осіб отримали ваучери, а саме для: перепідготовки за робітничою професією – 7; підвищення кваліфікації та спеціалізації – 58; підготовки на наступному рівні освіти – 18; здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю – 286.

ЛОСЗ укладено договори з Попаснянською, Гірською, Кремінською міськими та Біловодською, Білокуракинською селищними військовими адміністраціями на організацію та проведення громадських робіт в межах реалізації програми «Армія відновлення». На зазначені роботи видано 203 направлення для осіб, які виконують роботи по розвантаженню та фасуванню гуманітарної допомоги в хабах для переселенців з Луганщини, які знаходяться в різних регіонах України (м. Черкаси; м. Новомосковськ, Дніпропетровська область; м. Київ; м. Корсунь-Шевченківський, Черкаська область; м. Хмельницький; м. Полтава; с. Богданівка, Павлоградський район, Дніпропетровська область). Фінансування оплати праці вищезазначених робітників здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Протягом 2023 року 17,1 тис. профорієнтаційних послуг через службу зайнятості отримали 10,9 тис. осіб з числа безробітних громадян та зайнятих осіб інших категорій. Особам, які мали статус безробітного надано 8,9 тис. профпослуг.

З метою надання соціальних послуг з пошуку роботи та забезпечення зайнятості громадян, які вимушено залишили місце проживання, фахівцями ЛОСЗ на постійній основі проводиться робота в гуманітарних штабах для переселенців з Луганщини, які знаходяться в різних регіонах України. На зустрічах з ВПО проводиться інформаційна робота щодо послуг, які надає державна служба зайнятості, програм Уряду та інших не державних програм від міжнародних партнерів, спрямованих на підтримку бізнесу та зайнятості/самозайнятості населення, ознайомлення ВПО з переліком вільних робочих місць, можливостями професійного навчання з метою перепрофілювання виду професійної діяльності під потреби приймаючої громади.

В рамках Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» за ініціативи Олени Зеленської в співпраці з Координаційним центром психічного здоров'я при Кабінеті Міністрів України, Громадською організацією «Безбар'єрність» та Ізраїльською Коаліцією травми (Israel Trauma Coalition) за вересень-грудень 2023 року фахівцями ЛОСЗ проведено 81 онлайн-захід, в яких взяли участь більше 300 клієнтів та переміщених мешканців Луганщини.

Згідно із чинним законодавством передбачено 20 видів державних соціальних допомог та грошових виплат. Надання всіх видів державної допомоги одержувачам з Луганської області здійснюється централізовано.

Реабілітаційні послуги дітям з інвалідністю протягом 2023 року надавались реабілітаційними установами Сєвєродонецької та Попаснянської територіальних громад, КУ «Луганський обласний Центр соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Відродження» (далі – Центр).

Фахівці Центру надають послуги у змішаному форматі. Протягом року послуги отримали 245 дітей.

Створення сприятливих умов для оздоровлення та повноцінного відпочинку дітей, в першу чергу тих, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, неможливе без функціонування розвиненої мережі позаміських дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. На сьогодні всі 6 таких закладів залишились на тимчасово окупованій території. Протягом року діти направлялись на оздоровлення та відпочинок за запрошенням інших регіонів України за рахунок місцевих бюджетів приймаючої сторони та закордоном. Так, діти Луганщини відвідали Івано-Франківську, Закарпатську, Рівненську, Житомирську, Полтавську, Тернопільську області, Болгарію, Литву, Німеччину, Польщу тощо.

В цілому послугами із оздоровлення та відпочинку забезпечено понад 4 тис. дітей.

За даними ЄІАС «Діти» станом на 01.01.2024 загальна кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на первинному обліку в службах у справах дітей міських, сільських, селищних військових адміністрацій тимчасово окупованих територій з 24 лютого 2022 року становить 1157 дітей.

Найпоширенішою формою влаштування дітей зазначеної категорії в області є опіка, піклування. Під опікою, піклуванням перебуває 801 дитина-сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування.

Станом на 01.01.2024 в області функціонує 25 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 183 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, з них 13 дитячих будинків сімейного типу перемістились на підконтрольну Уряду України територію, 2 – виїхали за межі України, 10 – залишились на тимчасово окупованій території України. Функціонує 63 прийомні сім'ї, в яких виховується 117 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з них 17 прийомних сімей перемістились на підконтрольну Уряду України територію, 4 – виїхали за межі України до завершення воєнних дій на території області, 40 – залишились на тимчасово окупованій території України, 2 сім'ї – виїхали до РФ.

На виконання п.83 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866, Службою у справах дітей облдержадміністрації, службами міських, сільських, селищних військових адміністрацій ведеться облік дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) на територію України та за кордон.

Ведеться співпраця з МБО МФ «СОС Дитяче Містечко» щодо надання благодійної, матеріальної допомоги прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу, сім'ям опікунів/піклувальників, які тимчасово переміщені.

Продовжується співпраця з МБО «Партнерство «Кожній дитині» в рамках реалізації проекту «Моніторинг потреб та підтримка дітей в умовах війни».

За даними Міністерства соціальної політики України на 01.01.2024 на обліку в інших регіонах України перебувають 196,5 тис. ВПО або 158,7 тис. сімей ВПО, які починаючи з 24.02.2022 перемістилися з території Луганської області та зареєструвалися за новим фактичним місцем проживання.

Із зареєстрованих за новим місцем переміщення ВПО найбільша категорія особи працездатного віку – 104,3 тис. осіб, або 53,1 % від загальної кількості, інші 91,2 тис. осіб це:

категорія «діти» – 40,9 тис. осіб (20,8 %);

категорія «пенсіонери» – 37,2 тис. осіб (19,0 %);

особи з інвалідністю – 8,6 тис. осіб (4,4 %);

інші – 4,5 тис. осіб (2,7 %).

Регіонами України із найбільшою кількістю ВПО, які перемістилися з Луганщини, залишаються: Дніпропетровська область (44,1 тис. осіб), м. Київ (29,5 тис. осіб), Київська (17,7 тис. осіб), Харківська (11,8 тис. осіб), Полтавська (11,6 тис. осіб), Львівська (10,8 тис. осіб) області.

В рамках реалізації постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 328 «Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану» для ВПО Луганської області сформовано та видано 754606 одиниць продуктових наборів, з яких 551223 одиниці – у 2023 році.

Нарахування грошових допомог ВПО здійснювалось централізовано за спеціальним механізмом відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 215 «Про особливості нарахування та виплати грошових допомог, пільг та житлових субсидій на період дії воєнного стану».

На 01.01.2024 в Луганській області нарахування та виплата пенсій здійснювалася 258,8 тис. пенсіонерам. Їх чисельність у порівнянні з попереднім роком зменшилася на 67,4 тис. осіб.

На фінансування пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, протягом 2023 року надійшло 20671,16 млн грн, з урахуванням залишку коштів на початок року, який склав 53,86 млн грн, надійшло 20725,02 млн грн, що на 44,18 млн грн, або на 0,21 % більше, ніж за 2022 рік. З них кошти Державного бюджету склали 8646,67 млн грн, або 41,83 % від загальної суми фінансування, кошти по перерозподілу – 12024,49 млн грн, або 58,17 % від загальної суми фінансування.

Сума видатків на виплату пенсій за 2023 рік склала 20607,71 млн грн, що на 95,96 млн грн, або на 0,47 % більше, ніж за 2022 рік (20511,75 млн грн). З них витрати на доставку та виплату пенсій складають 0,03 млн грн, що на 11,00 млн грн менше, ніж за 2022 рік (11,03 млн грн).

Видатки на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та від нещасного випадку на виробництві

та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності у 2023 році становили 416,21 млн грн, в тому числі:

страхові виплати за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності – 19,37 млн грн;

страхові виплати внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання (регреси) – 395,80 млн грн;

відшкодування витрат на надання соціальних послуг з догляду за потерпілими внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання – 1,04 млн грн.

Видатки на виплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного палива і скрапленого газу за 2023 рік становили 754,27 млн грн.

Протягом 2023 року проведено 10 масових перерахунки пенсій, своєчасно перераховано пенсії 389017 пенсіонерам тих категорій, що підлягали перерахунку у зв'язку із змінами у законодавстві.

Середній розмір пенсії цивільних пенсіонерів разом з цільовою грошовою допомогою, державною адресною допомогою до пенсій, надбавкою за особливі заслуги перед Україною на 01.01.2024 склав 6245,72 грн, що більше у порівнянні з попереднім роком на 946,78 грн (середній розмір пенсії на 01.01.2023 – 5298,94 грн).

На 01.01.2024 38,1 тис. домогосподарств є одержувачами житлових субсидій, 17,2 тис. домогосподарств є одержувачами пільг на оплату житлово-комунальних послуг, твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу (далі — пільг). Зменшення у порівнянні з попереднім роком склало 19,2 тис. осіб та 1,6 тис. осіб відповідно.

Середній розмір виплат одержувачам житлових субсидій на 01.01.2024 становив 1787,05 грн, середній розмір виплат одержувачам пільг – 1572,23 грн.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Військова агресія РФ, що розпочалась у 2014 році, та подальша ескалація військових дій у 2022 році, призвела до серйозних екологічних наслідків для Луганської області. Активні воєнні дії, бомбардування та горіння об'єктів промисловості, енергетики, нафтобаз та лісів спричиняють утворення великих обсягів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, рівні яких неможливо оцінити у зв'язку із відсутністю моніторингових спостережень в населених пунктах тимчасово окупованої збройними формуваннями країни-агресора більшості території Луганської області. Підконтрольна Уряду України територія області знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Серед безлічі промислових підприємств, пошкоджених внаслідок бойових дій, найбільш екологічно небезпечні виробництва – ВП «Луганська теплова електрична станція» ТОВ «ДТЕК Східенерго» ПАТ, «Лисичанськвугілля», ДП «Первомайськвугілля», ДП «Севєродонецька ТЕЦ», ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот», ПАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», ПрАТ «Лисичанська нафтова інвестиційна компанія», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря» та ПАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій».

При цьому забруднене повітря не має кордонів, забруднюючі речовини можуть переноситися на великі відстані та осідати. Далі є також низка токсичних елементів, як оксид сірки й азоту, що під час окислення можуть призвести до кислотних дощів. Вони можуть змінювати рН ґрунту, викликати опіки рослин, слизових тканин дихальних органів людини, птахів, ссавців і так далі.

Під час детонації ракет та артилерійських снарядів утворюється низка хімічних сполук: чадний газ (CO), вуглекислий газ (CO_2), водяна пара (H_2O), бурий газ (NO), закис азоту (N_2O), діоксид азоту (NO_2), формальдегід (CH_2O), пари ціанистої кислоти (HCN), азот (N_2), а також велика кількість токсичної органіки, окислюються навколишні ґрунти, деревина, дернина, конструкції.

Під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільняються в атмосферу. Основні з них — вуглекислий газ і водяна пара — не є токсичними, а шкідливі в контексті зміни клімату, оскільки обидва є парниковими газами. В атмосфері оксиди сірки та азоту можуть спричинити кислотні дощі, які змінюють рН ґрунту та викликають опіки рослин, до яких особливо чутливі хвойні. Кислотні дощі мають негативний вплив і на організм людини, інших ссавців та птахів, впливаючи на стан слизових тканин та органів дихання.

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Основою для підготовки даного розділу Регіональної доповіді є статистична звітність на підставі документів первинного обліку, які подаються суб'єктами господарювання області в установленому порядку до територіальних органів державної статистики.

За інформацією Головного управління статистики у Луганській області, згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» фізичні особи, фізичні особи - підприємці, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи.

У зв'язку з цим, інформація щодо кількості викидів забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення за 2023 рік відсутня.

2.1.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

Основою для підготовки даного розділу Регіональної доповіді є статистична звітність на підставі документів первинного обліку, які подаються суб'єктами господарювання області в установленому порядку до територіальних органів державної статистики.

За інформацією Головного управління статистики у Луганській області, згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» фізичні особи, фізичні особи - підприємці, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи.

У зв'язку із цим, інформація щодо кількості викидів забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення за 2023 рік відсутня.

ПрАТ «Сєвєродонецьке об'єднання Азот» після обстрілу м. Сєвєродонецьк

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Внаслідок військової агресії РФ, яка розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових дій у 2022 році, більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни – агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Процеси, які відбуваються на цій території, на даний момент є неконтрольованими та мають наслідки, які важко оцінити. Так само неможливо оцінити ймовірний вплив транскордонного забруднення атмосферного повітря. У зв'язку з цим, відповідна інформація відсутня.

2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 року за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Луганським обласним центром з гідрометеорології моніторинг довкілля у 2023 році не проводився, у зв'язку з призупиненням роботи структурного підрозділу, який виконував спостереження.

Державною установою «Луганський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» моніторингові спостереження за станом навколишнього середовища у 2023 році не проводились у зв'язку з обмеженим виконанням статутних повноважень.

2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

За інформацією Луганського обласного центру з гідрометеорології моніторинг довкілля у 2023 році не проводився, у зв'язку з призупиненням роботи структурного підрозділу, який виконував спостереження.

За інформацією Південносхідної інспекції з ядерної та радіаційної безпеки (на правах самостійного управління) Державної інспекції ядерного регулювання України (далі – Південно-східна інспекція), внаслідок військової агресії РФ, що розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових дій у 2022 році, під контроль окупантів перейшла майже вся територія Луганської області та, як наслідок, втрачено регулюючий контроль над всіма суб'єктами використання джерел іонізуючого випромінювання. У зв'язку з цим, інформація стосовно радіаційного забруднення атмосферного повітря на тимчасово окупованій території України, що входить до меж повноважень Південно-східної інспекції за 2023 рік відсутня.

2.5. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

В наслідок військової агресії РФ, яка розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових дій у 2022 році, більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни – агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Державна установа «Луганський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» працює в режимі простою з обмеженим виконанням статутних повноважень у зв'язку з чим моніторингові спостереження за станом навколишнього середовища у 2023 році не проводились.

2.6. Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

Набула чинності Постанова Кабінету Міністрів України № 58 від 20.01.2023 «Про затвердження Порядку подання та розміщення звіту суб'єкта господарювання про дотримання умов дозволу на викиди та виконання заходів

щодо здійснення контролю за дотриманням установлених гранично допустимих викидів забруднюючих речовин».

Суб'єкти господарювання, які мають дозволи на викиди, повинні щорічно надавати дозвільному органу звіти в електронному або паперовому вигляді.

Ці звіти міститимуть інформацію про дотримання умов дозволів на викиди та заходи, які вживаються для контролю викидів забруднюючих речовин.

Подача та розміщення звіту в електронному форматі доступні суб'єктам господарювання, які підтвердили свою ідентифікацію через інтегровану систему електронної ідентифікації та кваліфікований електронний підпис, у власному електронному кабінеті на платформі «ЕкоСистема».

Звітування є важливим інструментом надання інформації громадськості та органам державної влади.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Тенденції зміни клімату

Фото українських полярників: літо в Антарктиді (Facebook/Національний антарктичний науковий центр)

Клімат – це статистичний режим атмосферних умов (умов погоди), характерний для кожного даного місця Землі в силу його географічного положення. Цей режим дещо змінюється від одного багаторічного проміжку часу до другого.

2023 рік увійде в історію клімату, як найспекотніший в історії людства з моменту початку вимірювань, як повідомляється в доповіді Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО). В черговий раз були побиті рекорди за обсягом парникових газів, приземних температур, та закислення океану, підвищення рівня моря, скорочення морського крижаного покриву в Антарктиці та відступу льодовиків. Середня глобальна приземна температура в 2023 році на рівні 1,45 градуса Цельсія (з погрешністю $\pm 0,12$ градуса Цельсія) перевищила доіндустріальний показник. У ВМО також повідомляють, що минуле десятиліття стало найтеплішим за всю історію спостережень. Така температура, яка спостерігалась на планеті у 2023 році була майже 100 тисяч років тому.

Зміна клімату є глобальним викликом для всього світу, що створює серйозні загрози для міжнародної економіки та безпеки. Саме антропогенна діяльність людини є однією з головних причин глобального потепління, що

спостерігається протягом останніх десятиліть і є основним чинником зміни клімату.

Згідно з метеорологічними даними, на території України, як і у всьому світі, спостерігається тенденція до підвищення температури повітря і збільшення частоти та тривалості періодів з високими температурами повітря, що суттєво впливає на здоров'я та життєдіяльність людей, на галузі економіки, зокрема, енергетику, транспорт, сільське та лісове господарство в Україні.

Підвищення температури повітря призводить, зокрема, до збільшення частоти та інтенсивності таких конвективних явищ, як гроза, злива, град, шквали. Україна вразлива до таких небезпечних та стихійних гідрометеорологічних явищ, як дощові паводки, повені та прибережні затоплення, включаючи затоплення сільськогосподарських і міських територій, селі та грязьові потоки, а також зсуви ґрунту, що призводять до людських жертв, значного пошкодження та руйнування інфраструктури.

Підвищення температури в холодний період зумовило зміну структури опадів. На значній території країни взимку випадає дощ, а не сніг. Все частіше взимку не утворюється сніговий покрив, зростає кількість днів з ожеледицею, що стало особливо помітно цієї зими.

Крім того, зміна клімату спричиняє розвиток процесів деградації ґрунтів, погіршення їх родючості та екологічного стану земель. У зв'язку із збільшенням впродовж останнього десятиліття кількості посушливих днів у поєднанні із зростанням температури повітря підвищився ризик виникнення пожеж в Україні.

Кліматичний опис Луганської області 2023 року

(за даними Луганського обласного центру з гідрометеорології)

Січень. На початку першої декади область перебувала під впливом теплого вологого повітря з Атлантики, що зумовило аномально теплі дні для цього часу, максимальні температури сягали близько +10 градусів. Імовірні небезпечні явища цього періоду були тумани. А вже з 7-го січня спостерігалось ультраполярне вторгнення повітряних мас що призвело до різкого зниження температурного фону, у зв'язку з чим була складена оперативна інформація про різке зниження температурного фону, мінімальні температури повітря в період 7-11-го січня орієнтовно становили -15..-20 градусів.

Стаціонавання цього антициклону відбулося на початку другої декади, що сприяло блокуванню атмосферних фронтів, і забезпечило майже суху погоду у другій декаді січня. Наприкінці декади надходження повітряної маси з Африканського континенту зумовило аномальне для цієї пори року потепління. Температурний фон на протязі другої декади поступово підвищувався, якщо на початку температури нічні орієнтовно становили -12..-17, денні -4..-9, то вже наприкінці декади нічні близько -3..+2, денні сягали +7.

Протягом майже всієї третьої декади тримався антициклоніальний тип погоди. Температури мінімальні орієнтовно знизилися до -5..-10, максимальні до 0.

29-30 січня погодні умови на території області визначав південний циклон з Середземного моря, та пов'язані з ним фронтальні розділи. Тому останні дні

місяця виявились захмареними, з опадами різної інтенсивності у вигляді снігу, мокрого снігу інколи дощем. Нічні температури підвищились до 0...-5, денні лишились на рівні 0. Від так розпочалась «ера» північно-атлантичних циклонів.

У найтепліші дні січня максимальна температура імовірно сягала близько +10, мінімальна знижувалась до -15...-20.

Лютий. У лютому переважала зональна циркуляція, тому майже щодня випадали опади. Лише наприкінці першої декади, внаслідок посилення антициклону з півночі, температура повітря в нічні години по області знижувалась до 15° морозу.

14 лютого з переміщенням атмосферного фронту з північного сходу, відбулася зміна синоптичної ситуації. По області прогнозувався сніг, мокрий сніг. 18 лютого атмосферний фронт з заходу приніс значні опади та очікування денних температур до 8° тепла. Наприкінці лютого погоду обумовило поле зниженого тиску, 27 лютого очікувалися опади переважно у вигляді дощу та мокрого снігу.

У найтепліші дні лютого максимальна температура імовірно сягала близько +8, мінімальна знижувалась до -15. Кількість опадів сягала норми.

Березень. В першу декаду березня відбувалося чередування полів зниженого тиску та підвищеного тиску. Атмосферні фронти циклонів проявляли себе невеликим дощем з мокрим снігом. Температурний фон вночі - 1...-6 вдень +1...+6. Наприкінці декади на висотах відбувся зональний перенос повітряних мас, що сприяло надходженню теплого вологого повітря з Атлантики. Які зумовили невеликі дощі та температури вночі до +5, вдень до +15.

Друга декада в основному охарактеризувала себе антициклоніальним типом погоди. Проходження фронту 17.03 супроводжувалось невеликим дощем. Вранці слабкий туман. В решту часу спостерігалась суха тепла погода. За рахунок збільшення градієнтів 12 березня прогнозувалися пориви вітру 15-20 м/с.

Початок третьої декади охарактеризувався мало градієнтним поясом підвищеного тиску. Наприкінці третьої декади територією нашої області пройшов циклон який просувався повз центр України на західні райони ЄТР, слідом за яким відбулося ультра полярне вторгнення арктичного холодного повітря в південні широти. Зниження температур з +12...+17 до +1...+6. Виписана оперативна інформація на РЗП. Зміна ведучого потоку з південно-західного на південно-східний призвело до надходження по цієї траєкторії циклону з району Каспію який приніс помірні місцями значні опади у вигляді снігу, мокрого снігу дощем.

У найтепліші дні березня орієнтовно максимальна температура сягала близько +17, мінімальна знижувалась до -3...-8.

Щодо опадів, то імовірно спостерігалась їх норма за рахунок 30-31 березня, коли пройшов значний мокрий сніг та сніг. На початку місяця опади переважали у вигляді дощу та мокрого снігу. Решту часу було майже без опадів.

Квітень. Протягом квітня у східній половині України переважали південні процеси, внаслідок чого спостерігалася нестійка погода. Дощі випадали майже щодня, частіше це були дощі різної інтенсивності.

Погодні умови першої декади квітня в більшості зобов'язані полям зниженого тиску. На початку область перебувала під впливом передньої частини багато центральної депресії, яка займала більшу частину Європи, а потім з 03.04 сконцентрувала свій вплив на південні та південно-східні райони Європи. Часом спостерігалось проходження фронтальних розділів, які зумовлювали переважно невеликі дощі. Температурний фон протягом декади був помірно теплим, так як переважали теплі повітряні маси помірних широт. Мінімальні температури ймовірно були в межах $+2..+9^{\circ}$, максимальні $+9..+17^{\circ}$, місцями до $+20^{\circ}$ (05.04, 07.04). Небезпечних явищ ймовірно не було.

Початок другої декади місяця був під впливом циклонічної діяльності південної депресії. Центри якої рухалися своєю траєкторією та впливали на погоду області. Арктичний холодний фронт у період з 12 по 15.04 приніс невеликі та помірні дощі. З відходом циклону на схід поширив свій вплив антициклон арктичного походження з центром над північними районами ЕТР. Його вплив означився (16-17.04) зниженням температури до формуванням заморозків на поверхні ґрунту. (На ніч та ранок 17.04 складалось повідомлення на заморозки на поверхні ґрунту). Починаючи з 18.04 погодні умови були під впливом південної депресії, поступово зміщувалась на схід. З нею була пов'язана система полярного фронту. Тобто весь цей синоптичний період (18-23.04) був дощовим, а із-за хмарності з невеликим добовим ходом температур (вночі приблизно $+6..+10^{\circ}$, вдень $+10..+18^{\circ}$).

Останній тиждень місяця характеризувався також нестійкістю погодних умов, по-перше із-за чергування полів підвищеного тиску (24.04 та 26.04) з улоговинами та впливом фронтальних розділів, які в них розташовувались.

А починаючи з 27.04 до кінця місяця територія області перебувала під впливом з початку передньої, а потім тилової частини улоговини, з якою були пов'язані лінії нестійкості та хвильовий арктичний фронт. Вплив цих фронтальних систем означився короткочасними та тривалими дощами, часом з грозами.

Протягом місяця мінімальні температури ймовірно становили близько 0° (16-17.04) та з заморозками на поверхні ґрунту, а максимальні $+20..+23^{\circ}$.

Опадів скоріш за все було достатньо, так як переважали поля зниженого тиску та відбувався вплив фронтальних розділів. Спостерігались вони протягом місяця у вигляді дощу.

Травень. Після дощового квітня погодні умови перших двох декад травня на Луганщині формувалися під впливом полів високого тиску, переважала погода без істотних опадів. З початку третьої декади на погодні умови впливала Чорноморська депресія, випадали дощі різної інтенсивності.

Протягом місяця мінімальні температури ймовірно становили близько 0° (07-08) та з заморозками на поверхні ґрунту, а максимальні $+23..+25^{\circ}$.

Наприкінці місяця фронтальні розділи призвели до скупчення грозових осередків та можливо місцями із градом.

Червень. Першу декаду червня погодні умови області формували вітри Азорського походження з окремим центром над Скандинавією, забезпечивши сонячну та суху погоду на та протязі декади. Надходження повітряних мас арктичних широт по східній периферії антициклону, північний холодний вітер та радіаційне вихолодження земної поверхні на початку декади знизили температуру повітря вночі до +8..+13, денні +19..+24, 9-10-го червня антициклон відійшов на схід, розвернув повітряні течії на південно-східний напрямок, та припинив транспортування холоду, що підвищило нічні та денні температури на 3-4 градуси.

Початок другої декади відзначився зміною провідного потоку. Тиск антициклону з півночі, та натиск депресії з півдня призвели до зближення фронтальних розділів арктичної і полярної систем, що зумовило 11-12 червня помірні грозові дощі, імовірно місцями значні, з поривчастим вітром. Майже всю другу декаду область перебувала в тилівій частині південної депресії та ліній нестійкості, що зумовило періодичні дощі з різною інтенсивністю, іноді у супроводі гроз. Температурний фон тримався всю декаду на рівні +10..+15 вночі, та +20..+25 вдень, лише в останні три дні декади нічні підвищилися до +18, денні до +30.

Панування циклонів протрималося до кінця третьої декади, тому останній тиждень місяця мав нестійкий характер погоди, фронтальні розділи циклонів зумовлювали дощі з грозою, нічні температури повітря становили +13..+18, місцями до +20, денні в межах +25..+30 градусів.

У найтепліші дні червня максимальна температура імовірно сягала +30, мінімальна знижувалась до +8..+13.

Щодо опадів то на початку місяця до 10 червня та 18-23 червня прогнозувалось без опадів, а інші дні скоріше за все виявились достатньо вологими, опади прогнозувались переважно помірними.

Липень. Погодні умови початку першої декади пов'язані із полями підвищеного тиску. Це периферійні ділянки відрогів Азорського максимуму та його гребні, Фронтальні розділи, які пов'язані з південно-західною депресією, при надходженні розмивалися. Починаючи з 5 липня на висотах відбулася зміна зональної форми циркуляції на меридіональну з південною складовою (за рахунок посилення гребню з півдня) що призвело до підвищення температурного фону до +31..+36 °. Завдяки внутрішньо масовій конвекції відбувалося утворення грозових осередків та пройшли короткочасні дощі. Наприкінці декади над Прикаспійською низиною сформувався циклон і в його циркуляцію потрапило холодне арктичне повітря, що знизило температури до +21..+26 °. Пройшли дощі, місцями значні, місцями з градом.

В другій та третій декадах місяця відбувалося чередування гребенів та улоговин. Фронтальні розподіли принесли із собою дощі різної інтенсивності. Активний холодний фронт вночі 15, а вдень 16 у тилівій частині улоговини вторинний холодний фронт, зумовили помірні та невеликі дощі з грозами, пориви вітру до штормових позначок 15-20 м/с.

Надалі 17-18 погодні умови були під впливом гребеню потужного Азорського антициклону під назвою ФЕ, який підняв температурні позначки до $+33^{\circ}$.

Наприкінці третьої декади Луганщина знаходилася у теплому секторі з виносом спекотного повітря із Азії. Була малохмарна та спекотна погода.

У найтепліші дні червня максимальна температура імовірно сягала $+36$, мінімальна знижувалась до $+13$.

В цілому місяць видався доволі спекотним та доволі дощовим.

Серпень. Місяць грозових дощів та високих температур. Цьогорічна серпнева погода відзначалася своєю різноманітністю. У першій декаді серпня короткі періоди з дощовою погодою змінювали дні без опадів та високими температурами. На погоду впливали малоградієнтні поля та лінії нестійкості.

Початок другої декади – на погоді умови впливала передня частина глибокої висотної улоговини, вісь якої була направлена на Малу Азію. На територію області південно-західними, південними потоками надходило тепле повітря з великим вмістом вологи. Ввечері 10 серпня та впродовж доби 11 серпня очікувалися помірні дощі з посиленням вітру 15-20 м/с.

Після дощового періоду, починаючи з 12 серпня, встановилася посушлива погода. Антициклонічні поля та надходження сухого теплового континентального повітря формували погодний і температурний режим в області. В деякі дні на лінії нестійкості створювалися умови для розвитку потужних грозових осередків.

У найтепліші дні червня максимальна температура імовірно сягала $+38$, мінімальна знижувалась до $+13$.

Вересень. У вересні переважав антициклонічний характер погоди. Холодні хвильові фронти в периферійних ділянках несли із собою невеликі короточасні дощі, але їх кількість була недостатньою, щоб перекрити дефіцит вологи. Кількість днів з опадами дорівнювало близько 4. І були вони скоріш за все слабкі, або помірні. За температурними характеристиками у вересні продовжувалось метеорологічне літо. Мінімальні температури місяця були близько $+4..+5^{\circ}$, максимальні $+30..+32^{\circ}$. Наприкінці місяця ймовірно, що добові максимуми температури були наближені до абсолютних значень.

Жовтень. У перших числах жовтня, внаслідок надходження більш прохолодного повітря середня добова температура знизилася нижче 15° тепла – почалася метеорологічна осінь. Погоду обумовлювало поле підвищеного тиску, тому істотні опади не випадали.

8 жовтня очікувався значний дощ та випадіння льодяної крупи, пориви вітру 15-20 м/с за рахунок дії нестійкої повітряної маси та проходженням атмосферних фронтів.

Погода другої половини місяця була нестійкою, випадали дощі різної інтенсивності, було помірно тепло. Таку погоду обумовило поле зниженого тиску з заходу.

Погодні умови наприкінці жовтня визначала глибока та велика депресія, центр дії якої був розташований над Північною Атлантикою та орієнтований на схід у широтному напрямку. Так у період з 25-28 жовтня, скоріш за все,

спостерігалися невеликі та помірні дощі, які були пов'язані з проходженням фронтальних розділів повз територію Луганщини та спостерігалися пориви вітру, які сягали штормових позначок. 29 жовтня область залишилася ще у тилівій частині циклону, що сприяло посиленню вітру до 15-20 м/с. З відходом депресії у більш північні широти, область підпала під вплив виступів антициклону з районів Туреччини, а потім з Прикаспійської низовини та Середньої Азії. В цілому у період 25-31.10, вірогідніше, спостерігалась тепла для цієї пори року погода.

Погодні умови жовтня носили не стійкий характер через швидке чередування полів підвищеного тиску з улоговинами північно-західних циклонів та серії циклонів та пов'язаних з ними фронтальними розділами. Пориви вітру подекуди сягали 20 м/с. Опади переважно у вигляді дощу, в деякі дні льодяного забезпечили достатню вологість без дефіциту. Температури мінімальні +1..+6, заморозки на поверхні ґрунту 0..-5(09-12.09), максимальні до +26.

Листопад. Перші дві декади місяця область перебувала під впливом череди циклонів із південного-заходу. Так на початку листопада Луганщина знаходилась у передній частині багато центральної депресії, яка поширилась майже на всю Європу. Вдень 03.11 та 04.11 прогнозувалися дощі у зоні теплового фронту. Поширення теплового сектору, в якому перебувала область, сприяв аномально теплій погоді: вночі до +11, вдень +18. Вже вдень 08.11 та протягом 09.11 спостерігався вихід та просування територією України південно-західного циклону, який поглиблювався, що імовірно зумовило випадінню дощів різної інтенсивності(вдень 08.11 прогнозувався дощ, вночі 09.11 - помірний, місцями значний дощ, вдень 09.11-невеликий дощ) з посиленням вдень північно-західного вітру у тилівій частині циклону до 15-20 м/с.

Надалі область підпала під вплив південно-західного циклону, який вийшов з території Румунії та рухався на центральні райони РФ повз центральні і північні райони України. Очікувалися дощі різної інтенсивності, з поривами вітру до 15-20 м/с. Надалі короточасні фронтальні гребені змінювалися мало градієнтними полями підвищеного тиску і опадів вірогідно не було

З відходом циклону на схід, на початку третьої декади, область опинилась у полі підвищеного тиску, яке забезпечив антициклон з центром над Біскайською затокою. Зміна провідного потоку та надходження арктичного повітря спричинило зниження температури повітря до -13⁰ вночі (23.11), а по північним районам вірогідно до -17⁰(23.11), вдень – в межах -2..-7⁰ до -10⁰. Надалі область підпала під вплив південно-західного циклону, який сформувався над районами Італії і просуваючись західною акваторією Чорного моря, 25.11 Луганщина вже перебувала у передній його частині, в зоні теплового фронту, що зумовило підвищенню температурного фону та випадінню помірного, можливо, значного дощу.

Таким чином, у листопаді переважав нестійкий характер погоди, через швидке чередування полів підвищеного тиску з улоговинами північно-західних циклонів та серії циклонів та пов'язаних з ними фронтальними розділами. Через що відмічалось опадів більше норми для цього періоду. Кількість днів з

опадами дорівнювало близько 20. І були вони скоріш переважно помірні. За температурними характеристиками у листопаді спостерігались аномально теплі дні для цієї пори року. До початку третьої декади мінімальні температури місцями були близько $+3..-2^{\circ}$, максимальні $+13..18^{\circ}$.

Грудень. На початку першої декади грудня погодні умови формувались під впливом теплих повітряних мас, які поступали завдяки виходу південно-західних циклонів на західні та центральні райони України, і далі прямували на північний схід. З проходженням фронтальних розділів були пов'язані опади у вигляді дощу та мокрого снігу, часом з посиленням вітру до 15-20 м/с (01.12). Температурний фон на початку декади був підвищений, і в окремі дні (01-03.12) максимальні температури повітря імовірно сягали $+5..+10$, місцями $+14$ градусів. 4-5 грудня відмічалось проходження холодного фронту. В другій половині першої декади на територію України повільно переміщувався антициклон з території Центральної Європи і 9 грудня увійшов у систему циркуляції арктичного антициклону над Уралом, де і стаціонував. Він забезпечив малохмарну, морозну без опадів погоду.

Початок другої декади відзначився протистоянням двох баричних утворень, Луганщина опинилась на межі блокуючого антициклону над Уралом та західної депресії, а атмосферний фронт затиснутий між ними, над територією області, проявив себе 10-13 грудня опадами у вигляді мокрого снігу і дощу. Рвучкий південно-східний вітер, в окремі дні сягав штормових позначок, мали місце бути хуртовини.

На початку третьої декади надходження теплих вологих повітряних мас з Середземномор'я зумовила висотна та приземна улоговина, яка простягнулася з півночі до берегів Африки.

З 24-го погодні умови були під впливом циклонів та їх атмосферних фронтів. Тому було хмарно, мокро, дощ переходив у сніг, замерзав і знов танув, бо температурний фон зазнавав коливань.

У найтепліші дні грудня максимальна температура імовірно сягала $+10$, місцями $+14$ градусів, мінімальна знижувалась до -12 .

Щодо опадів, то, скоріше за все, місяць виявився достатньо вологим, опади прогнозувались переважно помірними.

3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

Однією з ключових глобальних проблем сьогодення є негативний антропогенний вплив на довкілля, що є, зокрема причиною зростання концентрації парникових газів в атмосфері.

Зміна клімату є глобальним викликом для всього світу, що створює серйозні загрози для міжнародної економіки та безпеки. Спостерігається пришвидшення процесів, які призводять до зростання ризиків у сферах енергетичної безпеки, доступу до продовольства і питної води, стабільності екосистем, а також загроз для здоров'я та життя людей. Увесь світ відчуває на собі вплив зміни клімату і таке становище потребує рішучих дій у боротьбі із

зміною клімату, співпраці між країнами та виконання міжнародних домовленостей. Протягом останнього десятиріччя зміна клімату стала однією з найбільш актуальних тем у світовій економіці та політиці, що пов'язано з низьким рівнем здатності країн адаптуватися до таких екстремальних проявів зміни клімату, як повені, посухи, інші явища, які можуть призвести до соціальної та економічної нестабільності у світі, що потребує розроблення відповідних політик і стратегій для зменшення викидів парникових газів і переходу до низьковуглецевого розвитку в усіх секторах економіки.

Графічний матеріал: pixabay.com

Саме антропогенна діяльність людини є однією з головних причин глобального потепління, що спостерігається протягом останніх десятиліть і є основним чинником зміни клімату.

Крім того, що Україна зазнає прямих збитків та шкоди від руйнувань, завданих природним екосистемам внаслідок збройної агресії РФ, також спостерігаються наслідки зміни клімату, що з часом посилюватимуться. Негативного впливу може зазнати сектор сільського господарства, що матиме негативний вплив на світові ціни на аграрну продукцію, як свідчать статистичні дані 2023 року, транспортна та енергетична інфраструктура, а також здоров'я населення через збільшення кількості випадків хвороб, зменшення продуктивності праці та передчасні смерті. У містах можуть почастишати підтоплення, повторюваність хвиль спеки зростатиме по всій території, у деяких регіонах це призведе до дефіциту водних ресурсів. Такі можливі наслідки вимагають спрямування зусиль не лише на боротьбу із зміною клімату, а і на адаптацію до її наслідків.

Важливо здійснювати повоєнну відбудову дотримуючись принципів “відбудувати краще” та “відбудувати екологічніше”, що насамперед означає нижчі обсяги викидів від самого процесу відбудови, а також від відбудованих об’єктів у майбутньому — об’єктів інфраструктури, будинків, промисловості, сільського господарства. Відповідні принципи вже сьогодні повинні закладатися в усі проекти відновлення, для реалізації яких Україна потребуватиме залучення міжнародних грантів, гарантій та інвестицій. Проекти з відбудови державних інфраструктурних та енергетичних об’єктів, будівель повинні бути пріоритетом.

На глобальному рівні вирішення питань, пов’язаних із зміною клімату, на даний час регулюється Рамковою конвенцією Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату, ратифікованою Законом України від 29 жовтня 1996 року № 435/96-ВР, та Паризькою угодою, ратифікованою Законом України від 14 липня 2016 року № 1469-VIII.

Як сторона Рамкової конвенції Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату та Паризької угоди, Україна на сьогодні забезпечує виконання поточних зобов’язань за такими міжнародними угодами, проте державна політика у сфері зміни клімату часто є складовою виключно екологічної політики. Відсутність системного підходу до проблеми зміни клімату в цілому унеможливорює прийняття управлінських рішень щодо забезпечення пом’якшення та адаптації до зміни клімату в масштабах усієї економіки країни. Подальша імплементація положень Паризької угоди потребує формування цілісної і послідовної державної політики у сфері зміни клімату відповідно до політики міжнародних організацій з урахуванням провідних світових технологій і практики, а також особливостей національних умов, можливостей, потреб і пріоритетів.

Розроблення та реалізація єдиної загальноприйнятої державної стратегії формування державної політики у сфері зміни клімату, яка відповідає міжнародному законодавству, є складним завданням через кроссекторальний характер проблеми. Рішення з питань зміни клімату повинні ґрунтуватися на політичних, економічних і наукових аргументах та охоплювати всі сфери економіки, включаючи енергетику, промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт, водне господарство, лісове та житлово-комунальне господарство, землекористування, а також охорону здоров’я та збереження екосистем.

Варто зазначити, що за останній час Урядом зроблено суттєві кроки у розбудові кліматичного регулювання.

Впровадженню заходів з адаптації до зміни клімату шляхом наближення національних засад до законодавства ЄС для забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку за умови економічної, енергетичної та екологічної безпеки і підвищення добробуту та здоров’я громадян сприяють:

- Директива 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 жовтня 2003 року про встановлення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів у межах Союзу та внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС;
- Закон України від 29.10.1996 № 435/96-ВР «Рамкова конвенція Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату»;

- Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Закон України від 04.02.2004 № 1430-IV;
  - розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 980 «Про схвалення Очікуваного національно визначеного внеску України до проекту нової глобальної кліматичної угоди»;
  - Закон України від 14.07.2016 № 1469-VIII «Про ратифікацію Паризької угоди»;
  - розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 932 «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року»;
  - розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 878 «Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року»;
- (станом на момент підготовки регіональної доповіді Луганської області від 07.12.2016 № 932 та від 06.12.2017 № 878 втратили чинність на підставі Розпорядження КМУ від 30.05.2024 №483-р)*
- Закон України від 12.12.2019 № 377-IX «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів»;
  - Закон України від 12.12.2019 № 376-IX «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами»;
  - розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.07.2021 № 868 «Про схвалення Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди»;
  - розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1363 «Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року»;
  - Ukraine. 2022 National Inventory Report (NIR) (Україна. 2022 Національний кадастр викидів парникових газів);
  - розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.07.2022 № 546 «Про підписання Імплементативної угоди до Паризької угоди між Урядом України та Швейцарською Федеральною Радою»;
  - Закон України від 20.09.2022 № 2590-IX «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату».

Питання кліматичної адаптації, тобто пристосування до кліматичних змін, що вже відбуваються та відбуватимуться найближчим часом, стає сьогодні надзвичайно актуальним. Виникає потреба в розробленні та реалізації плану заходів з адаптації до зміни клімату. Адаптація до глобальної зміни клімату – це пристосування у природних чи людських системах як відповідь на фактичні або очікувані кліматичні впливи або їхні наслідки, що дозволяє знизити шкоду та скористатися сприятливими можливостями.

Хоча зміна клімату є глобальною проблемою, її вплив помітний і на місцевому рівні. Тому для ефективної адаптації вкрай необхідне активне залучення місцевих органів влади. Місцеві органи влади запроваджують

адаптаційні процеси на місцевому рівні і беруть до уваги вплив зміни клімату під час підготовки середньо- та довгострокових стратегій та щоденного процесу прийняття рішень.

Відповідно до Методичних рекомендацій для здійснення оцінки ризиків та вразливості соціально-економічних секторів та природних складових до зміни клімату, затверджених наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 03.06.2023 № 386 «Про затвердження Методичних рекомендацій для здійснення оцінки ризиків та вразливості соціально-економічних секторів та природних складових до зміни клімату», першочерговим кроком для здійснення оцінки ризиків та вразливості населених пунктів до зміни клімату є ідентифікація ризиків, пов'язаних зі зміною клімату, та інтеграція їх в основний процес управління ризиками.

Серед наявних підходів оцінювання ризиків та вразливості до зміни клімату узагальнено можна виділити два основних напрями – методології кількісного та якісного аналізу. Методології кількісного аналізу передбачають розроблення системи індикаторів, агрегованих критеріїв, інтегральних індексів. Методології якісного аналізу, як правило, носять описовий характер та спираються на узагальнення показників різних баз даних, результати опитування зацікавлених сторін тощо.

В умовах збройної агресії РФ проти України, довкілля Луганщини зазнало безпрецедентних, іноді безповоротних негативних впливів. Разом зі знищенням природних ландшафтів відбуваються істотні впливи на клімат та погіршення здатності територій до пом'якшення впливу на них глобальної зміни клімату й адаптації, які й раніше вважалися найбільш уразливими в контексті кліматичних змін.

На сьогодні неможливо отримати достовірні та верифіковані дані про фактичний стан суспільно-економічних секторів та природних компонентів Луганської області в повному обсязі, як це мало місце в умовах мирного часу, виявити індикатори або, принаймні, проксі-індикатори, які б характеризували певний стан або умови, в яких потенційно перебуває оцінювана система.

Отже, здійснити аналіз впливів і причинно-наслідкових зв'язків компонентів уразливості, а також визначення потенційних заходів з адаптації на даний час не представляється можливим.

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Тому практична реалізація заходів і розроблення регіональних та місцевих стратегій адаптації до зміни клімату заходів буде можлива після деокупації території області, припинення активних бойових дій та проведення безпекових заходів.

3.3. Політика та заходи у сфері охорони озонowego шару

Озоновий шар Землі – це прошарок повітря у верхніх шарах атмосфери (стратосфері), який поглинає ультрафіолетове випромінювання Сонця, шкідливе для довкілля. Руйнування озонowego шару є однією з наймасштабніших екологічних проблем планети. У 1985 році вчені виявили першу „озонову діру” над Антарктидою, а пізніше – над Арктикою. Мільйони молекул озону руйнуються щохвилини і в результаті збільшується кількість ультрафіолетового випромінювання, що досягає Землі. Під дією шкідливих речовин (хлор-фторвуглеводнів, галогенів тощо) озоновий шар зменшується та пошкоджується, через що шкідливі ультрафіолетові промені потрапляють в атмосферу Землі. Наслідки руйнування озонowego шару можуть бути загрозливими для здоров'я населення, глобального потепління і зміну клімату.

Озоноруйнівні речовини та фторовані гази – складні хімічні формули, які насправді напряду стосуються нашого щоденного побуту – це деякі спреї, холодильне обладнання, косметичні засоби, які через масове використання мають прямий вплив на стратосферу. Якщо говорити кількісно, найбільші постачальники озоноруйнуючих речовин – холодильники та кондиціонери.

6 вересня 1987 року було підписано Монреальський протокол, метою якого є захист озонowego шару, необхідного для збереження життя на Землі.

У Монреальському протоколі перелічено речовини та їхні сполуки, які руйнують озоновий шар. Кожна нова речовина, присутність якої є руйнівною для озонowego шару, додавалася до Протоколу спеціальною поправкою.

Окрема історія стосується фторованих парникових газів, які були включені до Монреальського протоколу Кігалійською поправкою 2016 року, адже вони використовуються на сьогодні як замітники озоноруйнівних (тобто в тих самих галузях): вони не чинять озоноруйнівний ефект, проте є парниковими газами зі значним потенціалом глобального потепління.

12 грудня 2019 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» яким впроваджуються обов'язкові вимоги, що передбачені Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар, а також регламентами ЄС у цій сфері.

Цей Закон регулює правовідносини щодо виробництва, імпорту, експорту, зберігання, використання, розміщення на ринку та поводження з озоноруйнівними речовинами, фторованими парниковими газами, товарами та обладнанням, які їх містять або використовують, що впливає на озоновий шар та на рівень глобального потепління.

Положеннями Закону, зокрема, пропонується:

- визначити повноваження центральних органів виконавчої влади;

- встановити основні вимоги до суб'єктів господарювання;
- встановити процедуру виведення з обігу контрольованих речовин та товарів, що їх містять;
- встановити вимоги щодо сертифікації персоналу та відповідного маркування обладнання;
- визначити порядки імпорту, експорту контрольованих речовин та товарів, що їх містять, а також поводження з відходами, що містять ці речовини.

Прийняття цього Закону є черговим кроком в напрямку адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, виконання Рішення 24-ої зустрічі Сторін Монреальського протоколу в частині забезпечення довгострокового контролю за обігом озоноруйнівних речовин та товарів, що їх містять, а також вирішення питання поступового виведення таких речовин з обігу.

Початковим етапом в реалізації вимог Закону стало створення в Україні Єдиного державного реєстру операторів контрольованих речовин (далі – Реєстр). Порядок створення та ведення Єдиного державного реєстру операторів контрольованих речовин затверджений наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 08 червня 2021 року № 369, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України від 13 серпня 2021 року № 1077/36699. Наявність такого Реєстру забезпечує моніторинг обігу контрольованих речовин (озоноруйнівних речовин і фторованих парникових газів), отримання інформації для розроблення програм скорочення їх використання, а також надає можливість громадянам, суб'єктам господарювання, іншим заінтересованим особам отримувати актуальну інформацію про операторів контрольованих речовин та осіб, які мають відповідну кваліфікацію для проведення робіт з контрольованими речовинами. Реєстр оприлюднено на сайті Міндовкілля.

Усі ці заходи спрямовані на зменшення використання речовин, що руйнують озоновий шар, та відновлення його стану. Це важливий пріоритет для світової спільноти з метою збереження здоров'я людей та екосистеми планети.

Внаслідок військової агресії РФ, що розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових дій у 2022 році, під контроль окупантів перейшла майже вся територія Луганської області та, як наслідок, Урядом України втрачено операційний контроль промисловості, енергетичного сектору, транспорту, сільського господарства, землекористування тощо.

Тому вжиття потенційних заходів з обмеження виробництва та використання озоноруйнівних речовин у різних секторах промисловості Луганщини, як того потребують міжнародні зобов'язання України у сфері охорони озонового шару, на даний час не представляється можливим.

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

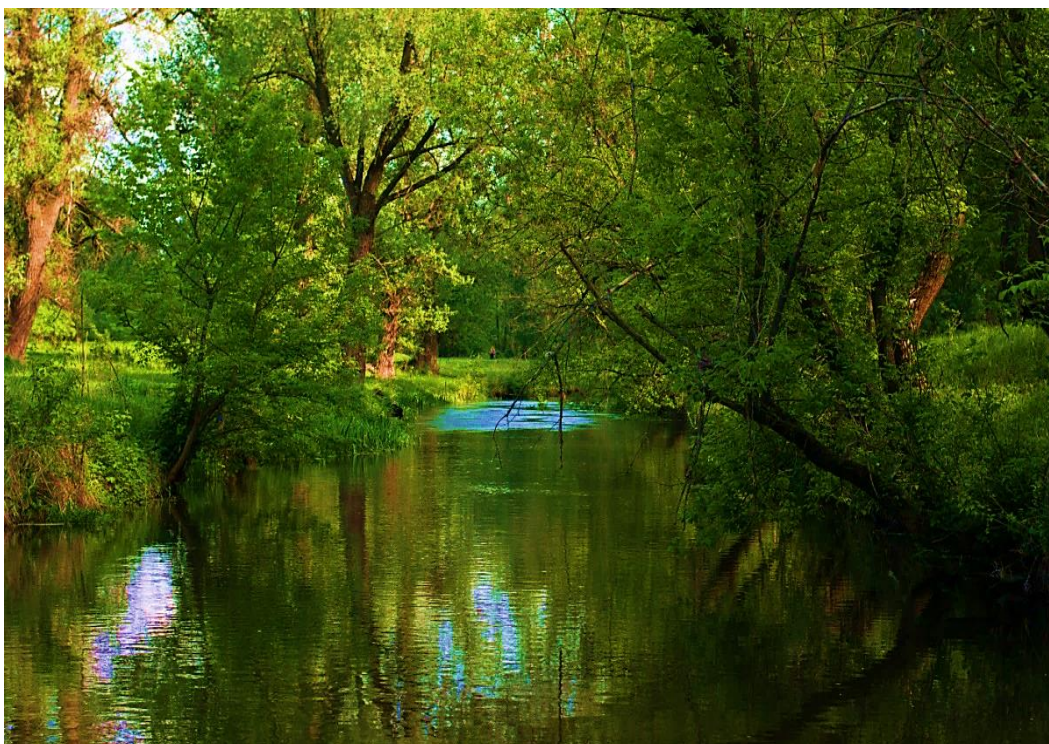
4.1. Водні ресурси та їх використання

4.1.1. Загальна характеристика

У гідрографічному відношенні вся територія підконтрольній Україні частини Луганщини станом на 24.02.2022 року розташована у межах басейну Сіверського Дінця — основної і найбільшої річки області, яка із загальної довжини 1073 км на ділянці 214,3 км перетинає область з північно-західного у південно-східному напрямку.

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах Луганської області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Згідно гідрографічного районування територія області розташована в межах району басейну річки Дон (суббасейни р.Сіверський Донець та Нижнього Дону) та басейну річок Приазов'я.

Річка Красна, Кременський район

З 2014 року частина суббасейну р. Сіверського Дінця, весь суббасейн Нижнього Дону та та весь басейн річок Приазов'я знаходяться на тимчасово окупованій території.

По результатам інвентаризації, здійсненої на виконання пункту 5 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 квітня 2021 року «Про заходи державної регіональної політики на підтримку децентралізації влади», введеного в дію Указом Президента України від 29 квітня 2021 року

№ 180/2021 на території територіальних громад, проведеної в 2021 році, в Луганській області (на підконтрольних органам влади територіях до 24 лютого 2022 року), відповідно даних наданих Регіональним офісом водних ресурсів у Луганській області, налічується 77 лінійних водних об'єктів (річок більше 10 км) у суббасейні Сіверського Дінця.

З них, згідно класифікації річок України, одна відноситься до великих – р.Сіверський Донець, загальною довжиною 1053 км, в межах Луганської області 254 км (з урахуванням тимчасово окупованої території з 2014 року). До числа середніх річок відносяться Айдар, Деркул, Лугань, Красна, Повна, Кундрюча, Міус. Решта річок відноситься до категорії малих.

В області розташовано:

- 41 водосховище в суббасейні р. Сіверський Донець загальним об'ємом 135,604 млн.м³;

- 517 ставків (суббасейн р. Сіверський Донець), загальним об'ємом 36,659 млн.м³;

- 111 озер (суббасейн р. Сіверський Донець) загальним об'ємом 14,126 млн.м³.

Річкова мережа в області слабо розвинута, коефіцієнт гущини річкової мережі складає — 0,11 км/км², що нижче середнього по Україні — 0,39 км/км², найслабше розвинута в басейні річки Деркул.

Річки в області рівнинного типу з високою весняною повінню і низькою літньо-осінньою меженню. У посушливі роки на окремих ділянках малих річок спостерігається пересихання від декількох до 40 діб, а в суворі зими — перемерзання від 11 до 21 доби.

В цілому гідрологічний режим річок характеризується нерівномірним розподілом стоку впродовж року — короточасним весняним водопіллям і тривалими низькими рівнями в період літньо-осінньої межени.

Луганська область у басейні Сіверського Дінця є однією з найбільш навантаженою територією. Забезпеченість місцевими водними ресурсами в області на 1 км² складає від 47,94 тис.м³ в середній по водності рік до 16,85 тис.м³ в рік 95% забезпеченості, в той час, як середня по Україні — 86,8 тис. м³/рік; водозабезпеченість населення території в середній по водності рік становить 0,85 тис.м³/чол., в маловодний рік — 0,30 тис. м³/чол. Проти 1,01 тис. м³/чол. в середньому по Україні.

Природний режим річок викривляється впливом господарської діяльності. В результаті регулювання стоку ставками та водосховищами в рази зменшилась періодичність затоплення заплав.

Господарська діяльність, особливо скиди стічних і термальних вод, впливає також на льодовий режим річок. Максимальна товщина льоду на річках може досягати до 73 см.

Перекид води між основними басейнами здійснюється при перекачці питної води та води, що подається на зрошення.

4.1.2 Водокористування та водовідведення

Державний облік водокористування здійснюється шляхом подання водокористувачами звітів про використання води за формою звітності № 2ТП-водгосп (річна) (далі - Звіт) в електронній формі через Портал електронних послуг Державодагентства відповідно до вимог Порядку ведення державного обліку водокористування, затвердженого наказом Мінприроди України від 16.03.2015 № 78 (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів № 375 від 18.12.2020 та № 49 від 24.01.2022).

У 2023 році водокористувачі по Луганській області Звіти не подавали.

4.2. Забруднення поверхневих вод

Під час наступу російських військ, обстрілів і бомбардувань міст та інфраструктури було завдано значної шкоди системам водопостачання, водовідведення та комунікаціям. Це загрожує запасам прісної води, спричиняє забруднення річок, які є джерелами водопостачання для промислових, комунальних підприємств та окремих домогосподарств.

Річка Сіверський Донець, район с. Білогорівка

Поблизу Білогорівки в Луганській області, внаслідок бойових дій була розбита понтонна переправа, а у самій річці та на узбережжі залишилася значна кількість спаленої та затопленої російської техніки. Затоплена техніка – це, насамперед, масове забруднення водойм іонами металу. В результаті, тонни сталі піддаються корозії, водойми перенасичуються іонами металів, отруюючи водні екосистеми. Метали, особливо в іонній формі, швидко зв'язуються з пограничними епітеліальними структурами гідробіонтів, стають біодоступними і легко проходять через клітинні мембрани, порушуючи їх функціонування.

Біонакопичення феруму може становити потенційну небезпеку, навіть за незначного зростання концентрації металу у воді. Це пов'язано з тим, що біологічна функція феруму в організмі гідробіонтів здійснюється за низьких концентрацій, а надмірне його акумулювання може призводити до хронічного чи гострого отруєння.

До того ж, кожна одиниця затопленої техніки – це десятки й сотні літрів нафтопродуктів, які використовуються для її роботи: дизельне паливо, бензин, мастило та ін. Нафта та нафтопродукти являють собою суміш надзвичайно токсичних вуглеводнів, які можуть перебувати в різних міграційних формах. При забрудненні поверхневих водойм нафтопродукти розтікаються по поверхні води і формують плівку, з якої поступово виводяться легкі фракції за рахунок випаровування (протягом кількох днів випаровується 25% плями), а низькомолекулярні компоненти виводяться з плями в результаті розчинення. Важливою особливістю забруднення нафтопродуктами є здатність концентрувати інші забруднення, наприклад, важкі метали і пестициди, та формувати умови для протікання різноманітних хімічних реакцій, коли плівка нафтопродукту розподіляється на великій площі.

Пошкоджені очисні споруди КП «Севєродонецькводоканал», КП «Лисичанськводоканал», КП «Рубіжанське виробниче управління водно-каналізаційного господарства», КП «Попаснянський водоканал». Через це неочищені стічні води із Севєродонецька, Лисичанська, Рубіжного, Попасної забруднюють водні ресурси. Рівень та перелік пошкоджень/зруйнування на даний час встановити не можливо.

*ЛКСП «Лисичанськводоканал» західна фільтрувальна станція смт.
Білогорівка*

Також було попадання снарядів та пожежі на шламові поля установки знешкодження стічних вод цеху нейтралізації та очистки промислових стоків

ПрАТ «Сєверодонецьке обєднання Азот». Відпрацьований активний мул, що зберігався на цих полях, містить важкі метали у концентрації до 1% на суху масу. Тож в атмосферу міста під час цієї пожежі потрапили важкі метали – хром, нікель, мідь тощо.

Крім того існує значний ризик потрапляння забруднюючих речовин з поверхневим стоком у водні об'єкти. Більше того, немає даних про умови зберігання залишків хімічних речовин, що використовувалися у виробництві. Серед інших загроз – каналізаційні стоки, що надходять самотієм в Сіверський Донець; сміття та фільтрат звалищ побутових відходів, які ніхто не прибирає, а також стихійні поховання, здійснені без дотримання санітарних вимог.

Викликає занепокоєння відсутність конкретної інформації щодо вугільних шахт, розташованих на тимчасово окупованих територіях, які вважаються потенційно небезпечними з точки зору порушення гідрологічного балансу та можливості виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру у разі припинення відкачування підземних вод водовідливними комплексами цих шахт.

У зоні активних бойових дій знаходились усі державні шахти об'єднання «Первомайськвугілля»- «Золоте», «Тошківська», «Карбоніт» та «Гірська» та усі шахти об'єднання Лисчанськвугілля – ім. Мельнікова, ім. Капустіна, Новодружеська та Привольнянська.

Затоплення шахт призводить до тяжких екологічних проблем. Найголовніша з яких – забруднення водомістких горизонтів, вода з яких використовується місцевим населенням в харчових цілях, і яка живить струмки та річечки, що впадають у Сіверський Донець. Шахтні води, які поступають у шахти з водомістких горизонтів на значній глибині, звичайно мають високу мінералізацію, а шахтні води первомайських шахт крім того – ще й високий вміст сполук важких металів. Коли ці води досягають поверхні, вони фільтруються у неглибокі водомісткі горизонти, з яких населення видобуває питну воду. І забруднюють їх.

Наслідками підйому підземних вод до поверхні також можуть стати затоплення значних територій та прилеглих населених пунктів, просідання поверхні на забудованих територіях, залізницях, автомагістралях, мостах, забруднення поверхневих і підземних водозаборів внаслідок некерованих витоків забрудненої води.

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

Згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» фізичні особи, фізичні особи - підприємці, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох

місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи.

У зв'язку із цим, інформація щодо об'ємів скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод за 2023 рік відсутня.

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» фізичні особи, фізичні особи - підприємці, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи.

У зв'язку із цим, інформація щодо основних забруднювачів водних об'єктів (за сферами діяльності) за 2023 рік відсутня.

4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод

З другого півріччя 2014 року контроль якості у прикордонних створах транскордонних водних об'єктів не здійснюється, оскільки ці створи розташовані на непідконтрольній Україні території.

4.3. Стан поверхневих вод

4.3.1. Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

У зв'язку з вищевказаним у 2023 році Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів державний моніторинг поверхневих вод не здійснювався.

Також Луганським обласним центром з гідрометеорології моніторинг довкілля у 2023 році не проводився у зв'язку з тимчасовою окупацією Луганської області та тимчасовим призупиненням роботи структурного підрозділу, який виконував спостереження.

4.3.2. Хімічний стан масивів поверхневих вод

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

У зв'язку з вищевказаним у 2023 році Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів державний моніторинг поверхневих вод не здійснювався.

Також Луганським обласним центром з гідрометеорології моніторинг довкілля у 2023 році не проводився, у зв'язку з тимчасовою окупацією Луганської області та тимчасовим призупиненням роботи структурного підрозділу, який виконував спостереження.

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

ДУ «Луганський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», внаслідок тимчасової окупації території Луганської області, працює в режимі простою з обмеженим виконанням статутних повноважень у зв'язку з чим моніторингові спостереження за поверхневими водними об'єктами не проводились.

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод

З 2019 року у відповідності до Постанов Кабінету Міністрів України від 19.09.2020 № 758 та від 30.03.1998 № 391 (зі змінами) Сіверсько-Донецьке БУВР не здійснює спостереження за вмістом радіологічних показників у поверхневих водних об'єктах.

4.4. Екологічний стан Азовського та Чорного морів

Інформація відсутня. (Луганська область не має виходу до Азовського та Чорного морів).

4.5. Державна політика та заходи щодо покращення стану водних об'єктів

Згідно Регіональної програми з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки (зі змінами) на 2023 рік було

заплановано виконання заходів з метою покращення якості зворотних вод, що скидаються до басейну ріки Сіверський Донець, а саме:

- реконструкція міських очисних споруд № 5 ЛКСП «Лисичанськводоканал» м. Новодружеська;
- реконструкція очисних споруд смт Новоайдар;
- реконструкція очисних споруд с. Тошківка-1, Попаснянський район;
- реконструкція очисних споруд м. Попасна.

Однак станом на 24.02.2022 року у зв'язку з проведенням на території Луганської області активних бойових виконання заходів Регіональної програми з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки ускладнено, подовження цієї роботи можливе після завершення бойових дій та деокупації території області.

З метою досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, Сіверсько – Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів здійснюється розробка Плану управління річковим басейном Дону (суббасейни Сіверського Дінця та Нижнього Дону) (далі - проєкт ПУРБ), який охоплює Луганську, Донецьку та Харківську області.

Одним з основних розділів ПУРБ Дону є програма заходів для досягнення встановлених екологічних цілей.

Програма заходів розроблена спільно з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, неурядовими громадськими організаціями, науково-освітніми установами та іншими заінтересованими сторонами з урахуванням пропозицій та рішень басейнової ради Сіверського Дінця та нижнього Дону. Також забезпечено комунікацію з Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України щодо доцільності включення заходів по підприємствам житлово-комунального господарства, які до початку військової агресії РФ здійснювали послуги з централізованого водовідведення на територіях, які наразі є тимчасово окуповані та на територіях активних бойових дій.

Програма заходів розроблена на період 6 років. Початок реалізації заходу має бути не пізніше третього року від початку циклу (не пізніше 1 січня 2028 року). Для поверхневих вод програма заходів включає 205 заходів спрямованих на вирішення головних водно-екологічних проблем, а саме: на зменшення забруднення органічними, біогенними та небезпечними речовинами від точкових та дифузних джерел; на покращення/відновлення гідрологічного режиму та морфологічних показників у разі порушення вільної течії річок, гідравлічного зв'язку між руслами річок та їх заплавами, гідрологічних змін, модифікації морфології річок; на зменшення впливу військових дій та додаткові заходи.

В 2023 році були проведені наради щодо: стану водних об'єктів Луганської області та заходів з його покращення, узгодження режимів роботи основних водогосподарських систем.

У вищевказаних заходах брали участь представники органів місцевого самоврядування, контролюючих органів, ЗМІ та підприємств-водокористувачів. Обговорюючи питання порядку денного і обмінюючись думками про роботу

водогосподарського комплексу, приймали необхідні рішення, направлені не лише на вирішення конкретних питань, але й на визначення стратегічних планів та заходів, які дозволять запобігти утворенню додаткових антропогенних ризиків для водних ресурсів області.

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування екологічної мережі:

Біологічне та ландшафтне різноманіття є основою екосистеми нашої планети, забезпечуючи чисте повітря та воду, родючі ґрунти та безліч інших ресурсів, необхідних для життя. На жаль, воно стрімко втрачається через діяльність людини, в тому числі й через військові дії, що призводить до серйозних екологічних проблем.

Збереження біорізноманіття є важливим завданням, яке потребує комплексних зусиль. Одним із ключових елементів цього завдання є створення екологічної мережі.

Екологічна мережа - єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

До структурних елементів екомережі відносяться ключові, сполучні, буферні та відновлювані території. Ключові території забезпечують збереження найбільш цінних і типових для даного регіону компонентів ландшафтного та біорізноманіття. Сполучні території (екокоридори) поєднують між собою ключові території, забезпечують міграцію тварин та обмін генетичного матеріалу. Буферні території забезпечують захист ключових та сполучних територій від зовнішніх впливів. Відновлювані території забезпечують формування просторової цілісності екомережі, для яких мають бути виконані першочергові заходи щодо відтворення первинного природного стану.

Головні загрози Луганщини пов'язані сьогодні з повномасштабним вторгненням. Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. Загроза полягає у знищенні природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин, зокрема й червонокнижні види, їх фрагментації та деградації (включаючи забруднення), поширенні чужорідних видів, розповсюдженні хвороб тощо.

Наразі через повномасштабне вторгнення РФ в Україну під загрозою знищення перебуває флора та фауна не тільки Луганської області, а й всього світу.

5.1.1. Загальна характеристика

Рослинний світ Луганської області за багатством флори, різноманітністю й унікальністю видів рослин до повномасштабного вторгнення не поступався іншим регіонам України. Але, саме в Луганській області він зазнав значного антропогенного тиску внаслідок інтенсивного розвитку сільського господарства та проведення активних військових (бойових) дій.

На території області зростало 1682 видів атмосферних рослин, які відносяться до 104 родин. Вищі спорові рослини представлені 9 родинами, 11 родами, 19 видами, голонасінні – 2 видами, що належать до 2 родин. У складі покритонасінних – понад 1400 видів, представлених 93 родинами. Серед них 97% – це представники дводольних, а решта – однодольні. Основними є родини Asteraceae, Brassicaceae, Rosaceae, Poaceae, Fabaceae, Lamiaceae.

Станом на 24.02.2022, основну питому масу складали трав'янисті рослини – 1508 видів, дерев – 81 види, чагарників – 93 види. З них: 452 види лікарських рослин, 395 видів бур'янів, 532 – кормових, 483 – харчових, близько 360 адвентивних, 211 – декоративних, 354 – медоносних та 139 – олійних видів.

Близько 320 видів підлягали охороні, серед них: Астрагал донський (*Astragalus Tanaiticus* K.Roch), Козельці донські (*Tragopogon tanaiticus* Artemcz), Горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), Брандушка різнобарвна (*Bulbocodum versicolor* (RerGawl) Spreng.), Горицвіт волзький (*Adonis wolgensis* Steven), Тюльпан Шренка (*Tulipa schrenkii* Regel), Юринея донська (*Jurinea tanaitica* Klok), Водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L.), Ковила волосиста (*Spica capillata* L.), Любка дволиста (*Platanthera bifolia* (L.) Rich), Дрік донський (*Genista tanaitica* P. Smirn), Волошка Талієва (*Centaurea taliewii* Kleopow), Карагана Скіфська (*Caragana scythica* (Kom.) Pojark), Зозулині сльози яйцеподібні (*Listera ovata* (L.) R.Br.).

Серед адвентивних (чужорідних) видів рослин, найбільш гостро стояла проблема, пов'язана з таким видом, як Амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.). Цей агресивний алерген з кожним роком займав все більше території. На Луганщині вже було важко знайти населений пункт, де б не зростав цей вид. Хоча він належить до карантинних, але насправді таким вже не є, бо ареали його поширення вийшли за межі контролю, і робота з його викоріненням не проводилась, хоча кожного року десятки тисяч людей страждають на сезонні алергії та полінози викликані, в першу чергу, саме *Ambrosia artemisiifolia* L.

На узбіччях автошляхів та в посівах просапних було виявлено Паслін каролінський *Solanum carolinense* L.

Станом на 24.02.2022 року потребували особливої охорони на території Луганської області 66 видів хребетних тварин, які не входять до переліку видів хребетних тварин, що охороняються в Україні згідно з Червоною книгою

України 2009 року, а саме: клас: променепері – 11 видів, земноводні – 5, плазуни – 3, птахи – 39, ссавці – 8.

Серед чужорідних видів тварин на території Луганської області найбільш вивченими були ссавці. Розповсюдження на території цих видів відбувалось шляхами експансії (розширення ареалу) та інвазії (навмисної та ненавмисної інтродукції).

За різними даними вчених, землі, вкриті степовою рослинністю, в земельному фонді області складають від 2% до 6%.

За період проведення Операції Об'єднаних сил відбувся перерозподіл контролю за територіями, вкритими рослинними природними ресурсами. Так, на контрольованих територіях з 2014 по 24.02.2022 залишалися найбільш значущі за якістю та обсягом лісові ресурси. Навпаки, території, вкриті особливо цінними степовим угрупованнями, залишилися на півдні області, в тому числі частина територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Протягом 2014-2020 років державні ліси Луганської області зазнали значних втрат внаслідок великих лісових пожеж.

Хвойні ліси Луганщини дуже небезпечні у пожежному відношенні, це переважно середньовікові чисті соснові насадження. На території Луганської області в період з 30.09.2020 по 08.10.2020 року тривали великі пожежі. Найбільш масштабні з них – у лісових масивах. Пожежі у 2020 році пошкодили або знищили близько 28 тис. га лісів.

Ліси Луганської області, пошкоджені пожежею у 2020 році

Всього збитки від лісових пожеж до повномасштабного вторгнення склали близько 18 млрд.грн.

Деревина с кожним днем втрачала технічні якості та, як наслідок, зменшувались надходження до місцевих бюджетів у вигляді рентної плати до лісомисливських господарств.

Під час пожежі гинуть тисячі тварин, рідкісні рослини, вогонь випалює верхній шар ґрунту. Пожежі істотно забруднюють атмосферне повітря. Це можна порівняти з потужними промисловими викидами. Адже при цьому виділяється чадний газ і оксид азоту, які блокують надходження кисню до тканин організму. Молекули цього газу легко проникають всередину організму навіть через шкіру. Також виділяється бензопірен, який може викликати у людини тяжкі захворювання.

Відповідно до підпункту 3 пункту 5 Порядку класифікацій надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368, зазначена подія класифікована як надзвичайна ситуація природного характеру державного рівня.

За даними ДП «Северодонецьке ЛМГ» вогнем було знищено повністю заповідне урочище «Шамраєва дача» на загальній площі 879,0000 га (квартали 18-33, площею 603 га, квартали 38-43, 47, 52 площею 276 га).

*Заповідне урочище «Шамраєва дача»,
пошкоджене пожежею у 2020 році*

За даними ДП «Новоайдарське ЛМГ» внаслідок пожежі знищено 353 га заповідного урочища «Капітанівський ліс», загальною площею 542,0000 га (квартали 26, 38-42 та частково 43, 27, 29). За даними ДП «Сватівське ЛМГ» у

загальнозоологічному заказнику місцевого значення «Сватівський» (кварталах 63-69 Сватівського лісництва) пожежею пошкоджено 110,7000 га. Всього пошкоджено пожежами 1342,7000 га.

Також, з початком повномасштабного вторгнення, за інформацією Державної екологічної інспекції у Луганській області, за допомогою даних космічного зондування Землі виявлено масштабні лісові пожежі на території Луганської області, які відбулися під час дії воєнного стану через військову агресію РФ. Зокрема, встановлено факт лісових пожеж 5 ділянок місцевості на територіях ДП «Сєвєродонецьк ЛМГ» та ДП «Кремінська ЛМГ» загальною площею 8175,79 га, факт лісових пожеж на восьми ділянках місцевості поблизу населених пунктів м. Сєвєродонецьк, м. Кремінна, с. Кудряшова та с. Трьохізбенка загальною площею 17322 га, а також факт загоряння лісу та інших зелених насаджень на ділянці місцевості поблизу с. Золотарівка, Сєвєродонецького району, Луганської області загальною площею 59,7 га.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

До повномасштабного вторгнення, багатовікова господарська діяльність значно змінила природне середовище області, як наслідок, зазнали змін майже всі компоненти ландшафтної сфери – рослинний і тваринний світ, ґрунти, ґрунтові й підземні води. Проблемою сучасного суспільства були постійні зменшення біологічного різноманіття у зв'язку зі скороченням місць існування флори і фауни, забрудненням довкілля. Особливо загрозливі темпи зменшення живої біомаси спостерігались на промислових територіях, що характерно для нашої області.

Наявна ситуація вимагає прийняття заходів, направлених на забезпечення охорони місць існування тварин, збереження природних ландшафтів, лісових, степових, заплавних рослинних угруповань.

Основною лісоутворюючою породою степової зони є дуб. Природні корінні байрачні насадження з головною породою дуб звичайний – це стійкий довговічний природний екологічний каркас Донбасу, що забезпечує стабільний, здоровий стан природного середовища і природних ресурсів. Кількісний і якісний стан цих лісів у край несприятливий і має тенденцію погіршення. Так їх представленість в лісовому фонді складає лише 12 %. Ростуть вони по 3-му і 4-му бонітету (73%). Присутність дуба в складі насаджень неухильно знижується. Низькостовбурні (порослеві) дубові насадження – наслідок багатьох десятиріч господарського використання. Такі насадження недовговічні, слабо виконують природоохоронні функції й без позитивного втручання людини приречені на загибель.

З різних причин зменшувались площі під насадженнями дуба, спостерігалась тенденція заміни корінних дубових деревостанів насадженнями менш продуктивних другорядних порід – ясенем, акацією, тополею, липою, вільхою.

Інтенсивний розвиток сільськогосподарської галузі в степовій зоні України, станом на 24.02.2022, привів до високого ступеня розораності земель області. В результаті цього природні екосистеми трансформувалися в агроландшафти, що характеризуються низькою біорізноманітністю й продуктивністю ценозів, поступовим зниженням природної родючості ґрунтів і, як наслідок, втратою стійкості до негативних зовнішніх дій і здібності до самовідновлення. Ці явища посилювались негативною дією на довкілля техногенних навантажень, обумовлених роботою підприємств промисловості, що сприяє забрудненню біологічних об'єктів шкідливими хімічними сполуками, органічними речовинами типу фенолів, формальдегідів і ін.

Вплив різноманітних факторів, у тому числі промисловості, на довкілля області відобразився на стані ґрунтового покриву, що призвело до негативних наслідків.

Території області притаманні істотні умови для розвитку ерозійних процесів, до яких відносяться і природні фактори, пов'язані з характером поверхні. Значні площі орних земель, розташовані на схилах, потерпали від водної та вітрової ерозії. Однією з причин такого стану є недотримання ґрунтозахисних заходів при вирощуванні сільськогосподарських культур. В такій ситуації необхідно вживати дієві заходи з охорони земель, у тому числі впровадження в сільському господарстві протиерозійних технологій вирощування сільгоспкультур.

Луганщина, як і весь схід України, має значне антропогенне навантаження. Безпосередній вогневий контакт з ворогом не може не позначитися на стані навколишнього природного середовища.

Уряд здійснює комплекс заходів, щоб забезпечити невідворотне притягнення РФ до відповідальності та відшкодування збитків завданих навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Впровадження державної політики у сфері збереження та невиснажливого використання біорізноманіття, спрямованої на зменшення на нього антропогенного впливу, забезпечення природних умов для існування та відтворення, невиснажливого використання біоресурсів, у тому числі формування оптимального середовища для існування людини, було віднесено до пріоритетних напрямків у сфері охорони природи в Україні до активних бойових дій. Одним з інструментів впровадження такої політики було збільшення площі земель з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття, близького до притаманного їм природного стану, формування їх територіально єдиної системи, побудованої відповідно до забезпечення природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій. Після деокупації території області, припинення активних бойових дій, ліквідації їх наслідків та проведення

стабілізаційних заходів, зокрема із розмінування території, створення й функціонування екомережі є важливим для розвитку заповідної справи в нашій державі, однією зі складових входження її в систему європейської співпраці у сфері збереження біо- і ландшафтного різноманіття та середовищ існування.

Після закінчення бойових дій, збереження та невиснажливе використання біорізноманіття визнано одним з пріоритетів державної політики України у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, неодмінною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку. Ключовим підходом до збереження біологічного різноманіття на всіх його рівнях (видовому, популяційному, ценотичному, генетичному) – є збереження різноманіття місць мешкання і життєздатних популяцій, що, своєю чергою, покладено в основу концепції екологічної мережі.

Основною метою створення екомережі є збільшення площі земель області з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття, близького до притаманного їм природного стану, та формування територіально єдиної системи природних територій, побудованої для забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин. При цьому, національна екологічна мережа має відповідати вимогам її функціонування у Всеєвропейській екологічній мережі та виконувати провідні функції щодо збереження біологічного різноманіття.

Природно-заповідні території є ключовими територіями екологічної мережі, довкола яких формуються інші елементи, що забезпечують захист природних територій.

Основним напрямком діяльності в галузі збереження біорізноманіття є оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Поряд зі створенням нових територій важливою роботою є збереження вже існуючих заповідних об'єктів від незаконного використання, пошкодження і знищення природних комплексів.

5.1.4. Формування національної екомережі

Забезпечення сталого, екологічно збалансованого розвитку Луганської області, підвищення його природно-ресурсного потенціалу, збереження цінних природних територій, біологічних ресурсів, що на них знаходяться, генетичного фонду тваринного та рослинного світу вимагають дотримання оптимального балансу між територіями, що інтенсивно експлуатуються, і такими, щодо яких запроваджуються спеціальні режими охорони та відтворення. Для забезпечення такого балансу формувалась екологічна мережа.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про екологічну мережу», екологічна мережа або екомережа – єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів

міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

Розбудова екомережі передбачає створення екологічних мереж не лише з метою підтримки екологічного балансу, але і рекреації, водоохоронних функцій, оптимізації структури сільськогосподарського землекористування, відновлення занедбаних, екологічно безперспективних земель і збільшення продуктивності природних ресурсів. Екологічна мережа є комплексною, багатофункціональною природною системою, до основних функцій якої належить збереження біорізноманіття, стабілізація екологічної рівноваги, підвищення продуктивності ландшафтів, покращення стану довкілля, перехід до збалансованого розвитку регіону і формування належних природних умов комфортної життєдіяльності населення. Вирішення завдань збереження і стабільного розвитку біологічного різноманіття покладається чинним природоохоронним законодавством на просторову модель розвитку природних територій – національну екологічну мережу.

Законом «Про екологічну мережу України» визначено перелік категорій земель, які включаються до структурних елементів екомережі:

- території та об'єкти природно-заповідного фонду;
- землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони;
- землі лісового фонду;
- полежахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесені до земель лісового фонду;
- землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами;
- землі рекреаційного призначення, які використовуються для організації масового відпочинку населення і туризму та проведення спортивних заходів;
- інші природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності, пасовища, сіножаті, луки, кам'яні розсипи, піски, солончаки, земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність);
- земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України;
- території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України;
- частково землі сільськогосподарського призначення екстенсивного використання - пасовища, луки, сіножаті тощо;
- радіоактивно забруднені землі, що не використовуються та підлягають окремій охороні як природні регіони з окремим статусом.

Саме ці території забезпечують збереження найбільш цінних і типових для регіону компонентів ландшафтного та біорізноманіття.

Складовими елементами екомережі є землі неінтенсивного сільськогосподарського використання, землі водного, лісового, природно-заповідного фонду. За категоріями земель каркасом екологічної мережі в області є саме землі лісового фонду, сіножаті та пасовища.

Площа земельних угідь – складових національної екомережі станом на 24.02.2022 складає:

Категорії землекористування	Площа, тис. га
Землі природно-заповідного фонду	75,8
Сіножаті та пасовища	399,30
Землі водного господарства (рибні ставки)	0,104
Землі водного фонду	14,9
Землі оздоровчого призначення	0,104
Землі рекреаційного призначення	0,651
Землі історико-культурного призначення	0,009
Ліси	246,5

Головна мета створення екомережі – загальне покращення стану довкілля, а також умов життя людини та посилення здатності живої природи до самовідновлення. Конвенція Загальноєвропейської мережі передбачає створення єдиної цілісної у функціональному аспекті й неперервної системи природних територій, важливих у міжнародному відношенні, яка б забезпечила стабільне існування біосфери та функціонування природних систем задоволення життєдіяльності людини. До складу екомережі області входили землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони річок та озер; землі лісового фонду; полезахисні лісові смуги; землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами, землі рекреаційного призначення; ряд природних територій, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність; ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України; території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України; частково землі сільськогосподарського призначення (пасовища, луки, сіножаті); та радіоактивно забруднені землі як природні регіони з окремим статусом. На територіях розробленої регіональної екомережі Луганщини забезпечувалось проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних ландшафтів, рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України; збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України; регіонально рідкісних видів, поліпшення середовища їх існування, створення належних умов для розмноження у природних умовах та для розселення.

Формування екологічної мережі передбачало зміну категорії деяких земель, наприклад, виведення з ріллі деградованих і малопродуктивних земель, їх заліснення і залуження, переведення земель до складу лісового фонду для їх заліснення, віднесення прибережних смуг до земель водного фонду. Ці заходи направлені на охорону та збереження земель, відновлення її структури та якості. Крім того, у питаннях охорони та відтворення земельних ресурсів завданнями екомережі є:

- оптимізація площ сільськогосподарських угідь та зменшення ступеня їх розораності;

- удосконалення структури земель сільськогосподарського призначення та їх збагачення природними компонентами;
- запровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно – меліоративною організацією території;
- обмеження руйнівного використання екологічно уразливих земель;
- здійснення консервації сільськогосподарських угідь з дуже змитими та дуже дефльованими ґрунтами на схилах крутизною 5-7 градусів.

До повномасштабного вторгнення, завдяки роботі урядових та неурядових природоохоронних структур напрацьований значний матеріал та проведені відповідні дослідження оцінки природного потенціалу та земельних ресурсів адміністративних районів Луганської області, що дозволяло сформувати структурну модель екологічної мережі цих районів.

Екомережа є територіальним утворенням, і очевидно, що реалізація цієї ідеї та вирішення основних організаційних питань – від вибору та відведення територій до подальшого управління і моніторингу, – будуть успішними лише через прив'язку схеми екомережі до певних адміністративних одиниць (областей, районів).

Для створення та забезпечення умов стабільного функціонування екомережі на державному рівні необхідно досягти узгодженої участі всіх учасників та зацікавлених сторін на окремих адміністративних одиницях – управлінців, землекористувачів, землевласників, землевпорядників, науковців, підприємців, місцевих жителів.

Розбудова екомережі може забезпечити потужне підґрунтя для сталого (збалансованого) розвитку регіону. Створення екомережі є завданням загальнодержавного рівня, і її розбудова та організація здійснюються відповідно до чинного національного законодавства, зокрема Закону України «Про екологічну мережу України». Відповідно до цього, екомережу доцільно організовувати та реалізовувати саме на рівні адміністративних одиниць (районів), які є основними базовими елементами державного управління. Тобто реалізація державної політики в галузі охорони довкілля через розбудову та впровадження екомережі буде успішною лише при достатній активізації та чіткій організації зусиль на районних рівнях.

Основними зацікавленими та задіяними учасниками в цій царині є органи місцевого самоврядування (територіальні громади), районні та міські ради народних депутатів, районні державні адміністрації та місцеві громадські організації.

Основними координаторами мають бути загальнорайонні об'єднання, установи або управління, насамперед районні та міські ради та районні державні адміністрації. Для успішної реалізації ідеї впровадження екомережі на місцевих (районних) рівнях необхідно визначити наступні першочергові завдання. Наприклад, необхідним є формування бази даних про просторові ресурси району, доступні для залучення до екомережі. У кожному районі організувати збір картографічної інформації шляхом співпраці з територіальними органами Управління Держгеокадастру з метою отримання об'єктивних даних щодо наявних земельних площ та співвідношення різних

типів земель (рілля, землі сільськогосподарського призначення, землі, які не задіяні в сільському господарстві), навести відомості щодо землевласників та землекористувачів.

Пам'ятатимемо, що екомережа – це екологічна стабільність кожного району, області та країни в цілому. Її наявність – це не тільки збереження довкілля, але й запорука збереження якісного середовища життя людини. Екомережа не потребує вилучення земель із господарського використання, а, навпаки, є ідеєю на підтримку сталого розвитку суспільства та існування громад у безконфліктних взаєминах з довкіллям.

Робота в цьому напрямку буде поновлена після деокупації території області, припинення активних бойових дій, ліквідації їх наслідків та проведення стабілізаційних заходів, зокрема із розмінування території.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

У сучасних умовах науково-технічного прогресу, поширення новітніх технологій, а також сфер їх застосування невід'ємною складовою екологічної безпеки Луганщини стає біологічна безпека при поводженні з генетично модифікованими організмами. В аспекті її правової регламентації слід ураховувати умови застосування системи правових, організаційно-управлінських, технічних та інших засобів, що запобігають виникненню небезпечних для здоров'я людини та довкілля наслідків генно-інженерних маніпуляцій.

Досягнення в галузі біотехнології відкривають широкі перспективи і знаходять своє застосування сьогодні у медицині, виробництві фармацевтичних препаратів, сільському господарстві, харчовій промисловості, зберіганні продуктів, запобіганні захворюваності тварин, переробці сміття, біологічному відновленні або очищенні довкілля тощо.

Тому на даному етапі необхідним є забезпечення запобігання потенційним негативним наслідкам (у тому числі віддаленим у часі) здійснення генетично-інженерної діяльності.

Луганщина активно співпрацює з поважними міжнародними організаціями та країнами-партнерами, зокрема, у питаннях розвитку сільського господарства, створення нормативів якості та безпеки продовольчої продукції.

Планомірно здійснюються заходи щодо впровадження системи управління безпекою продуктів харчування та системи управління якістю відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Відповідно до статті 112 Закону України «Про державну систему біологічної безпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V та п.4 п.п. 4 Положення про Головне управління Держпродспоживслужби в Луганській області затверджено наказом Держпродспоживслужби України від 24.02.2020 № 156 на Головне управління Держпродспоживслужби в Луганській області покладено функції здійснення державного нагляду (контролю) за

додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання ГМО у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Згідно абзацу 4 статті 14 Закону України «Про державну систему біологічної безпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V та постанови Кабінету Міністрів України від 23.07.2009 № 808 «Деякі питання проведення апробації (випробування) та реєстрації генетично модифікованих організмів сортів сільськогосподарських рослин» сільськогосподарські сорти рослин, які створені на основі ГМО підлягають обов'язковій реєстрації та включенню до Державного реєстру ГМО сортів сільськогосподарських рослин.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про державну систему біологічної безпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V, забороняється промислове виробництво та введення в обіг ГМО, а також продукції виробленої із застосуванням ГМО, до їх державної реєстрації.

За інформацією Головного управління Держпродспоживслужби в Луганській області:

- Державний реєстр ГМО сортів сільськогосподарських рослин в офіційному доступі відсутній;
- звернення від суб'єктів господарювання з питань державної реєстрації ГМО сортів сільськогосподарських рослин до Головного управління Держпродспоживслужби в Луганській області не надходили;
- протягом 2023 року позапланові заходи державного нагляду (контролю) у сфері біологічної і генетичної безпеки в суб'єктах господарювання агропромислового комплексу, які здійснюють свою виробничу діяльність, використання ГМО сортів сільськогосподарських рослин не здійснювались через бойові дії та окупацію більшої частини області та відсутності заяв від суб'єктів господарювання.

Проведення планових заходів державного нагляду (контролю) з метою більш детального вивчення стану біологічної і генетичної безпеки на території Луганської області не можливо у зв'язку з дією мораторію на перевірки введеного Постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» припинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» за виключенням здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) в окремих сферах, зокрема щодо запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають істотну соціальну значущість, виключно на підставі рішення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері, за наявності загрози, що має значний негативний

вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави - планові та позапланові перевірки у сферах карантину та захисту рослин, насінництва, розсадництва, ГМО та якості зерна не здійснювались.

В Луганській області запроваджено карантинний режим по небезпечному карантинному організму (шкіднику) ясеневій смарагдовій вузькотілій златці на території Сватівського району (Білокуракинського, Троїцького, Сватівського ЛМГ), Старобільського району (Новопсковського ЛМГ) Луганської області на площі 1000,05га.

Після початку збройної агресії з 24 лютого 2022 року по теперішній час, заходи з обстеження на встановлення фітосанітарного стану території Луганської області не здійснювалися через бойові дії, окупацію області та мінну небезпеку. З цих же причин здійснення знищувальних заходів землевласниками та лісогосподарствами, проведення контролю за заходами боротьби було неможливим.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу

Рослинний світ - сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території. Він вражає своїм різноманіттям. Від величних дерев, що сягають небес, до крихтих мохів, що ховаються під камінням, - всі вони є частиною цієї дивовижної групи організмів. Існують рослини різноманітних форм, розмірів, кольорів та текстур, кожна з яких володіє унікальними властивостями та пристосуваннями.

Станом на 24 лютого 2022 року загальна кількість судинних рослин Луганської області – 1838 видів. З них до Червоної книги України занесені 118 видів. Підлягають особливій охороні на території області ще 167 видів.

На території області поширені 25 угруповань із Зеленої книги України (Перелік). На території області представлені степові угруповання, що потребують охорони (12), угруповання крейдяних відслонень (5), угруповання водної рослинності (8).

5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Ліс, дика лісова природа є екологічною системою, яка сприяє збільшенню природно-ресурсного потенціалу біосфери та стабілізує її функціонування, і водночас, є важливим чинником, забезпечення життєдіяльності суспільства як об'єкт господарської діяльності.

Ліси області виконували водоохоронні й ґрунтозахисні функції, мають санітарно-гігієнічне рекреаційне значення.

Луганська область знаходиться на півночі степової зони, природні ліси тут мають інтразональне положення, займають знижені елементи рельєфу – долини річок, схили глибоких балок. Природні лісові масиви в області зберігалися на

невеликих площах, але саме ці ліси становили найбільшу цінність, були осередками поширення рідкісних видів і в першу чергу підлягали охороні. Природні ліси відрізнялись складною структурою – мали добре виражену ярусність, насичений і різноманітний склад деревних ярусів, розвинутий підлісок, багатовидовий трав'яний покрив з вираженим сезонним розвитком.

Долина головної водної артерії області – Сіверського Дінця в минулому мала суцільне заліснення, природні масиви були значно фрагментовані й трансформовані.

Природні лісові масиви на боровій терасі Сіверського Дінця і великих річок були майже повністю знищені.

Залишки природних борів зберігалися в околицях міста Кременної та міста Лисичанська Сєверодонецького району.

Значні площі на боровій терасі займали насадження сосни звичайної. Природні терасні ліси області соснові (з *Pinus sylvestris*) з домішкою листяних порід. Схиллові долинні ліси наявні на правих крутих берегах великих річок (тільки уздовж Сіверського Дінця й Айдара). Долинні ліси – дубові (з *Quercus robur*) з домішкою в'язу (*Ulmus minor*), липи (*Tilia cordata*), осики (*Populus tremula*).

Природні заплавні ліси області представлені дубовими (з *Quercus robur*), і в'язово-дубовими угрупованнями, приуроченими до родючих ґрунтів центральної частини заплави. Найбільш поширеними асоціаціями дубових лісів є конвалієво-дубові, вербозілляво-дубова. Серед в'язово-дубових лісів переважають конвалієво-в'язово-дубові, розхідникові-в'язово-дубові угруповання. Менш поширені заплавні в'язові, осокорові, вербові та вільхові ліси. Заплави невеликих річок зайняті стрічковими лісами формації верби білої (*Salix alba*). На півночі області в заплавах фрагментарно поширені осикові угруповання.

Байрачні ліси представлені формацією дуба звичайного (*Quercus robur*), найбільш поширені асоціації – зірчичково-татарськокленово-дубова, кореневищноосоково-татарськокленово-дубова, конвалієво-татарськокленово-дубова та ін. Більша частина байрачних дубових лісів має IV-V бонітет, нерідко - V^б бонітет. За умовами зволоження переважають дубові ліси на свіжих, сухих і дуже сухих ґрунтах.

Отже, пріоритетним в охороні лісів було збереження і надання охоронного статусу природним масивам. Найвищий пріоритет в охороні має бути наданий залишкам борів на піщаній терасі Сіверського Дінця і схиловим масивам на крутих правих берегах Дінця й Айдара. Пріоритетним і виключно важливим також є збереження заплавних і байрачних лісових масивів, що знаходяться у доброму стані – відносно мало трансформовані та зберігають потенціал для відновлення.

Землі лісогосподарського призначення регіону в розрізі категорій земель, які були підконтрольні Уряду України з 2014 року по 24.02.2022 наведені в таблиці 5.1.

**Землі лісогосподарського призначення регіону в розрізі категорій земель,
які були підконтрольні Уряду України з 2014 року по 24.02.2022**

Таблиця 5.1:

№ з/п	Постійні лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки, землі запасу	Загальна площа, га	Лісові землі, тис. га						
			вкриті лісовою рослинністю		не вкриті лісовою рослинністю				усього лісових земель
			усього	із них лісові культури	незімкнуті лісові культури	зруби	галявини, біополяни	лісові дороги, просіки, розриви	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I. Землі лісогосподарського призначення									
	Луганське ОУЛМГ	238,1	148,95	78,05	7,753	2,99	10,57	4,92	210,37
1	ДП «Біловодське ЛМГ»	25,0	18,5	8,9	0,903	0,01	0,98	0,04	20,5
2	ДП «Білокуракинське ЛМГ»	23,1	13,12	7	1,06	0,01	1,5	0,3	16,07
3	ДП"Новоайдарське ЛМГ"	46,7	20,4	9,2	0,11	1,25	5,1	1,2	45,2
4	ДП"Кремінське ЛМГ"	42,6	35,64	23,5	0,83	0,53	0,88	1,66	40,2
5	ДП"Сватівське ЛМГ"	12,2	7,7	3,4	1,0		0,5	0,04	9,7
6	ДП"Севєродонецьке ЛМГ"	30,3	15,09	8,8	1,33	0,066	0,11	0,61	26,8
7	ДП"Станично-Луганське ДЛМГ"	37,6	22,7	9,85	1,9	1,1	1,25	1,0	34,9
8	ДП"Старобільське ЛМГ"	20,6	15,8	7,4	0,62	0,014	0,25	0,07	17,0
II. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення									
		28896,5							
III. Землі іншого призначення									

Ліси Луганщини до початку повномасштабного вторгнення відігравали ключову роль в екологічній системі області. Вони мали неоціненне екологічне, соціальне та економічне значення – брали участь у формуванні клімату області, забезпечували киснем, переробляли шкідливі викиди, зберігали водні ресурси, слугували середовищем існування безлічі рослин і тварин.

Наша область належить до степової зони з жорсткими природно-кліматичними умовами, тому відтворення лісових насаджень – є головним обов'язком підприємств лісового та мисливського господарства. Землі Луганщини на 80-87 % еродовані.

Понад 9,8 тис. га лісокультурного фонду – це піски, крейдіяно-мергелеві відклади, змиті землі, кам'яні розсипи, яружно-балочні землі.

Понад 50% нових лісів створювались з хвойних порід (сосни кримські та звичайної) на бідних і сухих ґрунтах.

З метою покращення приживлюваності та збереженості лісових культур впроваджувались сучасні технології.

З метою забезпечення охорони лісу від пожеж в області розроблялись та затверджувались плани їх гасіння, плани взаємодії з органами місцевого самоврядування, плани залучення сил та засобів пожежних формувань, графіки чергування персоналу та графіки спільних рейдів з органами ДСНС та МНС, плани профілактичних протипожежних заходів.

Відповідно до статей 72, 73 Лісового кодексу України може здійснюватись заготівля другорядних лісових матеріалів (недеревних лісових ресурсів) живиці, кори, деревної зелені, заготівля сіна, заготівля дикорослих плодів та ягід і інше.

В області зростало не менше як 160 видів лікарських рослин, з яких основними заготівельними є безсмертник польовий, глід колючий, спориш звичайний, материнка звичайна, звіробій звичайний, сердечник волохатий, чистотіл звичайний, шипшина собача та інші.

Природні недеревні рослинні ресурси територій природно-заповідного фонду відносились до пасовищ, сінокісних угідь, та запасів лікарських рослин.

Згідно з режимом об'єктів природно-заповідного фонду природні ресурси використовувались в режимі пасовищ, проводились викошування. Заготівля лікарських рослин режимом об'єктів природно-заповідного фонду не передбачається (або тільки в окремо означених випадках).

В наукових цілях на території об'єктів природно-заповідного фонду проводився збір рослин (не занесених до Червоної книги України) для проведення досліджень, створення і поповнення гербарію.

Робота в цьому напрямку буде поновлена після деокупації території області, припинення активних бойових дій, ліквідації їх наслідків та проведення стабілізаційних заходів, зокрема із розмінування території.

5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Перелік видів рослин та грибів, що підлягають особливій охороні на території області (станом на 24.02.2022 року)

Таблиця 5.2

Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	Регіонально -рідкісні види	CITES	Європейськ ий червоний список	Червоний список МСОП
1	2	3	4	5	6	7
Усього:	58	10	87	1	18	1
	Толіпелла проліферона <i>Tolypella prolifera</i> (Ziz ex A. Braun) Leonhardi	Юрінея волошков а <i>Jurinea cyanooides</i> (L.) Rchb.)	Аденофора лілієлиста <i>Adenophora lilifolia</i> (L.) Ledeb. ex A.DC.	Горицвіт весняний <i>Adonis vernalis</i> L.	Глід украї- нський <i>Crataegus ucrainica</i> Pojark.	Ковила Залеського <i>Stipa zalesskii</i> Wilensky (DD)
	Ксантопарм елія грубо- зморшкуват а <i>Xanthoparm elia rysssolea</i> (Ach.) Blanko & al.	Півонія тонколис та <i>Paeonia tenuifolia</i> L.	Рож Гельдрайха <i>Alcea heldreichii</i> (Boiss.) Boiss.		Жовтозілля дніпровське <i>Senecio borys- thenicus</i> (DC.) Andrz.	
	Білопавути ник бульбистий <i>Leucocortin arius bulbiger</i> (Alb.& Schwein.) Singer	Сон розкрити й, сон пониклий <i>Pulsatilla patens</i> (L.) Mill.	Цибуля міцноболонок ва <i>Allium firmotunicatu m</i> Fomin		Зірочки бо- рові <i>Gagea pineticola</i> Klok.	
	Ентолома вонюча <i>Entoloma rhodopolium</i> (Fr.) P. Kumm.	Сальвінія плаваюча <i>Salvinia natans</i> (L.) All.	Анемона лісова <i>Anemone sylvestris</i> L.		Козельці донські <i>Tragopogon tanaiticus</i> Artemcz.	
	Лімацела степова <i>Limacella steppicola</i> Zerova et Wasser	Серпій різнолист ий <i>Serratula lycopifolia</i> (Vill.)	Віхалка гілляста <i>Anthericum ramosum</i> L.		Фіалка Лав- ренка <i>Viola lavrenkoana</i> Klok.	

	Міріостома шейкова, ніжкова <i>Myriostoma coli-forme</i> (Dicks.) Corda	Аденофо ра лілієлиста <i>Adenopho ra lilifolia</i> (L.) Ledeb. ex A.DC.	Дягель лікарський <i>Archangelica officinalis</i> Hoffm.		Щавель український <i>Rumex ucrai nicus</i> Fisch. ex Spreng.	
	Печериця таблитчаста <i>Agaricus tabularis</i> Pk.	Синяк руський <i>Echium russicum</i> J.F.Gmel.	Арум видовжений <i>Arum elongatum</i> Steven		Ковила Залеського <i>Stipa zales skii</i> Wilensky	
	Рядовка опенькоподі бна <i>Tricholoma focale</i> (Fr.) Ricken	Катран татарськи й <i>Crambe tataria</i> Sebeok	Копитняк європейський <i>Asarum europaeum</i> L.		Громовик гранітний <i>Onosma graniticola</i> Klok.	
	Трутовик корнелюбн ий <i>Polyporus rhizophilus</i> (Pat.) Sacc.	Ковила Залесског о <i>Stipa zalesskii</i> Wilensky	Холодок багатолистий <i>Asparagus polyphyllus</i> Steven		Калофака волзька <i>Calophaca wolgarica</i> (L.f.) D.C.	
	Астрагал крейдолюбн ий <i>Astragalus cretophilus</i> Klok.	Серпій донський <i>Serratula tanaitica</i> P. Smirn.	Костянець північний <i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm.		Карагана скіфська <i>Caragana scy thica</i> (Kom.) Pojark.	
	Астрагал яйцеплідни й <i>Astragalus testiculatus</i> Pall.		Астрагал білостеблій <i>Astragalus albicaulis</i> DC.		Ковила відмінна <i>Stipa anomala</i> P.Smirn.	
	Береза дніпровська <i>Betula borysthenica</i> Klok.		Астрагал Ольги <i>Astragalus olgianus</i> Krytzka		Ластовень азовський <i>Vincetoxicum maeoticum</i> (Kleop.	
	Брандушка різнокольор ова <i>Bulbocodiu m versicolor</i> (Ker-Gawl.) Spreng.		Астрагал пухнастоквітк овий <i>Astragalus pubiflorus</i> DC.		Перлівка зо лотолускова <i>Melica chry solepis</i> Klok.	
	Волошка первинноге рберова <i>Centaurea protogerberi</i> Klok.		Астрагал яйцеплодний <i>Astragalus testiculatus</i> Pall.		Пирій кови лолистий <i>Elytrigia sti pefolia</i> Czern. et Nevski) Nevski	

Горицвіт весняний <i>Adonis vernalis</i> L.		Безщитник жіночий <i>Athyrium filix- femina</i> (L.) Roth		Ранник донецький <i>Scrophularia donetzica</i> Kotov	
Горицвіт волзький <i>Adonis wolgensis</i> Ste-ven		Дзвоники великоколосі <i>Campanula macrostachya</i> Waldst. & Kit. ex Willd.		Вуханка Гель- мана <i>Otites helmannii</i> (Claus) Kulcz.	
Громовик гранітний <i>Onosma graniticola</i> Klok.		Дзвоники персиколісті <i>Campanula persicifolia</i> L.		Козельці українські <i>Tragopogon ucrainicus</i> Artemcz.	
Громовик донський <i>Omosma tanaitica</i> Klok		Дзвоники кропиволисті <i>Campanula trachelium</i> L.		Вуханка полинова <i>O.artemizetor um</i> Klovov (<i>O. exaltatus</i> auct. non (Friv.) Holub)	
Дельфіній Сергія <i>Delphinium sergii</i> Wissjul.		Осока дерниста <i>Carex caespitosa</i> L.			
Дельфіній яскравопун- цовий <i>Delphinium puniceum</i> Pall.		Волошка руська <i>Centaurea ruthenica</i> Lam.			
Калофака волзька <i>Calophaca wolgarica</i> (L. fil.) DC.		Волошка донська <i>Centaurea tanaitica</i> Klovov			
Карагана скіфська <i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojar k.		Роговик несправжньо болгарський <i>Cerastium pseudobulgari- cum</i> Klovov			
Катран татарський <i>Crambe tataria</i> Sebeok		Вушкоцвіт Клокова <i>Chaenorrhinu- m klovovii</i> Kotov			
Ковила азовська <i>Stipa maeotica</i>		Рокитник дніпровський <i>Chamaecytisus borysthenicus</i>			

	Klok. et Ossyczynjuk		(Grun.) Klaskova			
	Ковила відмінна <i>Stipa</i> <i>anomala</i> P. Smirn.		Ряст Маршалла <i>Corydalis</i> <i>marschalliana</i> (Pall. ex. Willd.) Pers.			
	Ковила відокремле на <i>Stipa</i> <i>disjuncta</i> Klok.		Глід український <i>Crataegus</i> <i>ucrainica</i> Rojark.			
	Ковила волосиста, тирса <i>Stipa</i> <i>capillata</i> L.		Пухирник ламкий <i>Cystopteris</i> <i>fragilis</i> (L.) Bernh.			
	Ковила вузьколиста <i>Stipa tirsia</i> Stev.		Гвоздика видовжена <i>Dianthus</i> <i>elongatus</i> С.А.Мей.			
	Ковила дніпровська <i>Stipa</i> <i>borysthena</i> Klok. Ex Procud.		Гвоздика відстовбурче на <i>Dianthus</i> <i>squarrosus</i> M.Bieb.			
	Ковила донецька <i>Stipa</i> <i>donetzica</i> Czupryna		Щитник шартрський <i>Dryopteris</i> <i>carthusiana</i> (Vill.) H.P.Fuchs			
	Ковила Залеського <i>Stipa</i> <i>zalesskii</i> Wilensky		Щитник чоловічий <i>Dryopteris</i> <i>filix-mas</i> (L.) Schott			
	Ковила Лесінга <i>Stipa</i> <i>lessingiana</i> Trin. et Rupr.		Синяк руський <i>Echium</i> <i>russicum</i> J.F.Gmel.			
	Ковила найкрасиві ша <i>Stipa</i> <i>pulcherrima</i> K. Koch.		Руслиця кільчаста <i>Elatine</i> <i>alsinastrium</i> L.			
	Ковила пірчаста,		Хвощ річковий			

	кови́ла Іоанна <i>Stipa pennata</i> L.		<i>Equisetum fluviatile</i> L.			
	Кови́ла пухнастоли́ста <i>Stipa dasyphylla</i> (Czern. ex Lindem.) Trautv.		Хво́щ зимую́чий <i>Equisetum hyemale</i> L.			
	Кови́ла украї́нська <i>Stipa ucraïnica</i> P. Smirn.		Хво́щ лісо́вий <i>Equisetum sylvaticum</i> L.			
	Кови́ла шорстка <i>Stipa asperella</i> Klok. et Ossyczjuk		Ері́озина́фа довголи́ста <i>Eriosynaphe longifolia</i> (Fisch. ex Spreng.) DC.			
	Козе́льці доне́цькі <i>Tragopogon donetzicus</i> Artemcz.		Феру́ла каспі́йська <i>Ferula caspica</i> M.Bieb.			
	Коса́рики тонкі, гладіо́лус тонкий <i>Gladiolus tenuis</i> Bieb		Феру́ла тата́рська <i>Ferula tatarica</i> Fisch. ex Spreng.			
	Плау́нець запла́вний <i>Lycopodiella inundata</i> (L.) Holub		Тирли́ч хрестопо́дібний <i>Gentiana cruciata</i> L.			
	Пирі́й кови́лолистий <i>Elytrigia stipifolia</i> (Czern. ex Nevski) Nevski		Плаву́шник бо́лотний <i>Hottonia palustris</i> L.			
	Піво́нія тонколи́ста <i>Paeonia tenuifolia</i> L.		Пі́вники солончако́ві <i>Iris halophila</i> Pall.			
	По́лин ві́рменський <i>Artemisia armeniaca</i> Lam.		Ага́лик-тра́ва гі́рська <i>Jasione montana</i> L.			

	Ранник донецький <i>Scrophularia donetzica</i> Kotov		Ситничок паннонський <i>Juncellus pannonicus</i> (Jacq.) Clarke			
	Рябчик малий <i>Fritillaria meleagroide s</i> Patrin ex Schult. et Schult. fil.		Юринея волошкоподі бна <i>Jurinea centauroides</i> Klokov			
	Рябчик руський <i>Fritillaria ruthenica</i> Wikstr.		Юринея волошкова <i>Jurinea cyanoides</i> (L.) Rchb.			
	Рястка Буше <i>Ornithogalu m boucheanum</i> (Kunth) Aschers.		Білолозник степовий <i>Krascheninnik ovia ceratoides</i> (L.) Gueldenst.			
	Серпій різнолистий <i>Serratula lycopifolia</i> (Vill.) A. Kern.		Льоник довгошпорко вий <i>Linaria macroua</i> (M.Bieb.) M.Bieb.			
	Серпій донський <i>Serratula tanaitica</i> P. Smirn.		Льон Черняєва <i>Linum czerniaevii</i> Klokov			
	Сон лучний <i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill.		Лядвенець Ольги <i>Lotus olgae</i> Klokov			
	Сон широколист ий <i>Pulsatilla patens</i> (L.) Mill.		Незабудка Попова <i>Myosotis popovii</i> Dobroc.			
	Тюльпан дібровний <i>Tulipa quercetorum</i> Klok. et Zoz		Кизляк китицецвітний <i>Naumburgia thyrsiflora</i> (L.) Rchb.			
	Тюльпан змієлистий <i>Tulipa ophiophylla</i> Klok. et Zoz		Глечики жовті <i>Nuphar lutea</i> (L.) Smith			

	Тюльпан Шренка <i>Tulipa schrenkii</i> Regel		Латаття біле <i>Nymphaea alba</i> L.			
	Цибуля лінійна <i>Allium lineare</i> L.		Пупочник завитий <i>Omphalodes scorpioides</i> (Haenke) Schrank			
	Цибуля савранська <i>Allium savranicum</i> Besser		Вуханка донецька <i>Orites donetzicus</i> (Klokov) Klokov			
	Шафран сітчастий, крокус сітчастий <i>Crocus reticulatus</i> Stev. ex Adam.		Вуханка Гельмана <i>Orites helmannii</i> (Claus) Klokov			
			Щебрик черговолісти й <i>Peplis alternifolia</i> M.Bieb.			
			Фізаліс звичайний <i>Physalis alkekengi</i> L.			
			Тонконіг червононогий <i>Poa erythropoda</i> Klokov			
			Китятки крейдянi <i>Polygala cretacea</i> Kotov			
			Рдесник сарматський <i>Potamogeton sarmaticus</i> Maemets			
			Перстач довгоквітконі жковий <i>Potentilla longipes</i>			

			Ledeb.			
			Чихавка верболиста <i>Ptarmica salicifolia</i> (Besser) Serg.			
			Медунка темна <i>Pulmonaria obscura</i> Dumort.			
			Ситівник жовтуватий <i>Pycreus flavescens</i> (L.) P.Beauv. ex Rhnб.			
			Радіола льоноподібна <i>Radiola linoides</i> Roth			
			Жовтець золотистий <i>Ranunculus auricomus</i> L.			
			Водяний хрін лікарський <i>Rorippa nasturtium- aquaticum</i> (L.) Hayek			
			Шипшина горінківська <i>Rosa gorenkensis</i> Besser			
			Щавель чорноморськ ий <i>Rumex tuberosus</i> L. subsp. <i>turcomanicus</i> Rech.f.			
			Шоломниця сумнівна <i>Scutellaria dubia</i> Taliev & Sirj.			
			Молодило руське <i>Sempervivum ruthenicum</i> Schnittsp. & C.B.Lehm.			

			Жовтозілля дніпровське <i>Senecio borysthenticus</i> (DC.) Andr. ex Czern.			
			Таволга Литвинова <i>Spiraea litwinowii</i> Dobroc.			
			Водяний різак алоеподібний <i>Stratioides aloides</i> L.			
			Самосил часниковий <i>Teucrium scordium</i> L.			
			Теліптеріс болотяний <i>Thelypteris palustris</i> Schott			
			Чебрець вапняковий <i>Thymus calcareus</i> Klokov & Des.-Shost.			
			Чебрець несправжньо паннонський <i>Thymus pseudopannon icus</i> Klokov			
			Козельці донські <i>Tragopogon tanaiticus</i> Artemcz.			
			Конюшина кавказька <i>Trifolium caucasicum</i> Tausch			
			Валеріана лікарська <i>Valeriana officinalis</i> L.			
			Вероніка лікарська <i>Veronica</i>			

			<i>officinalis</i> L.			
			Ластовень руський <i>Vincetoxicum rossicum</i> (Kleopow) Barbar.			
			Фіалка крейдяна <i>Viola cretacea</i> Klokov			
			Фіалка Лавренка <i>Viola lavrenkoana</i> Klokov			

Примітка: Дані тільки для території Луганського природного заповідника НАНУ.

Види рослин та грибів, що охороняються

Таблиця 5.3

Види рослин та грибів	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5
Загальна кількість видів судинних рослин регіону, од.	1838	1838	1838	1838*
Кількість видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, од.	118	118	118	118**
Кількість видів рослин, занесених до Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території регіону, од.	167	167	167	167***
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, од.	16	16	16	16****
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	16	16	16	16*****

Примітки: * - Джерело: Конопля О.М. Флора Луганської області. Анотований список. – Частина 1. – Луганськ: Альма-матер, 2002. – 163 с.

** <https://redbook-ua.org/plants/region/luganska>.

*** Рішення обласної ради від 4 березня 2014 р. № 23/17

**** Судинні рослини Смарагдової мережі України під охороною Бернської конвенції / Колектив авторів під ред. В.А. Соломахи. — Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2017. — 152 с

***** Остапко В.М., Бойко А.В., Мосякин С.Л. Сосудистые растения юго-востока Украины. — Донецк: Ноулидж, 2010. — 247 с., <https://cites.org/eng/app/appendices.php>

Динаміка охорони, невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин та грибів, станом на 24.02.2022

Таблиця 5.4

Усього видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, од.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, відтворених на територіях та об'єктах ПЗФ, назва (українська, латинська), од.	Кількість популяцій видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, які зникли, назва (українська, латинська), од.
1	2	3	4
57	25	-	-

5.2.4. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

Охорона рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типові природні рослинні угруповання підлягають охороні на всій території України та заносяться до Зеленої книги України.

Порядок ведення Зеленої книги України визначається Положенням про неї, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

На території області, до повномасштабного вторгнення, були поширені 25 угруповань із Зеленої книги України (Перелік). Вони були представлені степовими угруповання, що потребують охорони (12), угруповання крейדיх відслонень (5), угруповання водної рослинності (8).

Угруповання Зеленої книги в Луганській області:

- Угруповання формації калофаки волзької (*Calophaceta wolgaricae*)
- Угруповання формації ковили волосистої (*Stipeta capillatae*)
- Угруповання формації ковили вузьколистої (*Stipeta tirsae*)
- Угруповання формації ковили дніпровської (*Stipeta borysthenicae*)
- Угруповання формації ковили Залеського (*Stipeta zalesskii*)
- Угруповання формації ковили Лессінга (*Stipeta lessingiana*)
- Угруповання формації ковили найкрасивішої (*Stipeta pulcherrimae*)
- Угруповання формації ковили пірчастої (*Stipeta pennatae*)
- Угруповання формації ковили пухнастолистої (*Stipeta dasphyllae*)
- Угруповання формації ковили української (*Stipeta ucrainicae*)
- Угруповання формації мигдалю низького (*Amygdaleta nanae*)
- Угруповання формації осоки низької (*Cariceta humilis*)
- Угруповання формації пирію ковилолистого (*Elytrigietea stipifoliae*)
- Угруповання формації гісопу крейдиного (*Hyssopeta cretacei*)
- Угруповання формації полину суцільнобілого (*Artemisieta hololeucae*)
- Угруповання формації солодушки крейдиної (*Hedysareta cretacei*)

- Угрупування формації сонццевіту сивого (*Helianthemum cretaceum* (Rupr.) Juz., *H. cretophilum* Klok. et Dobrocz.)
- Угрупування формації водяного горіху плаваючого (*Trapa natans*)
- Угрупування формації водяного жовтецю Ріона (*Batrachium rionii*)
- Угрупування формації глечиків жовтих (*Nuphar lutea*)
- Угрупування формації латаття білого (*Nymphaea alba*)
- Угрупування формації лепешняку тростинового (*Glyceria arundinacea*)
- Угрупування формації рдесника сарматського (*Potamogeton sarmaticus*)
- Угрупування формації ряски горбатої (*Lemna gibba*)
- Угрупування формації сальвінії плаваючої (*Salvinia natans*)

5.2.5. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

Проблема створення, відновлення, охорони зелених насаджень міст та інших населених пунктів з врахуванням природних умов та антропогенних впливів залишалась актуальною до повномасштабного вторгнення. Належним доглядом був охоплений малий відсоток зелених насаджень. Відповідно до наказу Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 24.12.2008 № 401 затверджена щорічна форма звітності «Звіт про зелене господарство». Згідно з звітом за 2022 рік на території області, підконтрольній українській владі, загальна площа земельних насаджень становить 4322,9000 га, у тому числі:

- площа зелених насаджень загального користування, всього 547,8910 га, а саме: парки культури та відпочинку – 88,6500 га, парки міські, районні, житлових районів при житлових будинках – 27,8000 га, сквери – 72,4810 га, набережні та бульвари – 5,3000 га, гідропарки, лугопарки, лісопарки – 10,0000 га, інші об'єкти благоустрою – 343,6600 га;
- площа зелених насаджень обмеженого користування, всього 1655,7700 га, у тому числі на території: житлових районів та мікрорайонів – 909,6400 га, дошкільних установ – 10,2600 га, закладів освіти – 29,2000 га, закладів охорони здоров'я – 2,7100 га, промислових підприємств – 697,5600 га, інші – 6,4000 га;
- площа зелених насаджень спеціального призначення, всього 1145,2700 га, у тому числі насадження; вздовж вулиць – 422,8600 га, санітарно-захисних зон – 420,1000 га, інші – 302,310 га;
- площа міських лісів – 973,9700 га.

Разом з цим, на виконання Указу Президента «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» від 07.06.2021 № 228/2021 було започатковано реалізацію екологічної ініціативи «Масштабне заліснення Луганщини».

Також започаткована екологічна ініціатива Президента України «Зелена країна», якою заплановано за 3 роки висадити 1 мільярд нових дерев на території України. За 10 років – збільшити площу лісів на 1 мільйон гектарів.

Станом на 24.02.2022 вже висаджено 6,6 млн саджанців на 1 тис. га лісових насаджень на підприємствах лісових господарств з початку року, з них у лісовому фонді 740 га. Хвойних 2 млн, листяних 700 тис. саджанців.

З державного фонду на лісовідновлення виділено 2,6 млн грн – 33% загальних витрат (0,5 млн грн – державні), решта – за власні кошти підприємств від реалізації деревини, в т.ч. на великих згарищах.

5.2.6. Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах Луганської області

Станом на 24 лютого 2022 року, у флорі Луганської області відомі 382 чужорідні (інвазійні) види¹. 110 з цих видів є культурними, що поширюються в різноманітні біотопи і значно варіюють за ступенем натуралізації. Решта видів є такими, що поширюються спонтанно, без участі людини.

Інвазійна спроможність чужорідних видів дуже відрізняється – у діапазоні від незначного або спорадичного поширення до формування чисельних популяцій, які докорінно змінюють рослинні угруповання регіону. Високою інвазійною спроможністю відрізняються 120 видів. Вони формують чисельні популяції і є значно розповсюдженими по території області.

За останніми даними на території Луганської області виділені 45 найбільш небезпечні інвазійні види судинних рослин з високими показниками інвазійної спроможності. Серед них найнебезпечнішими є види-трансформери (категорія 1), які спонтанно поширюються на природні території, змінюючи склад і структуру рослинних угруповань та біотопів, викликають негативні наслідки для довкілля, а також здоров'я людини та продуктивності сільськогосподарських угідь. Такі види потребують постійного контролю за їхнім станом на території області, а також вжиття певних заходів для їхньої локалізації.

На сьогодні Міжвідомчою робочою групою щодо інвазійних чужорідних видів при Міндовкілля здійснюється робота щодо напрацювання пропозиції до законопроекту про реалізацію Стратегії Біобезпека та біологічного захисту на 2022-2025 роки. Розроблений законопроект має на меті створити законодавчу базу для ефективного регулювання поводження з чужорідними видами. Законопроект передбачає внесення змін до низки законодавчих актів для: протидії проникненню інвазійних видів; контролю за їх поширенням та припинення або пом'якшення впливу інвазійних чужорідних видів на довкілля, місцеві види, біорізноманіття, економіку та здоров'я людини.

Вжиття заходів для локалізації інвазійних чужорідних видів рослин на території області буде здійснюватися після деокупації території області, припинення ведення активних бойових дій та ліквідації їх наслідків на підставі прийнятих відповідних нормативно-правових актів.

Примітка- Остапко В. М. Сосудистые растения юго-востока Украины /В. М. Остапко, А. В. Бойко, С. Л. Мосякин. – Донецк: Узд-во «Ноулидж», 2010 – 247 с. Кучер О. О. Адвентивна фракція флори Старобільського злаково-лучного степу та її інвазійний потенціал. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.05 «Ботаніка». Київ, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 2016.

Перелік найбільш небезпечних інвазійних видів судинних рослин на території Луганської області з високими показниками інвазійної спроможності

Автори переліку: кабан. М.М. Перегрими, кабан. О.О. Кучер, кабан. Л.П. Боровик, кабан., сенси. М.В. Шевера, Г.В. Гудь

Таблиця 5.5

№	Родина	Латинська назва	Українська назва/и	Категорія інвазійної*
1	Anacardiaceae – Сумахові	<i>Rhus typhina</i> L.	Сумах оцтовий	3
2	Amaranthaceae– Щирицеві	<i>Amaranthus albus</i> L.	Щириця біла	2
3	Amaranthaceae– Щирицеві	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	Щириця загнута	2
4	Apiaceae – Селерові	<i>Conium maculatum</i> L.	Болиголов плямистий	2
5	Apocynaceae- Барвінкові	<i>Asclepias syriaca</i> L.	Ваточник сирійський	2
6	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Ambrosia artemisiifolia</i> L.	Амброзія полинолиста	2
7	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Bidens frondosa</i> L.	Черета листяна	1
8	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Centaurea diffusa</i> Lam.	Волошка розлога	1
9	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Conyza canadensis</i> (L.) Cronq.	Злинка канадська	1
10	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Erigeron annuus</i> (L.) Desf.	Злинка однорічна, Тонкопримінь однорічна	2
11	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Galinsoga parviflora</i> Cav.	Галінсога дрібноквіткова	2
12	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Grindelia squarrosa</i> (Pursh.) Dum.	Гринделія розчепірена	1
13	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Helianthus tuberosus</i> L.	Топінамбур	3
14	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Iva xanthifolia</i> Nut.	Чорнощир нетреболистий	2
15	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Solidago canadensis</i> L.	Золотушник канадський	3
16	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Solidago gigantea</i> Aiton	Золотушник пізній	3
17	Asteraceae - Складноцвіті	<i>Xanthium orientale</i> subsp. <i>riparium</i> (Čelak.) Greuter	Нетреба берегова	2
18	Brassicaceae– Капустяні	<i>Lepidium draba</i> L.	Хрiниця крупкова	2
19	Caprifoliaceae– Жимолостеві	<i>Lonicera tatarica</i> L.	Жимолость татарська	2
20	Convolvulaceae– Берізкові	<i>Cuscuta campestris</i> Yunc.	Повитиця польова	2
21	Convolvulaceae– Берізкові	<i>Cuscuta epilinum</i> Weihe	Повитиця льонова	2
22	Cucurbitaceae– Гарбузові	<i>Echinocystis lobata</i> (Michx.) Torr. & A. Gray	Ехіноцистис шипуватий	2
23	Elaeagnaceae– Маслинові	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Маслинка вузьколиста	1

24	Euphorbiaceae– Молочайні	Euphorbia davidii Subils	Молочай Давида	4
25	Fabaceae - Бобові	Amorpha fruticosa L.	Аморфа кушова	1
26	Fabaceae - Бобові	Robinia pseudoacacia L.	Робінія звичайна	1
27	Fagaceae–Буковые	Quercus rubra L.	Дуб червоний	4
28	Oleaceae– Маслинові	Fraxinus pennsylvanica Marshall	Ясен пенсильванський	1
29	Nyctaginaceae– Ніктагінові	Oxybaphus nyctagineus (Michx.) Sweet	Оксибафус нічноцвітний	3
30	Phytolaccaceae–Багринові	Phytolacca acinosa Roxb.	Лаконос ягідний	4
31	Polygonaceae– Гречкові	Reynoutria × bohemica Chrtek&Chrtková	Далекосхідна гречка богемська	3
32	Polygonaceae– Гречкові	Reynoutria japonica Houtt.	Далекосхідна гречка японська	4
33	Polygonaceae– Гречкові	Reynoutria sachalinensis (F.Schmidt) Nakai	Далекосхідна гречка сахалінська	4
34	Sapindaceae - Сапіндові	Acer negundo L.	Клен ясенелистий	1
35	Simaroubaceae – Симарубові	Ailanthus altissima (Mill.) Swingle	Айлант найвищий	2
36	Ulmaceae– В'язові	Ulmus pumila L.	В'яз карликовий	1
37	Vitaceae– Виноградові	Parthenocissus inserta (A.Kern.) Fritsch	Дівочий виноград прикріплений	2
38	Hydrocharitaceae – Жабурникові	Elodea canadensis Michx[2].	Водяна чума канадська, елодея канадська	1
39	Poaceae – Тонконогові, Злаки	Anisantha tectorum(L.) Nevski	Анізанта покрівельна	2
40	Poaceae – Тонконогові, Злаки	Anisantha sterilis (L.) Nevski	Анізанта неплідна	3
41	Poaceae – Тонконогові, Злаки	Arrhenatherum elatius(L.) J. Presl& C. Presl	Французький райграс високий, райграс високий	2
42	Poaceae – Тонконогові, Злаки	Cenchrus longispinus (Hack.) Fernald	Ценхрус довгоколючковий	2
43	Poaceae – Тонконогові, Злаки	Corynephorus canescens (L.) P. Beauv.	Срібна трава сива, булавоносець сіруватий	2
44	Poaceae – Тонконогові, Злаки	Elytrigia elongata (Host) Nevski	Пирій видовжений	2
45	Poaceae – Тонконогові, Злаки	Sporobolus cryptandrus (Torr.) A. Gray	Спороболус схованотичинковий	2

*Категорія 1. Види-«трансформ ери», які активно втручаються в природні та напівприродні ценози, змінюють структуру екосистем, порушують сукцесійні зв'язки, виступають як едифікатори і домінанти, створюють значні за площею монодомінантні зарості, витісняють і (або) перешкоджають відновленню аборигенних видів.

Категорія 2. Чужорідні види, що активно розселяються і натуралізуються в порушених напівприродних і природних екосистемах.

Категорія 3. Чужорідні види, що розселяються та натуралізуються в даний час у порушених місцеперебуваннях, в ході подальшої натуралізації деякі з них, мабуть, можуть впровадитись у напівприродні та природні угруповання.

Категорія 4. Потенційно інвазійні види, здатні до відновлення в місцях занесення, і які проявили себе в суміжних регіонах, як інвазійні види.

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу

Фауна Луганської області характеризувалась значним різноманіттям. У тваринному світі представлено лісові, степові й навіть напівпустельні види. У зоогеографічному відношенні Луганська область належить до Донецької підділянки Східної степової (Приазовської) ділянки Азово-Чорноморського району Понтійського округу Степової провінції Аридної Середземно-Центральноазійської підобласті Палеоарктичної області (Природно-Заповідний фонд, 2013).

Отже, 153 види тварин, що були знайдені на території області за всі роки досліджень, занесені до Червоної книги України (2021), до Європейського червоного списку – 40 видів, 332 види охороняються згідно з Бернською конвенцією.

Більша частина раритетних видів тварин мешкала на територіях природно-заповідного фонду області (заповідниках, національних парках, заказниках тощо), зокрема в чотирьох відділеннях Луганського природного заповідника НАН України.

5.3.2. Стан і ведення мисливського господарства

Мисливське господарство – це сфера комплексного виробництва, основними завданнями якого є охорона, використання і відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям у здійсненні полювання, розвиток мисливського собаківництва.

В Україні діяльність у сфері мисливського господарства регулюється Законом України «Про мисливське господарство та полювання». Цей закон визначає основні принципи ведення мисливського господарства, порядок користування мисливськими угіддями, правила полювання та інші питання, пов'язані з цією діяльністю.

В області існують сприятливі умови для багатьох видів тварин. Основними видами спеціального використання тваринного світу є ведення мисливського та рибного господарства. Об'єктами полювання в основному є заєць-русак, качки, голуби, сіра куріпка, лиска, фазан, перепілка, гуси, лисиця, дикий кабан, єнотоподібний собака, вовк.

Також, є традиційним індивідуальне та колективне полювання: на польову та водно-болотну пернату дичину; фазана; індивідуальне та колективне полювання на хутрових звірів; колективне та облавне полювання на парнокопитних тварин; на вовка.

Згідно зі статтею 28 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» користувачі мисливських угідь забезпечують упорядкування мисливських угідь, наданих їм у користування. Нові користувачі мисливських угідь мають провести їх упорядкування у строки, встановлені законодавством України.

Основним показником рівня ведення мисливського господарства є динаміка чисельності мисливських видів тварин в угіддях. Максимальний ефект від ведення мисливського господарства досягається при чисельності фауни, близькій до оптимальної, що обумовлено можливістю експлуатувати запаси дичини без шкоди для її відтворення.

Станом на 24.02.2024, на території області, яка була підконтрольна українській владі з 2014 по 24.02.2024, у користування було надано мисливські угіддя ДП «Біловодське ЛМГ», ДП «Білокуракинське ЛМГ», ДП «Кремінське ЛМГ», ДП «Новоайдарське ЛМГ», ДП «Станично-Луганське ДЛМГ», ДП «Старобільське ЛМГ», ДП «Старобільське ЛМГ», Станично-Луганській РО УТМР, Троїцькій РО УТМР, Міловській РО УТМР, Рубіжанській МО УТМР, Попаснянській РР ТМР, Мисливсько-спортивному клубу «БАЙБАК», ГО Старобільське ТМР, ФГ «Привілля.ДАК.».

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

У зв'язку із чим, на території області строки, полювання, порядок його здійснення, норми добування мисливських тварин та пропускну спроможності мисливських угідь у сезон полювання 2023-2024 рр. не погоджені.

5.3.3. Стан ведення рибного господарства

Станом на 24.02.2022, на території Луганської області діяли 18 спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ), на загальній площі – 899,46 га. З них, протягом звітного року, 6 СТРГ здійснювали вселення молоді товарної риби. При загальному плановому показнику обсягів вселення, який дорівнює 0,861 млн. екз., було вселено 0,3451 млн екз., що становить 40,01% від загального плану із вселення.

Ускладненням щодо виконання основних вимог режимів рибогосподарської експлуатації водойм СТРГ (вселення та вилов) є повномасштабне вторгнення. Особливо цей винятковий фактор впливає на транспортування риби посадкового матеріалу, дефіцит якого пов'язано з відсутністю риборозплідних господарств на території Луганської області.

Станом на 01.01.2022 у водних об'єктах регіону мешкали 10 видів риб (19 % від загальної іхтіофауни), що занесені до останнього видання Червоної книги [2009]. Це *Мінога українська* (категорія «зникаючий»), *Стерлядь прісноводна* (категорія «зникаючий»), *Карась золотий* (категорія «вразливий»), *Шема азівська* (категорія «вразливий»), *Підуст волзький* (категорія «вразливий»), *ялець Данилевського* (категорія «зникаючий»), *Вирезуб причорноморський* (категорія «зникаючий»), *Щипавка сибірська* (категорія «вразливий»), *Минь річковий* (категорія «вразливий») та *йорж-носар* (категорія «зникаючий»).

Сумарно – іхтіофауна басейну характеризувалась переважанням придонних і придонно-пелагічних видів і мала в цілому загально прісноводний характер. Більшість риб пристосована до життя в умовах середнього і, меншою мірою, низького насичення киснем води з переважанням бентофагів (тварин, які харчуються організмами, що живуть на дні водойм). Переважна більшість видів нерестилась у весняно-літньо та ранньовесняний періоди. Водночас необхідно відзначити, що з риб, які належать до різних екологічних груп, найбільш схильними до негативного впливу господарської діяльності людини, виявилися донні, часто приурочені до водойм з чистою проточною водою, оксифільні риби, які харчуються бентосом. Всі ці зміни ми пов'язуємо з погіршенням умов проживання риб і, перш за все, з зарегулюванням, і забрудненням промисловими стічними водами як корінного русла Сіверського Дінця, так і його придаткової системи.

До не аборигенних видів можна віднести акліматизовані види риби (білий та строкатий товстолобик, амур білий), ці види не здатні розмножуватися в наших умовах їх розповсюдження обмежено територіями спеціальних товарних рибних господарств, поодинокі особини зустрічаються у річках області, але вони не мають суттєвого впливу на аборигенні види риб.

На якість води впливали як природні, так і антропогенні фактори. В результаті інтенсивного використання водних ресурсів змінюється не лише об'єми води, але і її якість. Пояснюється це тим, що більшість водних об'єктів є одночасно джерелами водопостачання і приймачами господарсько-побутових, промислових і сільськогосподарських скидів. Згідно з гідробіологічною оцінки води та стану гідробіоценозів загальна чисельність фітопланктону та вміст біомаси у руслі р. Сіверський Донець коливаються в межах нормативів, а саме чисельність фітопланктону варіюється від 99 клітин у см³ до 96866 клітин у см³, за норми 100000; біомаса водоростей варіюється в межах від 0,098 до 9,982, відповідно за норми 10 мг/дм³.

5.3.4. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Охорона тваринного світу на Україні проводиться відповідно до Закону України «Про тваринний світ» та Закону України «Про Червону книгу України» (для рідкісних і зникаючих видів).

Тваринний світ, який є одним із компонентів навколишнього природного середовища, є національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень та важливою базою для одержання промислової й лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних благ.

Охорона тваринного світу включає систему правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних, освітніх та інших заходів, спрямованих на збереження, відтворення і використання об'єктів тваринного світу.

Охорона тваринного світу передбачає комплексний підхід до вивчення стану, розроблення і здійснення заходів щодо охорони та поліпшення екологічних систем, в яких перебуває і складовою частиною яких є тваринний світ.

Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, забезпечується шляхом встановлення особливого правового статусу видів тварин, що знаходяться під загрозою зникнення, врахування вимог щодо їх охорони під час розробки законодавчих та інших нормативних актів; систематичної роботи щодо виявлення місць їх перебування та зростання, проведення постійного спостереження (моніторингу) за станом популяцій та необхідних наукових досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони та відтворення; створення на територіях, де вони оселені, та на шляхах міграції, системи заповідних та інших об'єктів, що особливо охороняються.

Кількість рідкісних видів тварин на території області

Таблиця 5.6

Кількість видів тварин	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Станом на 24.02.2022
1	2	3	4	5
Загальна кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України (2009, 2021), од.	159	159	153	153
Загальна кількість видів тваринного світу на території області, що охороняються, од.	402	402	395	395
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	44	44	44	44
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), од.	333	333	332	332
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, CMS), од.	143	143	143	143
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), од.	77	77	77	77
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження популяцій європейських кажанів (EUROBATS), од.	14	14	14	14

Перелік видів тварин, що охороняються, в регіоні
(станом на 01.01.2023)

Таблиця 5.7

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України (2021)	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Перлівниця <i>Margaritifera auricularia</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Слимак ви-ноградний <i>Helix pomatia</i>	-	+	-	-	-	-	+	-
П'явка медична <i>Hirudo medicinalis</i>	+	+	+	-	-	-	+	+
Дозорець-імператор <i>Anax imperator</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Красуня-діва <i>Calopteryx virgo</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Ірис плямистий <i>Iris polystictica</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Емпуза смугаста <i>Empusa fasciata</i>	+	-	-	-	-	-	+	-
Дибка степова <i>Saga pedo</i>	+	+					+	
Мантіспа хижа <i>Mantispa styriaca</i>	-	-	-	-	-	-	+	-
Аскалаф строкатий <i>Ascalaphus macaronius</i>	+	-	-	-	-	-	+	-
Мурашиний лев звичайний <i>Myrmecoleon formicarius</i>	-	-	-	-	-	-	+	-
Жук-олень, рогач звичайний <i>Lucanus cervus</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Гносід рогатий <i>Onthophagus furacatus</i>	-	-	-	-	-	-	+	-
Плоскотілка червона <i>Cucujus cinnabarinus</i>	+	+					+	+
Левкомігус біло- сніжний <i>Leucomigus candidatus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Євритирея золота <i>Eurythyrea aurata</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Плавунець широкий <i>Dytiscus latissimus</i>	+	+	-	-	-	-	+	+
Плавунець дволінійний	+	+	-	-	-	-	-	-

<i>Graphoderes bilineatus</i>								
Красотіл пахучий <i>Calosoma sycophanta</i>	+	-	-	-	-	-	+	-
Турун угорський <i>Carabus hungaricus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Турун бесарабський <i>Carabus bessarabicus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Турун Ештрайхера <i>Carabus extreicheri</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Вусач-червонокрил Келлера <i>Purpuricenens kaehleri</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Вусач мускусний <i>Aromia moschata</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Вусач земляний хрестоносець, ко- неїд хрестоносець <i>Dorcadion equestre</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Стафілін волохатий <i>Emus hirtus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Поліксена <i>Zerynthia polysena</i>	+	+	-	-	-	-	+	-
Мнемозина <i>Parnassius mnemosyne</i>	+	+			-	-	+	-
Синявець аргі- рогномон <i>Lycaeides argyrognomon</i>	-	-	-	-	-	-	+	-
Телеїус, синявець родовиковий <i>Maculinea teleius</i>	-	+	-	-	-	-	+	+
Клімена <i>Esperarge climene</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Люцина <i>Hamearis lucina</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Сатир залізний <i>Hipparchia statilinus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Матурна, рябець великий <i>Euphydryas (Hypodryas) maturna</i>	-	+	-	-	-	-	+	-
Чернівець не-парний <i>Heodes dispar</i>	-	+	-	-	-	-	+	-
Арїон <i>Maculinea arion</i>	-	+	-	-	-	-	+	-
Аркас <i>Maculinea nausithous</i>	-	+	-	-	-	-	+	-
Сатурнія велика <i>Saturnia pyri</i>	+	-	-	-	-	-	+	-
Сатурнія се-редня, пави-ноочка середня, сатурнія тернова <i>Eudia spini</i>	+	-	-	-	-	-	-	-

Бражник дубовий <i>Marumba quercus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Бражник південний молочайний <i>Hyles nicaea</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Бражник Прозерпіна <i>Proserpinus proserpina</i>	+	+	-	-	-	-	+	+
Бражник кро-атський <i>Hema-ris croatica</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Бражник карликовий <i>Sphingonae-piopsis gorgo-niades</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Каптурниця блискуча <i>Cucullia splendida</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Каптурниця срібляста <i>Cucullia argentina</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Сірий коконопряд виймчастий <i>Phyllodesma ilicifolia</i>	-	-	-	-	-	-	+	+
Совка розкішна <i>Staurophora celsia</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Аноплій самарський <i>Anoplius samariensis</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Джміль глинистий <i>Bombus argillaceus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Джміль яс-кравий <i>Bombus ponorum</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Джміль вірменський <i>Bombus armeniacus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Джміль пахучий <i>Bombus fragrans</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Джміль лезус <i>Bombus laesus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Джміль червонуватий <i>Bombus ruderatus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Джміль мо-ховий <i>Bombus muscorum</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Ксилокопа звичайна, бджола-тесляр звичайний <i>Xylocopa valga</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Ксилокопа фіолетова, бджола-тесляр фіолетовий <i>Xylocopa violacea</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Сколія-гігант <i>Scolia maculata</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Церцерис горбкуватий <i>Cerceris tuberculata</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Дисцелія зональна	+	-	-	-	-	-	-	-

<i>Dis-coelius zonalis</i>								
Ляра анафемська <i>Larra anachema</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Ктир велетенський <i>Satanas gigas</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Мінога українська <i>Eudontomyzon mariae</i>	+	+	-	-	-	-	+	+
Ялець Дани- левського <i>Leuciscus</i> <i>danilewskii</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Вирезуб причорноморський <i>Rutilus frisii</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Підуст волзький <i>Chondrostoma</i> <i>variable</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Карась золотий <i>Carassius carassius</i>	+	-	-	-	-	-	+	+
Щипавка <i>Cobitis</i> <i>taenia</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Минь річковий <i>Lota</i> <i>lota</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Йорж носар <i>Gymnocephalus</i> <i>sacerinus</i>	+	-	-	-	-	-	-	+
Білизна звичайна, жерех <i>Aspius aspius</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
В'юн звичайний <i>Misgurnus fossilis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Чехоня <i>Pelecus</i> <i>cultratus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Гірчак європейський <i>Rhodeus</i> <i>amarus</i> (Bloch, 1782)	-	+	-	-	-	-	-	-
Сом звичайний <i>Silurus glanis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Рибець звичайний <i>Vimba vimba</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Тритон звичайний <i>Triturus vulgaris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кумка звичайна <i>Bombina bombina</i>	-	+	-	-	-	-	-	+
Часничниця звичайна <i>Pe-lobates fuscus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ропуха звичайна <i>Bufo</i> <i>bufo</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ропуха зелена <i>Bufo</i> <i>viridis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Квакша звичайна <i>Hyla</i> <i>arborea</i>	-	-	-	-	-	-	-	+
Жаба озерна <i>Rana</i>	-	+	-	-	-	-	-	-

(<i>Pelophylax</i>) <i>ridibundus</i>								
Жаба ставкова <i>Rana</i> (<i>Pelophylax</i>) <i>lessanae</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жаба гостроморда <i>Rana arvalis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Черепаха болотьяна <i>Emys orbicularis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ящірка прудка <i>Lacerta agilis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ящурка піщана <i>Eremias arguta</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вуж звичайний <i>Natrix</i> <i>natrix</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вуж водяний <i>Natrix</i> <i>tessellata</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Мідянка звичайна <i>Coronella austriaca</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Полоз візерунковий <i>Elaphe dione</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Полоз сарматський <i>Elaphe sauromates</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Полоз жовто- черевий, каспійський <i>Hierophis caspius</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Гадюка степова східна <i>Vipera renardi</i>	+	+	+	-	-	-	-	+
Гагара чорношия <i>Gavia arctica</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Гагара червоношия	-	+	-	+	+	-	-	-
Пірникоза (норець) велика <i>Podiceps</i> <i>cristatus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Пірникоза (норець) сірощокий <i>Podiceps</i> <i>griseigena</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Пірникоза (норець) чорношия <i>Podiceps</i> <i>nigricollis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Пірникоза (норець) мала <i>Podiceps</i> <i>ruficollis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Баклан великий <i>Phalacrocorax carbo</i>	-	+	-	+	+	-	-	
Чапля сіра <i>Ardea</i> <i>cinerea</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Чапля руда <i>Ardea</i> <i>purpurea</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Бугай <i>Botaurus</i> <i>stellaris</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Бугайчик <i>Ixobrychus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-

<i>minutus</i>								
Квак <i>Nycticorax nycticorax</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Чапля велика біла <i>Egretta alba</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Чапля мала біла <i>Egretta garzetta</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Лелека білий <i>Ciconia ciconia</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Лелека чорний <i>Ciconia nigra</i>	+	+	-	+	+	-	-	
Лебідь-шипун <i>Cygnus olor</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Лебідь-кликун <i>Cygnus cygnus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Лебідь малий <i>Cygnus columbianus</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Гуска сіра <i>Anser anser</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Гуска велика білолоба <i>Anser albifrons</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Гуска мала білолоба <i>Anser erythropus</i>	+	+	-	+	+	-	-	+
Гуменник <i>Anser fabalis</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Червоноголова казарка <i>Rufib-renta ruficollis (Branta ruficollis)</i>	+	+	+	+	+	-	+	+
Галагаз <i>Tadorna tadorna</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Огар, <i>Tadorna ferruginea</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Крижень <i>Anas platyrhynchos</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Шилохвіст <i>Anas acuta</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Свищ <i>Anas penelope</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Широконоска <i>Anas clypeata</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Нерозень <i>Anas strepera</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Чирянка велика <i>Anas querquedula</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Чирянка мала <i>Anas crecca</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Чернь білоока <i>Aythya nyroca</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Чернь червоноголова <i>Aythya ferina</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Чернь чубата <i>Aythya fuligula</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Чернь морська <i>Aythya</i>	-	+	-	+	+	-	-	-

<i>marila</i>								
Гоголь <i>Buce-phala clangula</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Крех (крохаль) великий <i>Mergus merganser</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Крех (крохаль) середній <i>Mergus serrator</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Луток <i>Mergus albellus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Скопа <i>Pandion haliaetus</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Осоїд <i>Pernis apivorus</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Шуліка чорний <i>Milvus migrans</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Лунь польовий <i>Circus cyaneus</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Лунь лучний <i>Circus pygargus</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Лунь степовий <i>Circus macrourus</i>	+	+	+	+	-	-	-	+
Лунь очеретяний <i>Circus aeruginosus</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Яструб великий <i>Accipiter gentilis arrigonii</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Яструб малий <i>Accipiter nisus</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Яструб коротконогий <i>Accipiter brevipes</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Канюк звичайний <i>Buteo buteo</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Канюк степовий <i>Buteo rufinus</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Зимняк <i>Buteo lagopus</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Зміїд <i>Circaetus gallicus</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Орел-карлик <i>Hieraetus pennatus</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Підорлик великий <i>Aquila clanga</i>	+	+	+	+	-	-	-	+
Підорлик малий <i>Aquila pomarina</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Могильник <i>Aquila heliaca</i>	+	+	+	+	-	-	+	+
Беркут <i>Aquila chrysaetos</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Орел степовий <i>Aquila rapax</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Орлан-білохвіст <i>Halia-etus albicilla</i>	+	+	+	+	-	-	+	+

Сип білоголовий <i>Gyps fulvus</i>	+	+	+	+	-	-	-	+
Балабан <i>Falco cherrug</i>	+	+	+	+	-	-	-	+
Боривітер звичайний <i>Falco tinnunculus</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Боривітер степовий <i>Falco naumanni</i>	+	+	+	+	-	-	+	+
Сапсан <i>Falco peregrinus</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
Підсоколик малий <i>Falco columbarius</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Підсоколик великий <i>Falco subbuteo</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Кібчик <i>Falco vespertinus</i>	-	+	+	+	-	-	-	-
Куріпка сіра <i>Perdix perdix</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Перепілка <i>Coturnix coturnix</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Фазан <i>Phasianus colchicus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Журавель сірий <i>Grus grus</i>	+	+	+	+	+	-	-	-
Журавель степовий <i>Anthropoides virgo</i>	+	+	+	+	+	-	-	-
Лиска <i>Fulica atra</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Курочка водяна <i>Gallinula chloropus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Пастушок <i>Rallus aquaticus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Погонич звичайний <i>Porzana porzana</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Погонич малий <i>Porzana parva</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Деркач <i>Crex crex</i>	-	+	-	-	-	-	+	+
Дрохва <i>Otis tarda</i>	+	+	+	+	+		+	+
Хохітва <i>Tetrax tetrax</i>	+	+	+	-	-	-	+	+
Лежень <i>Burhinus oedicnemus</i>	+	+	-	+	-	-	-	-
Чайка <i>Vanellus vanellus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Пісочник великий <i>Charadrius hiaticula</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Пісочник малий <i>Charadrius dubius</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Хрустан <i>Eudromias morinellus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Кулик-довгоніг <i>Himantopus himantopus</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Кулик-сорока	+	+	-	+	+	-	-	-

<i>Haematopus haematopus</i>								
Коловодник лісовий <i>Tringa ochropus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Коловодник болотяний <i>Tringa glareola</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Коловодник великий <i>Tringa nebularia</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Коловодник звичайний <i>Tringa totanus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Коловодник чорний <i>Tringa erythropus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Коловодник ставковий <i>Tringa stagnatilis</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Перевізник <i>Actitis hypoleucos</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Мородунка <i>Xenus cinereus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Брижач <i>Philomachus pugnax</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Побережник червоногрудий <i>Calidris ferruginea</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Побережник чорногрудий <i>Calidris alpina</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Побережник малий <i>Calidris minuta</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Побережник білохвостий <i>Calidris temminckii</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Плавунець круглодзьобий <i>Phalaropus lobatus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Бекас <i>Gallinago gallinago</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Гаршнеп <i>Lymnocyrtus minimus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Веретеник (грицик) великий <i>Limosa limosa</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Кроншнеп (грицик) великий <i>Numenius arquata</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Кроншнеп (грицик) середній <i>Numenius phaeopus</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Слуква <i>Scolopax rusticola</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Дерихвіст степовий <i>Glareola nordmanni</i>	+	+	-	+	+	-	-	+

Поморник середній <i>Stercorarius pomarinus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Мартин сивий <i>Larus canus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Мартин тонкодзьобий <i>Larus genei</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Мартин полярний <i>Larus hyperboreus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Мартин малий <i>Larus minutus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Мартин звичайний <i>Larus ridibundus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Крячок чорний <i>Chlidonia niger</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Крячок білокрилий <i>Chlidonias leucopterus</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Крячок малий <i>Sterna albifrons</i>	+	+	-	+	+	-	-	-
Крячок річковий <i>Sterna hirundo</i>	-	+	-	+	+	-	-	-
Рябок білочеревий <i>Pterocles alchata</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Саджа <i>Syrhaptus paradoxus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Голуб сизий <i>Columba livia</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Голуб-синяк <i>Columba oenas</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Горлиця звичайна <i>Streptopelia turtur</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Горлиця кільчаста <i>Streptopelia decaocto</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Зозуля <i>Cuculus canorus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Сова біла <i>Nyctea scandiaca</i>	-	+	+	-	-	-	-	
Пугач <i>Bubo bubo</i>	+	+	+	-	-	-	-	-
Сова вухата <i>Asio otus</i>	-	+	+	-	-	-	-	
Сова болотяна <i>Asio flammeus</i>	+	+	+	-	-	-	-	
Сова сіра <i>Strix aluco</i>	-	+	+	-	-	-	-	
Совка <i>Otus scops</i>	+	+	+	-	-	-	-	
Сич хатний <i>Athene noctua</i>	-	+	+	-	-	-	-	
Сипуха <i>Tyto alba</i>	+	+	+	-	-	-	-	
Дрімлюга <i>Caprimulgus europaeus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Серпокрилець чорний <i>Apus apus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Рибалочка звичайний	-	+	-	-	-	-	-	-

<i>Alcedo atthis</i>								
Бджолоїдка звичайна <i>Me-rops apiaster</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Сиворакша <i>Coracias garrulus</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Одуд <i>Upupa epops</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жовна сива <i>Picus canus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жовна зелена <i>Picus viridis</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Жовна чорна <i>Dryocopus martius</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Дятел великий <i>Dendrocopos major</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Дятел сірійський <i>Denrocopos syriacus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Дятел середній <i>Dendrocopos medius</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Дятел біло спинний <i>Dendrocopos leucotos</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Дятел малий <i>Dendrocopos minor</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Крутиголовка <i>Jynx torquilla</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ластівка сільська <i>Hirundo rustica</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ластівка міська <i>Delichon urbica</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ластівка берегова, <i>Riparia riparia</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жайворонок польовий <i>Alauda arvensis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жайворонок чубатий <i>Galerida cristata</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жайворонок степовий <i>Melanocorypha calandra</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жайворонок чорний <i>Melanocorypha yeltoniensis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жайворонок малий <i>Calandrella cinerea</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Жайворонок рогатий <i>Eremophila alpestris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Плиска біла <i>Motacilla alba</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Плиска жовта <i>Motacilla flava</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Плиска жовтоголова <i>Motacilla citreola</i>	-	+	-	-	-	-	-	-

Щеврик польовий <i>Anthus campestris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Щеврик лісовий <i>Anthus trivialis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Щеврик лучний <i>Anthus pratensis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Щеврик червоноволий <i>Anthus cervinus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Сорокопуд сірий <i>Lanius excubitor</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Сорокопуд-жулан <i>Lanius collurio</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Сорокопуд чорнолобий <i>Lanius minor</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вивільга <i>Oriolus oriolus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Шпак рожевий <i>Pastor roseus</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Крук <i>Corvus corax</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Горихівка <i>Nucifraga caryocatactes</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Омелюх <i>Bombycilla garrulus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Оляпка, пронурок звичайна <i>Cinclus cinclus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Тинівка лісова <i>Prunella modularis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Волове очко, кропивник <i>Troglodytes troglodytes</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кобилочка солов'їна <i>Locustella luscinioides</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кобилочка річкова <i>Locustella fluviatilis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кобилочка-цвіркун <i>Locustella naevia</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Очеретянка тонкодзьоба <i>Luscinola melanopogon</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Очеретянка велика <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Очеретянка ставкова <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Очеретянка	-	+	-	-	-	-	-	-

чагарникова <i>Acrocephalus palustris</i>								
Очеретянка індійська <i>Acrocephalus agricola</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Очеретянка лучна <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Очеретянка садова <i>Acrocephalus dumetorum</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Берестянка звичайна <i>Hippolais icterina</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кропив'янка садова <i>Sylvia borin</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кропив'янка прудка <i>Sylvia curruca</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кропив'янка сіра <i>Sylvia communis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кропив'янка чорноголова <i>Sylvia atricapilla</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кропив'янка рябогруда <i>Sylvia nisoria</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вівчарик-ковалик <i>Phylloscopus collybita</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вівчарик весняний <i>Phylloscopus trochilus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вівчарик жовтобровий <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вівчарик зелений <i>Phylloscopus trochiloides</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Золотомушка жовтоголова <i>Regulus regulus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Мухоловка сіра <i>Muscicapa striata</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Мухоловка строката <i>Ficedula hypoleuca</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Мухоловка-білошия <i>Ficedula albicollis</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Мухоловка мала <i>Ficedula parva</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Чекан лучний <i>Saxicola rubetra</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Чекан чорноголовий <i>Saxicola torquata</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Кам'янка звичайна <i>Oenanthe oenanthe</i>	-	+	-	+	-	-	-	-

Кам'янка попеляста <i>Oenanthe isabellina</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Кам'янка лиса <i>Oenanthe pleschanka</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Скеляр строкатий <i>Monticola saxatilis</i>	+	+	-	+	-	-	-	-
Вільшанка <i>Erithacus rubecula</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Горихвістка чорна <i>Phoenicurus ochruros</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Горихвістка звичайна <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Синьошийка <i>Luscinia svecica</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Соловейко східний <i>Luscinia luscinia</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Дрізд-омелюх <i>Turdus viscivorus</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Дрізд співочий <i>Turdus philomelos</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Дрізд чорний <i>Turdus merula</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Дрізд білобровий <i>Turdus iliacus</i>	-	+	-	+	-	-	-	-
Дрізд-чикотень <i>Turdus pilaris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Синиця вусата <i>Panurus biarmicus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Синиця довгохвоста <i>Aegithalos caudatus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Ремез <i>Remis pendulinus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Синиця велика <i>Parus major</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Синиця блакитна <i>Parus caeruleus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Синиця чорна, московка <i>Parus ater</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Синиця чубата <i>Parus cristatus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Гаїчка болотяна <i>Parus palustris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Гаїчка-пухляк <i>Parus montanus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Повзик <i>Sitta europaea</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Підкоришник звичайний <i>Certhia familiaris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Горобець польовий <i>Passer montanus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-

Зяблик <i>Fringilla coelebs</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
В'юрок <i>Fringilla montifringilla</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Щедрик <i>Serinus serinus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Зеленяк <i>Chloris chloris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Щиглик <i>Carduelis carduelis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Чечітка звичайна <i>Acanthis flammea</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Чиж <i>Spinus spinus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Коноплянка <i>Acanthis cannabina</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Чечевиця звичайна <i>Carpodacus erythrinus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Снігур <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Костюриз <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вівсянка звичайна <i>Emberiza citrinella</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вівсянка чорно-ноглова <i>Emberiza melanocephala</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Вівсянка очеретяна <i>Emberiza schoeniclus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Просянка <i>Emberiza calandra</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вівсянка садова <i>Emberiza hortulana</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Пуночка <i>Plectophenax nivalis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Їжак вухатий <i>Hemiechinus auritus</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Білозубка мала <i>Crocidura suaveolens</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Білозубка білочерева <i>Crocidura leucodon</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Бурозубка мала <i>Sorex minutus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Бурозубка звичайна <i>Sorex araneus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Кутора велика <i>Neomys fodiens</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Хохуля руська <i>Desmana moschata</i>	+	+	-	-	-	-	+	+
Підковоніс малий <i>Rhinolophus</i>	+	+	-	+	-	+	-	-

<i>hipposideros</i>								
Нічниця Наттерера, <i>Myotis nattereri</i>	+	+	-	+	-	+	+	-
Нічниця водяна <i>Myotis daubentoni</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Нічниця вусата <i>Myotis mystacinus</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Вухань бурий (звичайний) <i>Plecotus auritus</i>	+	+	-	+	-	+	+	-
Вечірниця руда <i>Nyctalus noctula</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Вечірниця велетенська <i>Nyctalus lasiopterus</i>	+	+	-	+	-	+	+	+
Вечірниця мала <i>Nyctalus leisleri</i>	+	+	-	+	-	+	-	+
Нетопир карлик (малий) <i>Pipistrellus pipistrellus</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Нетопир пігмей <i>Pipistrellus pygmaeus</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Нетопир лісовий (Натузіуса) <i>Pipistrellus nathusii</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Нетопир се- редземноморський (білосмугий) <i>Pipistrellus kuhli</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Лилик двоколірний <i>Vespertilio murinus</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Кажан пізній <i>Eptesicus serotinus</i>	+	+	-	+	-	+	-	-
Вовк <i>Canis lupus</i>	-	+	-	+	-	-	+	-
Корсак <i>Vulpes corsac</i>	+	-	-	-	-	-	-	+
Видра річкова <i>Lutra lutra</i>	+	+	+	-	-	-	+	+
Куниця кам'яна <i>Martes foina</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Куниця лісова <i>Martes martes</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Борсук звичайний <i>Meles meles</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Горностаї <i>Mustela erminea</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Норка європейська <i>Mustela lutreola</i>	+	+	-	-	-	-	-	+
Ласка <i>Mustela nivalis</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Тхір лісовий <i>Mustela putorius</i>	+	+	-	-	-	-	-	-

Тхір степовий <i>Mustela eversmanni</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Перегузня звичайна, <i>Vormela peregusna</i>	+	+	-	-	-	-	+	-
Заєць сірий, заєць-русак <i>Lepus europaeus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Білка звичайна <i>Sciurus vulgaris</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Бабак степовий <i>Marmota bobak</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Ховрах крапчастий <i>Spermophilus suslicus</i>	+	+	-	-	-	-	+	+
Ховрах малий <i>Spermophilus pygmaeus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Бобер європейський <i>Castor fiber</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Вовчок лісовий <i>Dryomys nitedula</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Тушканчик великий <i>Allactaga major</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Мишівка цимлянська <i>Sicista cimlanica</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Мишівка Штранда <i>Sicista strandi</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Сліпак звичайний <i>Spalax microphthalmus</i>	-	-	-	-	-	-	+	-
Хом'ячок сірий <i>Cricetulus migratorius</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Хом'як звичайний <i>Cricetus cricetus</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Строкатка степова <i>Lagurus lagurus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Сліпачок звичайний <i>Ellobius talpinus</i>	+	-	-	-	-	-	-	-
Козуля європейська <i>Capreolus capreolus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Лось <i>Alces alces</i>	+	+	-	-	-	-	-	-
Олень благородний <i>Cervus elaphus</i>	-	+	-	-	-	-	-	-
Усього 395	153	332	44	143	77	14	40	32

5.3.5. Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

До повномасштабного вторгнення, на рибогосподарських водних об'єктах Луганської області рибогосподарська діяльність здійснювалась відповідно до Режимів рибогосподарської експлуатації на спеціальних товарних рибних господарствах (далі – СТРГ) та згідно з науково-біологічними обґрунтуваннями (далі – НБО).

Порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних біоресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах регламентує «Інструкція про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах», затверджена наказом Державного комітету рибного господарства України від 15.01.2008 № 4. На водоймах площею менш як 10,0000 га здійснюється господарська діяльність згідно НБО, затверджених у встановленому порядку.

Незначне зниження показників роботи водойм СТРГ за основними вимогами режимів рибогосподарської експлуатації водних об'єктів (вселення та вилов) пов'язана, в першу чергу, з проведенням на території Луганської області повномасштабним вторгненням країни-агресором. Особливо цей винятковий фактор впливає на транспортування рибопосадкового матеріалу, дефіцит якого пов'язано з відсутністю риборозплідних господарств на території Луганської області та обмеженням ринку збуту товарної риби, у зв'язку з активними бойовими діями.

До 24 лютого 2022 року, згідно з вимогами Закону України «Про тваринний світ» на території Луганської області було встановлено посилений контроль щодо недопущення лову риби в період нересту у місцях, заборонених для лову, про що, через засоби масової інформації, було проінформовано місцеве населення.

З метою охорони водних біоресурсів на час зимівлі видано відповідні накази про встановлення заборони на вилов риби та інших водних біоресурсів на зимувальних ямах у рибогосподарських водоймах Луганської області в осінньо-зимові періоди.

Акваторія басейну середньої течії Сіверського Дінця, як правило, відчуває сильне антропогенне навантаження, у зв'язку з чим великий інтерес представляє екологічний аналіз фауни мешкаючих в ній риб. Сучасна фауна риб басейну середньої течії Сіверського Дінця в основному представлена прісноводними (98,2%) та прохідними й напівпрохідними формами (1,8%).

Враховуючи щільність популяції риб різних екологічних груп, можна вважати, що істотне екологічне значення в стаді риб Сіверського Дінця в цей час мають в основному представники прісноводних риб (крім риб, що мають статус «дуже рідкісних»). З прохідних риб екологічно значущим є рибець, вирозуб, шемая.

Також, у водних об'єктах регіону мешкали 10 видів риб (19 % від загальної іхтіофауни), що занесені до останнього видання Червоної книги. Це Мінога українська (категорія «зникаючий»), Стерлядь прісноводна (категорія «зникаючий»), Карась золотий (категорія «вразливий»), Шемая азовська (категорія «вразливий»), Підуст волзький (категорія «вразливий»), ялець Данилевського (категорія «зникаючий»), Вирезуб причорноморський (категорія «зникаючий»), Щипавка сибірська (категорія «вразливий»), Минь річковий (категорія «вразливий») та йорж-носар (категорія «зникаючий»).

Сумарно – іхтіофауна басейну характеризувалась переважанням придонних і придонно-пелагічних видів і має в цілому загально прісноводний характер. Більшість риб пристосована до життя в умовах середнього і меншою мірою, низького насичення киснем води з переважанням бентофагів (тварин, які харчуються організмами, що живуть на дні водойм).

Переважає більшість видів нерестились у весняно-літньо та ранньовесняний періоди. Водночас необхідно відзначити, що з риб, які належать до різних екологічних груп, найбільш схильними до негативного впливу господарської діяльності людини, виявилися донні, часто приурочені до водойм з хорошою проточною води, оксифільні риби, які харчуються бентосом. Всі ці зміни ми пов'язували з погіршенням умов проживання риб і, перш за все, з зарегулюванням, і забрудненням промисловими стічними водами як корінного русла Сіверського Дінця, так і його придаткової системи.

До не аборигенних видів можна віднести акліматизовані види риби (білий та строкатий товстолобик, амур білий), ці види не здатні розмножуватися в наших умовах їх розповсюдження обмежено територіями спеціальних товарних рибних господарств, поодинокі особини зустрічаються у річках області, але вони не мають суттєвого впливу на аборигенні види риб.

За останні 15 років широко розповсюдились морська голка пухлощока чорноморська та тюлька чорноморська-азовська, ці види риб були знайдені при перевірці ефективності роботи РЗУ на Луганській ТЕС у 2003 – 2004 роках.

Також, серйозною перешкодою для них є гребля Луганської ТЕС та зміна якості води.

Однією з причин незадовільного екологічного та санітарного стану поверхневих, а також підземних вод є тривале забруднення їх неочищеними або недостатньо очищеними зворотними водами каналізаційних і очисних споруд, ефективність роботи яких є вагомим чинником екологічного стану водних ресурсів.

На якість води впливають як природні, так і антропогенні фактори. В результаті інтенсивного використання водних ресурсів змінюється не лише об'єми води, але і її якість. Пояснюється це тим, що більшість водних об'єктів є одночасно джерелами водопостачання і приймачами господарсько-побутових, промислових і сільськогосподарських скидів.

Згідно гідробіологічної оцінки води та стану гідробіоценозів загальна чисельність фітопланктону та вміст біомаси у руслі р. Сіверський Донець коливаються в межах нормативів, а саме чисельність фітопланктону варіюється від 99 клітин у см³ до 96866 клітин у см³, за норми 100000; біомаса водоростей варіюється в межах від 0,098 до 9,982, відповідно за норми 10 мг/дм³.

Також, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 № 402-р «Про схвалення Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023—2025 роках», з метою збереження біорізноманіття, покращення стану популяцій рідкісних і зникаючих видів риб

та інших гідробіонтів розробляється Програма розвитку галузі рибного господарства Луганської області

5.3.6. Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах Луганської області

До 24 лютого 2022 року, в області були зафіксовані 7 чужорідних видів тварин, стан популяцій яких потребує постійного контролю.

Інформація про чужорідні види тварин

Таблиця 5.8

Назва виду (українська і латинська (наукова))	Результати досліджень, заходи контролю чисельності
1	2
Фазан <i>Phasianus colchicus</i> (L., 1758)	Звичайний, чисельний вид всієї території області. Інтродукований в 1950-1970 рр. Дотримується різноманітних біотопів: агроценозів, лісових галявин, ділянок степових чагарників та чагарникового степу, лісосмуг, заплавлених чагарників, лучних ділянок. Чисельність стабільна та зростає.
Білка (вивірка) звичайна, підвид телеутка <i>Sciurus vulgaris exalbidus</i> Pallas, 1778)	Цю форму було розселено у 1948–1949 рр на заході області, в басейні р. Сіверський Донець (Кремінський район Луганщини). Верогідніше ця форма розселилася поміж типової форми білки. Сучасний стан популяції невідомий.
Ондатра звичайна <i>Ondatra zibethicus</i> (L., 1766)	Звичайний вид. Зустрічається біля водоймищ по всій області. Є об'єктом полювання. Нерегулярно добувається мисливцями. Заходи контролю чисельності не проводяться.
Нутрія болотяна <i>Myocastor coypus</i> (Molina, 1782)	Рідкісний вид. Існують невеликі популяції нутрії, що втекли з власних господарств. В невеликій кількості може добуватися мисливцями. Заходи контролю чисельності не проводяться.
Собака єнотовидний <i>Nyctereutes procyonoides</i> (Gray, 1834)	Нечисельний вид. Зустрічається в заплавлених ділянках лісу та чагарників біля річок та водоймищ по всій області. Є об'єктом полювання. Нерегулярно добувається мисливцями. Заходи контролю чисельності не проводяться.
Норка американська (візон звичайний) <i>Neovison vison</i> (Schreber, 1777)	Звичайний вид. Чисельність поступово зростає. Є природним конкурентом норки європейської <i>Mustela lutreola</i> . Зустрічається біля річок та водоймищ по всій області.
Олень плямистий <i>Cervus nippon</i> Temminck, 1838	Рідкісний вид. В невеликій кількості мешкає в заплавлених та соснових лісах вздовж р. Сіверський Донець (переважно на заході області). Нерегулярно добувається мисливцями та бракон'єрами. Заходи контролю чисельності не проводяться.

5.4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, існує система природних територій та об'єктів, що мають особливу природоохоронну цінність і підлягають спеціальному режиму охорони. Відносини в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів регулюються законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України» та іншими актами законодавства України.

5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища.

Природно-заповідний фонд Луганської області нараховує 204 території та об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею 94478,9160 га, з них 12 територій та об'єктів загальнодержавного значення площею 14389,7164 га та 192 – місцевого значення площею 80089,1996 га.

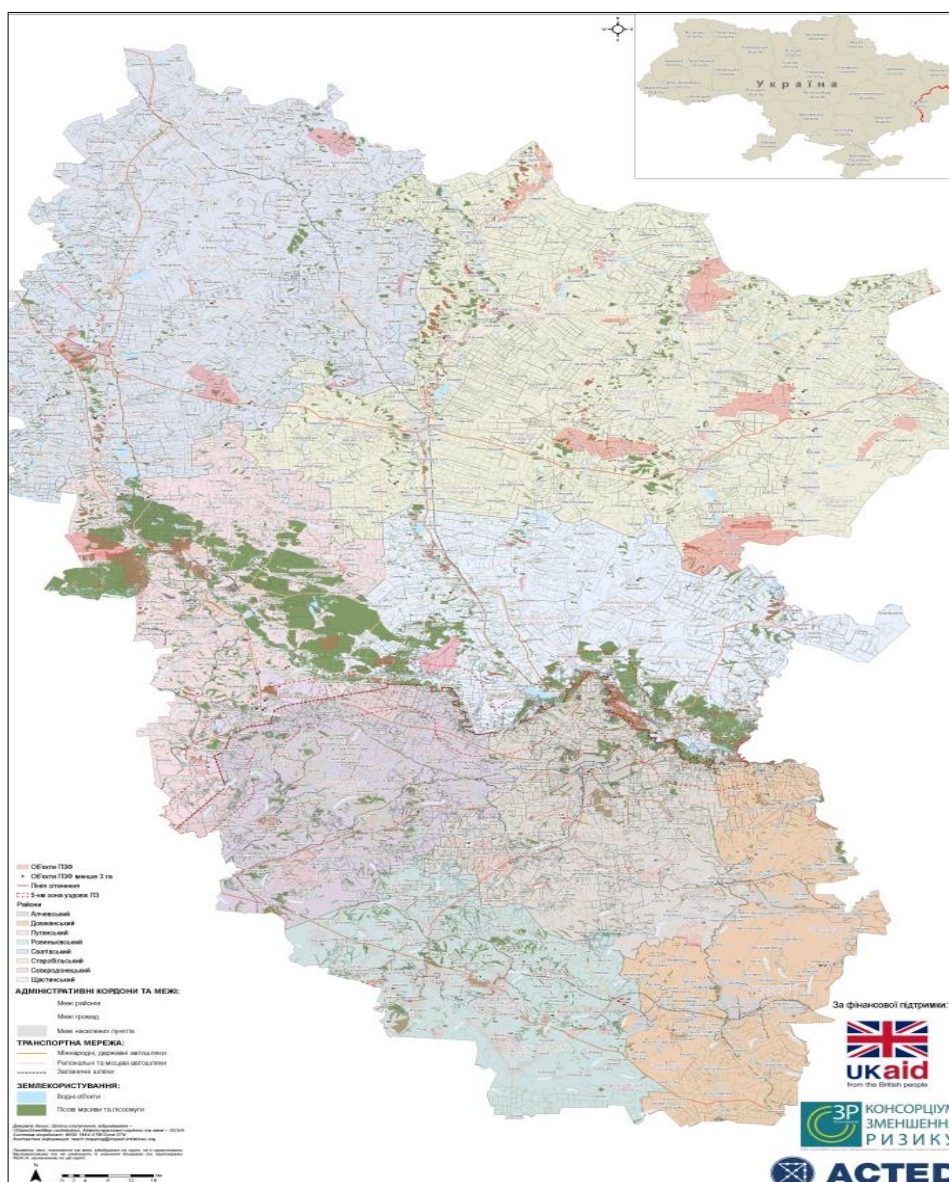
Більш детальні категорії та об'єктів ПЗФ наведено в таблиці 6.9.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду області станом на 24.02.2022

Таблиця 6.9

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	Кількість, шт.	Площа, га
Природні заповідники	1	5403,0164
Біосферні заповідники	0	0
Національні природні парки	1	7269
Регіональні ландшафтні парки	1	14011
Заказники загальнодержавного значення	5	1416,46
Заказники місцевого значення	92	57330,7124
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	3	165,24
Пам'ятки природи місцевого значення	72	5480,2908
Заповідні урочища	20	3160,1288
Ботанічні сади загальнодержавного значення	0	0
Ботанічні сади місцевого значення	0	0
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	0	0
Дендрологічні парки місцевого значення	0	0
Зоологічні парки загальнодержавного значення	0	0

Зоологічні парки місцевого значення	0	0
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	136
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	7	107,0676
РАЗОМ:	204	94478,916
в тому числі:		
загальнодержавного значення	12	14389,7164
місцевого значення	192	80089,1996
Фактична площа ПЗФ		92685,656
% фактичної площі ПЗФ від площі адмін.-терит.одиниці		3,47

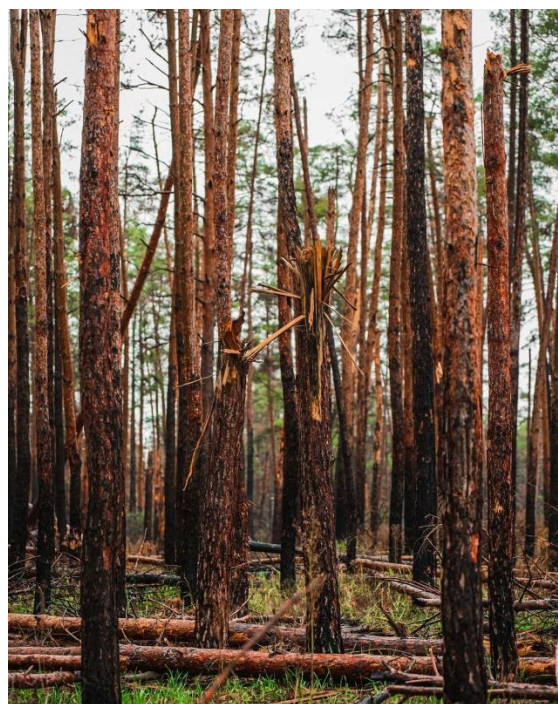

*Територій та об'єкти природно-заповідного фонду
Луганської області станом на 24.02.2022*

Не дивлячись на те, що природні території Луганської області завжди піддавались інтенсивному сільськогосподарському та промисловому навантаженню, оскільки територія області мала досить потужний промисловий та аграрний потенціал, з початком збройного вторгнення країни агресора шкоду завдану територія та об'єктам природно-заповідного фонду області натеper достеменно оцінити не можливо. Насамперед це пов'язано з неможливістю збирати ці дані через небезпеку для фахівців.

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

*НПП «Кремінські ліси»
(Фото Луганської обласної державної адміністрації –
Луганської обласної військової адміністрації)*

Разом з тим, наразі вживаються всі можливі заходи щодо фіксації фактів шкоди і збитків, завданих військовими діями РФ шляхом застосування безпілотних літальних апаратів, дистанційного зондування земельних ділянок за допомогою сучасних супутникових технологій, інформаційних та інших ресурсів, тощо.

Проте зрозумілим лишається одне: чим довше триватиме війна, тим більшої шкоди вона завдасть довкіллю і тим більше негативних наслідків ми матимемо у майбутньому.

5.4.2. Водно-болотні угіддя міжнародного значення

В Луганській області водно-болотні угіддя, яким надано статус водно-болотних угідь міжнародного значення, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1287 «Про порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення», відсутні.

5.4.3. Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина – це дві важливі програми, спрямовані на збереження найцінніших природних територій нашої планети.

Біосферні резервати – це комплексні території, що включають як природоохоронні зони, так і зони, де люди живуть і ведуть господарську діяльність. Їхньою метою є не лише збереження біологічного різноманіття, але й сприяння сталому розвитку, дослідженням та освіті. Біосферні резервати мають більший акцент на розвитку та дослідженнях, а також на співпраці між людьми та природою.

Всесвітня природна спадщина – це список природних об'єктів, які мають виняткову універсальну цінність з точки зору естетики, наукової або культурної значущості. Ці об'єкти мають бути належним чином захищені та збережені для майбутніх поколінь. Всесвітня природна спадщина зосереджена на збереженні найвидатніших природних об'єктів планети.

Концепцію біосферних резерватів було розроблено в 1974 році робочою групою програми «Людина і біосфера» ЮНЕСКО.

Створення Всесвітньої мережі біосферних резерватів розпочалося в 1976 році, на час проведення міжнародної конференції з біосферних резерватів, організованої ЮНЕСКО в Севільї.

Всесвітня мережа біосферних резерватів об'єднує в себе особливо охоронювані природні території, покликані демонструвати збалансовану взаємодію природи і людини, концепцію стійкого розвитку навколишнього середовища. Міжнародна мережа є своєрідним двигуном для обміну знаннями та досвідом, для освітніх і дослідницьких програм, для моніторингу і для прийняття спільних рішень.

Пропозиції щодо створення біосферних резерватів надходять від національних урядів, при цьому для залучення у Всесвітню мережу, кожний біосферний резерват має відповідати мінімуму критеріїв та умов.

Біосферні резервати мали виконувати три взаємно пов'язані функції до повномасштабного вторгнення:

- охоронну – для збереження генетичних ресурсів, біологічних видів, екосистем і ландшафтів;
- функцію розвитку – для сприяння стійкому соціально-економічному розвитку;

- функцію науково-технічного забезпечення – для підтримки демонстраційних проєктів, екологічної освіти і підготовки кадрів, здійснення дослідження і моніторингу з метою охорони природи і сталого розвитку.

У реальній ситуації кожний біосферний резерват, до повномасштабного виторгнення, мав складатися з трьох елементів:

- ядра (одного або кількох), де велись природоохоронна діяльність й спостереження за мало порушеними екосистемами;

- буферної зони, яка оточувала ядра й використовувалась для безпечної екологічної діяльності, екотуризму, прикладних і фундаментальних досліджень;

- зони співробітництва (транзитної), яка могла (вміла) охоплювати населені пункти, де могла вестися господарська діяльність, працювали наукові установи, культурні товариства, громадські організації, які функціонували для сталого використання і відтворення природних ресурсів.

Структура природних ландшафтів Луганської області дуже фрагментована. Це пов'язано з понадмірною розораністю території та невеликою кількістю природних лісів. Попри це, у заплаві та на борових терасах р. Сіверський Донець, а саме у Сєверодонецькому та Щастинському районах сконцентровані найбільші лісові масиви області, де після деокупації області можливе створення крупного біосферного резервату.

5.4.4. Формування Смарагдової мережі

Відповідно до Закону України від 29.10.1996 № 436/96-ВР «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» (далі – Бернська конвенція) Україна взяла зобов'язання вживати необхідних заходів для підтримання популяцій дикої флори та фауни на такому рівні або для приведення їх до такого рівня, який відповідає, зокрема, екологічним, науковим і культурним вимогам, та що враховують при цьому економічні та рекреаційні вимоги, а також потреби підвидів, різновидів чи форм, що знаходяться під загрозою на місцевому рівні.

В статті 9 Конституції України визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Рішеннями 36-го та 39-го засідання Постійного комітету Бернської конвенції у 2016 та 2019 роках були затверджені переліки територій Смарагдової мережі для України, які складаються з 377 територій. Межі територій Смарагдової мережі і їх стандартні форми даних розміщені на офіційному сайті Ради Європи: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-viewer>.

The Emerald Network Viewer — це загальнодоступний онлайн-інструмент, розроблений за підтримки Європейського агентства з навколишнього середовища та Європейського Союзу, який дозволяє знаходити та візуалізувати на різних фонах запропоновані/кандидатські та офіційно прийняті сайти 16

Договірними сторонами. до Бернської конвенції, яка зараз реалізує мережу. Також, цей інструмент є доповненням до Natura 2000 Viewer, який зосереджується на природоохоронних територіях, визначених у рамках мережі Natura 2000 Європейського Союзу.

Рекомендацією № 16 (1989) Бернської конвенції визначено, що договірні сторони повинні забезпечити належне управління територіями Смарагдової мережі.

Так, територіями Смарагдової мережі на території Луганської області є:

- Nyzhnoduvanskyi, код території: UA0000227, площею 1595,0000 га, яка створена для збереження 24 видів птахів та 8 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 6 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;
- Aidar river valley, код території: UA0000313, площею 117237,4000 га, яка створена для збереження 2 видів птахів та 11 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998);
- Kamiansko-Dontsivskyi, код території: UA0000220, площею 3569,0000 га, яка створена для збереження 34 видів птахів та 9 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 6 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;
- Vitrohonskyi, код території UA0000221, площею 756,0000 га, яка створена для збереження 20 видів птахів та 9 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 2 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;
- Bilovodskyi Regional Landscape Park, код території UA0000068, площею 14006,0000 га, яка створена для збереження 37 видів птахів та 17 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 11 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;
- Siverskyi Donets river valley in Luhansk oblast, код території: UA0000315, площею 134903,3000 га, яка створена для збереження 4 видів птахів та 8 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998);
- Stanychno-Luhanskyi, код території: UA0000209, площею 12158,0000 га, яка створена для збереження 5 видів птахів та 17 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 15 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни
- Kreminski Lisy, код території: UA0000069, площею 18240,0000 га, яка створена для збереження 27 видів птахів та 31 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 19 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;
- Svativskyi, код території UA0000226, площею 2833,0000 га, яка створена для збереження 26 видів птахів та 12 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 7 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;
- Luhanskyi Nature Reserve, код території: UA0000020, площею 5417,0000 га, яка створена для збереження 35 видів птахів та 35 іншого виду

фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 23 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни, біогеографічний регіон степовий;

- Naholny Kriazh, код території: UA0000218, площею 4445,0000 га, яка створена для збереження 37 видів птахів та 8 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 6 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

- Vedmezhanaka, код території: UA0000226, площею 10124,0000 га, яка створена для збереження 39 видів птахів та 8 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 5 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

- Elba Zakaznyk, код території: UA0000076, площею 761,0000 га, яка створена для збереження 16 видів птахів та 6 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 5 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

- Dobrianski Hory Zakaznyk, код території: UA0000079, площею 117,0000 га, яка створена для збереження 17 видів птахів та 3 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 3 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

- Lisne Zakaznyk, код території: UA0000081, площею 272,0000 га, яка створена для збереження 20 видів птахів та 4 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 3 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

- Sukhodilskyi Regional Landscape Park, код території: UA0000078, площею 3058,0000 га, яка створена для збереження 34 видів птахів та 14 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 4 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

- Kreidiani Vidslonennia Zakaznyk, код території: UA0000070, площею 30,0000 га, яка створена для збереження 14 видів птахів та 8 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 4 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

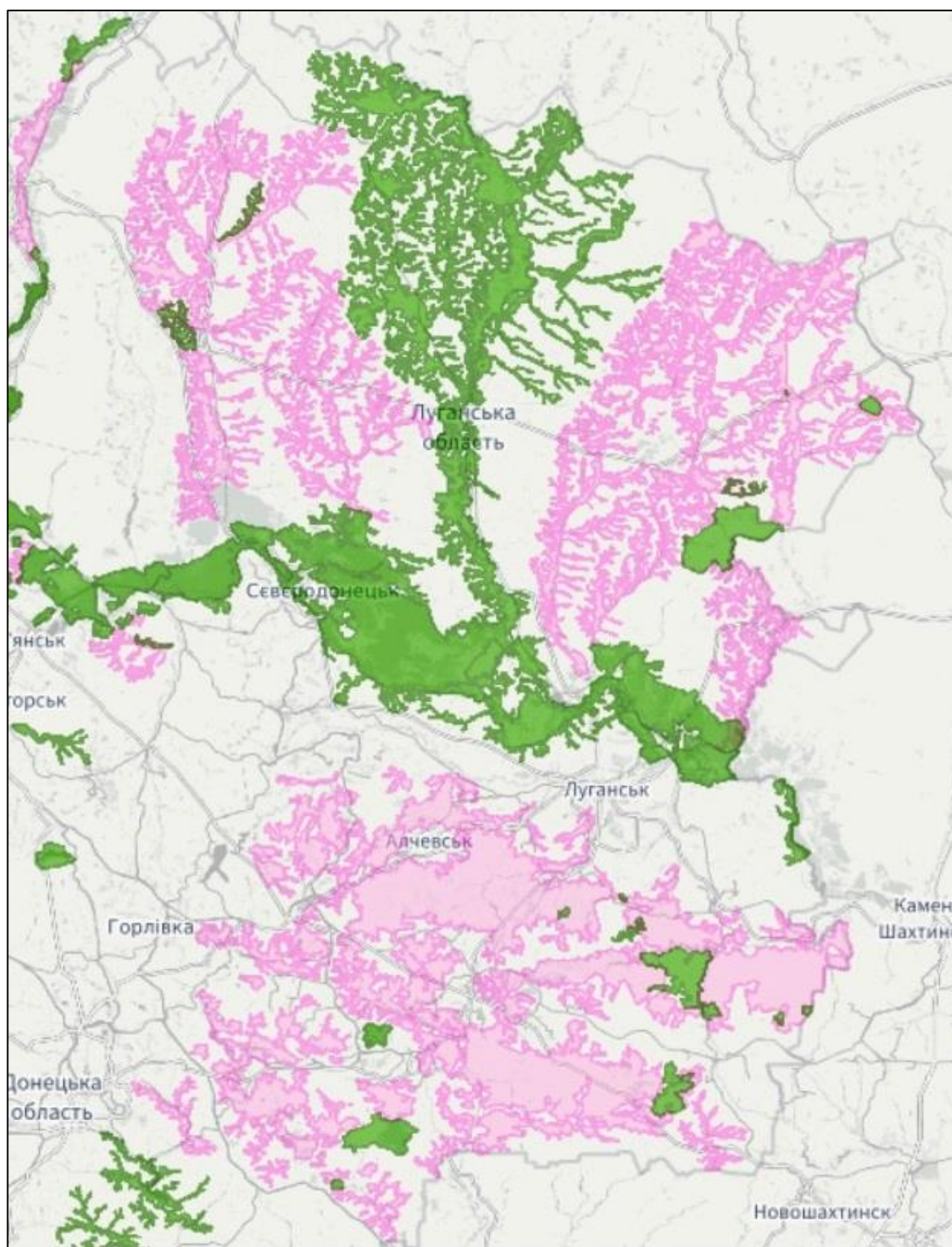
- Novobilskyi, код території: UA0000199, площею 3974,0000 га, яка створена для збереження 5 видів птахів та 17 іншого виду фауни й флори, занесених до Резолюції 6 (1998) та 15 природних оселищ, занесених до резолюції 4 (1996) Конвенції про охорону дикої флори й фауни;

Збереження цих територій є зобов'язанням України перед Радою Європи в рамках Бернської конвенції та Європейським Союзом в рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Усі ці території важливі для рідкісних у Європі видів та природних оселищ. Дуже важливо, що чимало оселищ, наприклад, більшість степових, охороняються переважно в Україні, адже абсолютна більшість країн, які є сторонами Бернської конвенції, не мають степових територій. Степові поди,

відслонення крейди та крейдяні бори були включені до Резолюції 4 за пропозицією України, оскільки в інших країнах Європи, ці типи оселищ відсутні.

Межі територій Смарагдової мережі Луганської області і їх стандартні форми даних, які розміщені на офіційному сайті Ради Європи

5.5. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

До початку повномасштабного вторгнення, в Луганській області було зосереджено багато потенційно привабливих для туристів об'єктів, визначних місць, природно-рекреаційних ресурсів, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також нерухомих пам'яток історії та культури. Зупинимось на деяких з них.

До привабливих туристичних об'єктів Біловодського (Старобільському) району належало: Губін ліс (с. Нижебараниківка) – дубовий ліс із крутими схилами та глибокими ярами. Ландшафтний парк «Біловодський», в складі якого знаходиться Ботанічний заказник «Юницький», площею 1065 га, загальнодержавного значення, розташований біля с. Городище. Тут висаджено близько 90 га насаджень різних дерев.

Також, заслуговував на увагу Деркульський кінний завод – пам'ятник архітектури XVIII-XIX сторіччя, заснований у 1765 році. Тренерські конюшні, будівля контори являються архітектурним пам'ятником XVIII століття національного значення. На території заводу знаходилась унікальна по своєму архітектурному замислу і виконанню будівля тренувального манежу в японському стилі. Його круглий дерев'яний каркас, діаметром 34 м тримався на одній дерев'яній опорі 30 м. висоти.

З метою розвитку туристичного потенціалу Біловодської громади, розширення можливостей залучення інвестицій для розвитку галузі, за підтримки Луганського регіонального відділення Асоціації міст України Біловодською селищною радою було розроблено Туристичний паспорт Біловодської об'єднаної територіальної громади, а також, рішенням селищної ради від 22.11.2018 № 19/13 затверджено реєстр туристичних маршрутів.

Проводилася робота щодо підготовки Стратегії розвитку Біловодської селищної територіальної громади Луганської області до 2023 року, яка затверджена рішенням сесії від 21.02.2019 № 24/17. Одними з основних завдань стратегії був розвиток туристичної інфраструктури, сприяння розвитку сільського зеленого туризму, покращення стану навколишнього природного середовища.

Природно-заповідний фонд Кремінського (Сєверодонецького) району включав гідрологічний заказник Кремінські каптажі; гідрологічну пам'ятку природи Климівське джерело; урочища: Дубовий гай, Білоусова Садка, Вільшаник, Сіткове; Серебрянський ботанічний заказник та ін.

Розвиток туризму був визначений одним із пріоритетних напрямів Стратегії розвитку Кремінського (Сєверодонецького) району, затвердженої рішенням сесії Кремінської районної ради від 21.08.2017 № 22/20. Основними стратегічними цілями цього напрямку було створення туристичного продукту Кремінського (Сєверодонецького) району, активний маркетинг розвитку туризму та відпочинку в районі, а також розвиток комунальної інфраструктури об'єктів туризму.

Привабливими природними туристичними об'єктами Сватівського району є: Преображенські печери (с. Преображенне), Новопавлівська криниця (с. Новопавлівка), Сватівське водосховище площею 200 га та ще пам'ятки природи.

Станом на сьогодні стан зазначених об'єктів не відомий.

5.6. Державна політика та заходи збереження біорізноманіття

Тваринний світ за своїми біологічними та екологічними ознаками є складовою навколишнього природного середовища, зокрема біологічного різноманіття.

З ним пов'язане функціонування екологічних систем, оскільки тваринний світ є необхідним компонентом у процесі кругообігу речовин і енергії природи, який активно впливає на функціонування природних угруповань, структуру і природну родючість ґрунтів, формування рослинного покриву, біологічні властивості води і якість навколишнього природного середовища в цілому. Україна є Стороною великої кількості багатосторонніх угод, які стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття. Серед них Конвенція про біологічне різноманіття і Картахенський протокол про біобезпеку до неї, Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин, Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення та угоди до неї, Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, Всеєвропейська стратегія збереження біотичного різноманіття, Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат, Конвенція про охорону дикої флори та фауни й природних середовищ існування в Європі та інші. Для забезпечення виконання положень цих угод Україною розроблено ряд нормативно-правових актів, зокрема, Закони України «Про тваринний світ», «Про Червону книгу України», «Про екологічну мережу» тощо.

Головні загрози біорізноманіттю області пов'язані сьогодні з повномасштабним вторгненням РФ.

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

У зв'язку із чим, існують загрози для флори та фауни, а саме:

- масове знищення тварин: вибухи, пожежі, руйнування природних середовищ існування призводять до загибелі тварин, травмування та розпорошення популяцій.

- руйнування природних екосистем: бойові дії завдають непоправної шкоди лісам, степам, болотам та іншим природним ландшафтам. Це призводить

до втрати місць проживання для багатьох видів тварин, порушення харчових ланцюгів та зниження біорізноманіття.

- забруднення довкілля: використання вибухових речовин, нафтопродуктів та інших шкідливих речовин призводить до забруднення ґрунтів, водних ресурсів та повітря. Це негативно впливає на здоров'я тварин, знижує їхню репродуктивну функцію та спричиняє мутації.

- зміна міграційних шляхів: тварини змушені залишати свої звичні місця проживання та шукати нові, безпечніші території.

- поширення інфекційних хвороб: в умовах війни зростає ризик поширення інфекційних хвороб серед тварин. Це пов'язано з порушенням ветеринарного контролю, зниженням імунітету тварин та збільшенням контактів між дикими та домашніми тваринами.

- браконьєрство: в умовах хаосу та відсутності ефективного контролю зростає активність браконьєрів. Неконтрольоване полювання призводить до виснаження популяцій диких тварин.

Втрата біорізноманіття, порушення природних екосистем та забруднення довкілля мають довготривалі негативні наслідки для природи та людини. Це може призвести до зміни клімату, деградації земель, зникнення цінних видів рослин і тварин, а також до загострення проблем зі здоров'ям людей.

6. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ҐРУНТИ

6.1. Структура та стан земель:

6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Загальна площа Луганської області складає 2668 тис. га. На території області знаходиться 926 населених пунктів - 37 міст, 109 селищ міського типу, 780 селищ та сіл.

Земельний фонд Луганської області

Таблиця 6.1

Види основних земельних угідь	Площа земель	
	усього, тис. га	% до площі області
Сільськогосподарські землі	1956	73,31
Ліси та інші лісовкриті землі	357	13,38
Забудовані землі	128	4,80
Відкриті заболочені землі	17	0,64
Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (кам'янисті місця, піски, яри і т.д.)	188	7,05
Води (території, вкриті поверхневими водами)	22	0,82
Разом	2668	100

Примітка: за даними Головного управління Держгеокадастру у Луганській області державна статистична звітність з кількісного обліку земель форми 6-зем втратила чинність з 01.01.2016 згідно з наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190), наказом Міністерства №337 від 30.12.2015 року затверджено нові форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем), які зараз знаходяться в стані наповнення та підготовки для подальшої експлуатації, тому дані 2016 дорівнюють 2017 року та 2018 року.

** з урахуванням Постанов КМУ №№ 1692-VII та 1693-VII від 07.10.2014 і № 177-VIII від 11.02.2015

Земельний фонд в розрізі власників землі та землекористувачів на території Луганської області, які були підконтрольні Уряду України з 2014 по 24.02.2022

Таблиця 6.2

Основні власники землі та землекористувачі	Площа земель	
	всього, тис. га	% до площі області
Сільськогосподарські підприємства	632	23,69
Громадяни	1129	42,30
Заклади, установи, організації тощо	25	0,94
Промислові та інші підприємства	24	0,90
Підприємства транспорту, зв'язку	31	1,18
Лісгосподарські підприємства	325	12,18
Інші землекористувачі	9	0,35
Землі запасу та не надані у користування	493	18,46
Разом	2668	100

Розподіл земельного фонду за формами власності розподілено наступним чином:

- із загальної площі земель області 2668,3 тис. га перебуває:

- у державній власності - 1073,1 тис. га (40,2%),

- у приватній власності – 1573,7 тис. га (59,0%);

- у колективній власності - 16,3 тис. га (0,6%);

- у комунальній власності – 5,2 тис. га (0,2%).

- із загальної площі земель по підконтрольній території 1831,9 тис. га перебуває:

- у державній власності – 627,4 тис. га (34,2%),

- у приватній власності – 1196,1 тис. га (65,3%);

- у колективній власності – 5,7 тис. га (0,3%);

- у комунальній власності - 2,7 тис. га (0,2%).

За період 2018-2021 років до земель комунальної власності ОТГ було передано 4658 ділянки загальною площею 73000 га земель сільськогосподарського призначення.

Із загальної площі державної власності, на підконтрольній українській владі території області, в постійному користуванні 11 державних сільськогосподарських підприємств знаходиться 27211 га земель сільськогосподарського призначення.

На території області розташовано 4 кінних заводи, площа сільськогосподарських угідь яких складає 19853 га.

На території Луганської області проведено реформування 326 із 327 недержавних сільськогосподарських підприємств на площі земель 1665,1 тис. га (нереформовано КСП ім. Держинського на території Новоайдарського району площею 4,3 тис. га).

6.1.2. Стан ґрунтів

Луганська область знаходиться у зоні Степу Північного з посушливим кліматом – гідротермічний коефіцієнт Селянинова (ГТК) за теплий період 0,7-0,9 (травень-вересень). У зв'язку з цим сформувалися чорноземи звичайні, які переважають у ґрунтовому покриві області. За умовами зволоження їх можна поділити на 3 групи:

- 1 - ГТК 0,83-0,90, поширені у північно-західній частині області та частково у крайній південній частині області на Донецькому Кряжі;

- 2 - ГТК 0,76-0,82, поширені у північній, північно-східній та південно-західній частині області;

- 3 - ГТК 0,70-0,75, поширені у центральній частині області у низькому Задонців'ї (тераси р. Сіверський Донець) та на лівобережжі р. Комишної.

Для області властивий широкий діапазон опадів холодного періоду (листопад-березень) - від 120-140 мм у низькому Задонців'ї та північно-східних схилах Донецького кряжу до 160-170 мм у західній і північно-західній частинах області й 180-190 мм на Донецькому Кряжі.

Для чорноземів звичайних області притаманний невисокий відсоток засвоюваності опадів холодного періоду (47%) шляхом найбільшої в Україні континентальності клімату. Внаслідок дії цих кліматичних факторів чорноземи звичайні на лесах за глибиною гумусованого профілю переважно середньоглибокі (65-85 см), а у північно-західних районах і на Донецькому Кряжі - глибокі (85-125 см).

За гранулометричним складом чорноземи звичайні переважно легкоглинисті, проте на схилах Донецького Кряжу більш легкі - важкосуглинкові, на терасах Сіверського Дінця зустрічаються ще більш легкі - середньосуглинкові, легкосуглинкові та супіщані.

Агрономічно несприятливий аспект ґрунтів Луганської області - значна кількість схилових земель (понад 65%), що обумовлює інтенсивну втрату вологи з поверхневим стоком, підвищену евапотранспірацію на схилах теплих експозицій, розвиток водно-ерозійних процесів і формування ксероморфно-еродованих видів чорноземів звичайних зі зниженою родючістю.

Характерною рисою клімату області є сильні східні та південно-східні вітри, які у теплий період року можуть викликати суховії, а в холодний - розвиток вітрової ерозії ґрунтів (дефляцію).

Крім чорноземів звичайних на лесах, які в цілому достатньо родючі, у ґрунтовому покриві області дуже поширені малородючі чорноземи на нелесових породах, переважно щебенюваті - на щільних глинах (25,8 тис. га), елювії твердих некарбонатних порід (270 тис. га), елювії карбонатних порід (150,7 тис. га), пісках (72 тис. га).

Крім чорноземів звичайних, у ґрунтовому покриві області зустрічаються опідзолені ґрунти (44,8 тис. га), лучно-чорноземні (67 тис. га), мочаристі (12 тис. га), солонці (7,0 тис. га).

Незважаючи на вищенаведені негативні риси ґрунтово-екологічних умов, у цілому ґрунти Луганської області сприятливі для отримання сталих врожаїв сільськогосподарських культур за умови дотримання агротехнологій. Однак, зміни клімату істотно впливають на ґрунти та їх родючість.

У холодний період року (листопад-березень) порівняно з середньобагаторічними значеннями зменшилася тривалість морозного періоду (на 10-14 днів), підвищилися середні температури грудня, січня і лютого, дещо збільшилась кількість опадів холодного періоду (на 10-20 мм).

В цілому це позитивне явище, оскільки збільшилося засвоєння ґрунтами опадів холодного періоду (52% замість 47%), збільшилися запаси вологи у ґрунті після зими. Нестабільний сніговий покрив, зменшення його запасів до моменту сніготанення обумовлює зменшення шкодочинності водної ерозії при весняному сніготаненні. Водночас зростає вірогідність вітрової ерозії (дефляції) у лютому-березні.

У теплий період року зростання температур, особливо у червні та липні, за відсутності зростання кількості опадів, обумовлює погіршення вологозабезпечення, у середньому на 0,1 ГТК порівняно з середньобагаторічними значеннями.

У цілому кліматичні умови покращилися для озимих культур та погіршилися для ярих зернових, особливо ячменю. Збільшення суми ефективних температур на 150-200 °С за вегетаційний період дозволяє вирощувати більш пізньостиглі сорти сільськогосподарських культур, проте на заваді стає дефіцит вологи у ґрунті, особливо для кукурудзи на зерно, соняшника тощо.

6.1.3. Деградація земель

Уся територія Луганської області належить до зони Степу і на ній майже повсюди проявляються ерозійні процеси. Більш половини території сільськогосподарських угідь, у тому числі ріллі, еродовано. Середня еродованість по області понад 60%. Крім того, практично на всій території області проявляються інтенсивні дефляційні процеси. Тому в усіх районах області є потреба створення ґрунтозахисні облаштованих агроландшафтів, конструкція яких повинна бути посилена протидефляційними комплексами. Ґрунти, які підлягають водній ерозії – 895,4 тис. га., у тому числі: сильно – 10,2 тис. га, дефляційно-небезпечні – 1265,1 тис. га, площа ріллі, розташованої на схилах від 3 до 5° – 180,3 тис. га, на схилах понад 5° – 27,2.

Утворення екологічно стійких ґрунтоохоронних агроландшафтів неможливе без комплексного підходу до принципів їх побудови, а саме: управління гідрологічним процесом, охорона та відновлення земельних ресурсів, формування систем землеробства з ґрунтоводоохоронними агроландшафтами з урахуванням інтенсивності розвитку ерозійних процесів, оптимізації збалансованого співвідношення ріллі, кормових угідь і лісосмуг.

Науковими установами НААН розроблено систему захисту ґрунтів від ерозії, що вирішує проблеми захисту ґрунтів від ерозії та деградації, підвищення продуктивності агроєкосистем і охорони навколишнього середовища. Система охорони ґрунтів від ерозії має наступні складові:

- диференційоване використання земель сільськогосподарського призначення з урахуванням ґрунтово-ландшафтних чинників;
- контурна організація всієї території землекористування;
- адаптована до ґрунтово-ландшафтних елементів структура посівних площ і науково обґрунтованих сівозмін;
- заміна традиційних технологій обробітку ґрунту на ґрунтозахисні, адаптовані до зональних особливостей;
- консервація середньо- і сильноеродованих земель із наступним їх залуженням або залісненням;
- протиерозійні заходи постійної дії — гідротехнічні, лісомеліоративні та агротехнічні.

На основі визначених ерозійних показників ріллі було проведено агроєкологічне групування земель за типами ґрунтів, експозицією схилів та рекомендованих сівозмін з урахуванням вологозабезпеченості, потенційного стоку, кількості змитого ґрунту за рік. Відповідно до характеристик ерозійно-

екологічної ситуації в Луганській області виділено відповідні ареали та запропоновано структурувати просторовий розподіл ерозійно небезпечних ґрунтів по адміністративним районам (табл. 6.3-6.4).

Ерозійно-гідрологічні показники ріллі на прикладі Луганській області

Таблиця 6.3

Ерозійно-гідрологічні показники ¹⁾	Агроекологічні групи і підгрупи земель ²⁾	Рекомендовані сівозміни, угіддя, меліорація
А – норма (опади за рік) Б – < 5 мм В – 0,5 т/га	І плакор + схили до 2° за материнськими породами:	Польові, зернопросапні
	І-1 лесовидні суглинки	
	І-2 піщані та глинисті сланці	
	І-3 крейдо-мергельні породи	
А – 0,9-0,8 норми Б – 5-8 мм В – 0,5-1,5 т/га	ІІ – схили до 3° за експозицією:	Польові, зерно-трав'яні
	ІІ-1 – південні	
	ІІ-2 – північні	
	ІІ-3 – східні та західні	
А – 0,7-0,8 норми Б – 8,1-15 мм В – 1,6-4,5 т/га	ІІІ – схили більш 3°	Кормові, ґрунтозахисні
	ІІІ-1 – схили 3-4°	Поліпшені кормові угіддя
	ІІІ-2 – схили 4-7°	Консервація ріллі
	ІІІ-3 – схили >7°	Пасовища
А – 1,2-1,5 норми Б – >8 мм В – >4,5 т/га	ІV – заплава, днища балок: гідрографічна мережа схилів	Залуження
	ІV-1 – гідрографічна мережа	Кормові, ґрунтозахисні
	ІV-2 – днища балок	Поліпшені кормові угіддя
	ІV-3 – заплава	Дренаж

¹⁾ А – вологозабезпеченість; Б – потенційний стік; В – змив ґрунту; т/га в рік.

²⁾ І – група; І-1 підгрупа.

Ерозійно-екологічна ситуація агроландшафтів на прикладі адміністративних районів Луганської області

Таблиця 6.4

Ерозійно-екологічна зона	Адміністративні райони	Характеристика ерозійно-екологічної ситуації
І	Біловодський (Старобільський)	<i>Кризова:</i> змив ґрунту 8.1-10,0 т/га; 15,1 > ПС ¹⁾ ≤ 25 мм
	Марківський (Старобільський)	
	Новопсковський (Старобільський)	
	Міловський (Старобільський)	
	Білокуракинський (Сватівський)	
	Троїцький (Сватівський)	
ІІ	Кремінський (Сєверодонецький)	<i>Передкризова:</i> змив ґрунту 4.6-8.0 т/га; 8.1 > ПС ≤ 15 мм
	Новоайдарський (Щастинський)	
	Станично-Луганський (Щастинський)	
	Сватівський	
	Старобільський	
ІІІ	Попаснянський (Сєверодонецький)	<i>Катастрофічна:</i> змив ґрунту > 10 т/га; ПС > 25 мм

¹⁾ ПС – потенційний стік

Ведення військових дій на території Луганської області є чинником катастрофічної деградації орних ґрунтів. Ґрунти зазнають інтенсивного ущільнення важкою військовою технікою, спостерігається порушення ґрунтового покриву внаслідок розриву мін, гранат, спорудження окопів, землянок, траншей тощо, утворення на значних площах лійок, ровів, ям, що порушує однорідність та цілісність ґрунтового покриву. В результаті фізичних пошкоджень ґрунтів збільшується неоднорідність, зменшується об'єм пор, ускладнюється доступ води та кисню, руйнується структура, що в результаті призводить до зниження родючості орних ґрунтів в цілому. Тому, після проведення деокупації та розмінування земель необхідні ефективні заходи з відновлення родючості орних ґрунтів, постраждалих від збройної агресії РФ.

Для чорноземів звичайних важкого гранулометричного складу, які переважають у ґрунтовому покриві Луганської області, характерна карбонатність профілю, часто з поверхні ґрунту. З цієї причини може спостерігатися дефіцит біологічно доступних форм мікроелементів у ґрунтах. Середній вміст доступних форм кобальту у ґрунтах Луганської області складає 0,45 мг/кг, міді – 0,85 мг/кг, заліза – 2,13 мг/кг, марганцю – 9,54 мг/кг, цинку – 0,10 мг/кг, що є недостатнім для вирощування основних сільськогосподарських культур області. Поряд з цим, через військові дії РФ виникає велика кількість локальних осередків забруднення ґрунтів, у тому числі важкими металами, нафтопродуктами та іншими шкідливими речовинами, чисельність яких постійно збільшується. Відомо, що рівень забруднення в таких місцях може сягати надзвичайно небезпечного рівня. У вирвах 120–125 мм боєприпасів коефіцієнти концентрації кадмію становлять 4–17 кларків від фону, 82 мм – 4 кларки, 152–155 мм снарядів – 2–18 кларків, авіабомб – 5–13 кларків. Привнесення рухомих форм свинцю відзначається на рівні 4–22 кларки в місцях розривів 120–125 мм боєприпасів, 2,6–4 кларки – 152–155 мм, 2,7 кларка – 82 мм боєприпасів, 2–11,7 кларка – авіаційних бомб, що вимагає спеціальних заходів із детоксикації.

Відповідно до Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 32, передбачено відшкодування шкоди, завданої ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості, та внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Одним із факторів посилення антропогенного впливу на земельні ресурси є забруднення ґрунтів, зокрема, радіонуклідами, важкими металами та іншими компонентами. В процесі діяльності гірничодобувної промисловості відбувається порушення земель на значних площах, що призводить до

деградації. Вугільна промисловість вносить значні зміни в природні ландшафти. Просідання земної поверхні, засмічення відходами вуглевидобування, порушення земельного покриву – є одними з негативних факторів впливу на стан земель. Посилює техногенний вплив на довкілля видобування корисних копалин відкритим способом, що супроводжується використанням земельних ділянок на значних площах зі зняттям поверхневого шару ґрунту. Здійснення такої діяльності приводить до деградації земель і інших негативних екологічних наслідків, оскільки рекультивація порушених земель виконується несвоєчасно або на недостатньому рівні.

Внесені вугільною промисловістю зміни не можуть бути відновлені самою природою. Тому, на місці порушених промисловістю природно-територіальних комплексів необхідно створювати нові продуктивні й стійкі природні та господарські утворення, що відповідають потребам людини (лісонасадження, штучні водойми, місця для відпочинку населення).

Підтоплення та затоплення земель відноситься до одного з розповсюджених та небезпечних процесів. Розташування населених пунктів у понижених місцях, кліматичні та геологічні умови, незадовільний стан мереж водопостачання та водовідведення, високий рівень промислової забудови та інше є основними причинами та факторами підтоплення земель.

6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель

Охорона земель і ґрунтів – одне з найактуальніших проблемних питань нашого часу. Правове регулювання цього питання є зазначеним серед таких нормативних актів, як Закон України «Про охорону земель», Закон України «Про охорону навколишнього середовища», Закон України «Про відходи», Земельному кодексі України та ін.

6.3.1. Практичні заходи

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

У зв'язку з чим, заходи у сфері охорони земель на території Луганської області, не проводились.

6.3.2 Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво

Відповідно до статті 55 Закону України «Про охорону земель», фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, у тому числі коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат лісгосподарського виробництва, від

плати за землю, а також коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

За рахунок Державного бюджету України здійснюються:

реалізація заходів, передбачених загальнодержавними програмами використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів;

виконання заходів, спрямованих на усунення причин та наслідків негативного впливу на земельні ресурси і ґрунти внаслідок стихійного лиха або в разі неможливості встановлення винних у цьому фізичних і юридичних осіб, та рекультивація земель, порушених у період до 1990 року;

будівництво та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних і протизсувних споруд, меліоративних систем відповідно до закону;

створення нових і реконструкція існуючих захисних лісонасаджень;

проведення систематичних обстежень земель і ґрунтів;

виконання заходів щодо утилізації або знищення (знешкодження) невпізнаних та непридатних до використання хімічних препаратів;

економічне стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів відповідно до загальнодержавних програм;

здійснення інших заходів щодо охорони земель.

За рахунок місцевих бюджетів здійснюються:

реалізація заходів регіональних програм використання та охорони земель;

освоєння земель для сільськогосподарських і лісгосподарських потреб;

поліпшення сільськогосподарських і лісгосподарських угідь;

виконання робіт щодо відновлення земель, якщо це відбулося не з вини власників і користувачів земельних ділянок;

будівництво та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних і протизсувних споруд, меліоративних систем відповідно до закону;

реалізація заходів щодо охорони земель навколо об'єктів поводження з відходами, що використовуються для їх збирання, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів, які перебувають у власності територіальних громад;

економічне стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів відповідно до регіональних програм;

здійснення інших заходів щодо охорони земель.

За рахунок коштів землевласників і землекористувачів здійснюються:

організаційно-господарські, організаційні та технологічні протиерозійні заходи на їх земельних ділянках;

заходи щодо охорони земель, збереження і підвищення родючості ґрунтів;

проведення підготовчих робіт та складання робочих проектів землеустрою;

заходи щодо відновлення стану еродованих, деградованих і порушених з їх вини земель та органічно поєднаних з ними інших природних ресурсів.

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

За інформацією Державної служби геології та надр України інформація стосовно ресурсів та експлуатаційних запасів підземних вод, рудних, нерудних корисних копалин та вуглеводнів за 2023 рік може бути опрелюднена після обробки форм звітності 5-ГР, 6-ГР та 7-ГР та опрацювання протоколів ДКЗ України по запасах корисних копалин за 2023 рік.

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

За інформацією Державної служби геології та надр України інформація стосовно ресурсів та експлуатаційних запасів підземних вод, рудних, нерудних корисних копалин та вуглеводнів за 2023 рік може бути оприлюднена після обробки форм звітності 5-ГР, 6-ГР та 7-ГР та опрацювання протоколів ДКЗ України по запасах корисних копалин за 2023 рік.

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

У 2023 році Державна служба геології та надр України моніторинг геологічного середовища не проводила.

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

За інформацією Державної служби геології та надр України інформація стосовно ресурсів та експлуатаційних запасів підземних вод, рудних, нерудних корисних копалин та вуглеводнів за 2023 рік може бути оприлюднена після обробки форм звітності 5-ГР, 6-ГР та 7-ГР та опрацювання протоколів ДКЗ України по запасах корисних копалин за 2023 рік.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Територія Луганської області розташована в межах південного схилу Воронезької антеклізи та Донецької складчастої системи. Найбільшого розвитку тут набули такі ЕГП природного та природно-техногенного походження як зсуви, підтоплення, карст, осідання земної поверхні над гірничими виробками, просідання лесових ґрунтів (табл. 7.1).

Поширення ЕГП на території Луганської області

Таблиця 7.1

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт	Ураженість, %
1	Зсуви	6,62	770	0,03
2	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них: покритого типу перекритого типу	26590,0 8700,0 17890,0	368*	99,6 32,6 67,0
3	Підтоплення	117,27	≈80**	0,4
4	Лесові ґрунти, що здатні до просідання, з них: I типу II типу	4380,0 4100,0 280,0		16,4 15,4 1,0
5	Осідання над гірничими виробками	703,8		2,6

*)поверхневий карстоправ, **)населений пункт

Зсувні процеси розвинуті переважно в північній та північно-західній частинах області на лівобережжі р. Сіверський Донець, в межах Сватівського, Старобільського та частково Северодонецького районів. Тут виявлено 770 зсувів, загальною площею 6,62 км². Найбільша кількість зсувів відмічається на площах з інтенсивною розчленованістю рельєфу. Усі сучасні зсуви були закартовані на схилах, які підрізаються бічною або донною ерозією, у той час, як «старі» зсуви характерні для схилів балок з добре виробленим профілем рівноваги, де їх активність практично відсутня.

Моніторингові спостереження в 2021 році проводились у м. Лисичанськ (ділянка II категорії) та у Сватівському, Старобільському районах (ділянки I категорії).

З 50-ти обстежених зсувів I категорії, 22 зсуви знаходились в стадії активізації. Загальна площа обстежених зсувів складає 1,86 км², площа активних зсувів - 0,3385 км². Приріст зсувної маси в результаті активізацій становив 3639 м³. Решта зсувів знаходиться у стадії тимчасової стабілізації.

Природно-історичний зсувний процес на території області підлягає техногенному впливу, який пов'язаний з інтенсивною господарською діяльністю людини. На території м. Лисичанськ мають розвиток зсуви техногенного походження (36 зсувів площею 0,37 км²). Вони створюють загрозу авто дорогам, залізниці, житловим будинкам та присадибним ділянкам, гімназії, лікарні, газорозподільному пункту. В м. Лисичанськ у 2021 р. було обстежено 15 зсувів. Всі вони знаходились в стадії активізації. Загальна площа обстежених зсувів склала біля 0,021 км²

Карст розвивається переважно у крейдяно-мергельних відкладах верхньої крейди та вапняках карбону. Відклади, що мають здатність до карстування, займають площу 26,59 км² (99,6% території області). Карст покритого типу поширений на площі 8,7 тис.км² (32,6%), перекритий - на площі 17,89 тис.км² (67%).

Поверхневі форми природного карсту зустрічаються в межах першої та другої терас річки Сіверський Донець та її лівобережних приток - Красна, Борова, Айдар, Деркул (карстово-суфозійні воронки). Всього зафіксовано 368 карстопроявів.

Найбільше порушення природної рівноваги відбулося в Лисичансько-Рубіжанському промисловому районі. Спричинене воно видобуванням тріщинно-карстових вод із крейдяно-мергельних порід та зосередженням тут підприємств хімічної промисловості. Високі швидкості руху підземних вод та постійне надходження через добре проникний покрив агресивних вод викликали таку активізацію карстового процесу у крейдяно-мергельних відкладах, що для даної території можна говорити вже про техногенну модифікацію карсту, який становить значну загрозу для інженерних споруд та житлових будинків.

У результаті прояву давніх та сучасних карстових процесів у товщі мергельно-крейдяних порід утворилась карстово-тріщинувата зона, яка повторює конфігурацію сучасного рельєфу та залягає нижче сучасного базису ерозії. Найбільша потужність тріщинуватої карстової зони - до 80 м - спостерігається у заплавах річок і в межах розвитку їх піщаних терас. З цією зоною пов'язано існування верхньокрейдяного водоносного горизонту - джерела питного водопостачання області.

В 2021 р. були обстежені три водозабори підземних вод (Володинський, Щедрищівський, Замулівський) та площ їх впливу на предмет прояву карстових процесів. У 90-х роках минулого століття на площах названих вище водозаборів відмічались карстові процеси, які були викликані виловлюванням карбонатних порід, якими складені водовмісні породи експлуатаційного водоносного горизонту. Цей процес відбувався внаслідок підвищеного водовідбору впродовж багатьох років на більшості водозаборів долини р. Сіверський Донець.

При обстеженні водозаборів нових карстових проявів не було виявлено. Старі карстові воронки засипані, а місця їх проявів рекультивовані водокористувачами.

Процес підтоплення в області має широке розповсюдження, яке пов'язане як з природно високим стоянням ґрунтових вод, так і з техногенними факторами. За даними 2018 р. площа підтоплення становила 117,27 км². В області підтопленню підлягає понад 80 населених пунктів. Підтоплення має значні прояви в населених пунктах за рахунок техногенних факторів (втрати з водонесучих інженерних мереж, порушення природного поверхневого стоку, що веде до зниження дренажної здатності, баражний ефект підземних споруд тощо).

На 2006 р. загальна площа підтоплених земель по області складала понад 100 км². На землях, що підтоплюються, розташовані 14 міст, 9 селищ міського типу та 66 сільських населених пунктів. Площа природного підтоплення складає ~69 км², природно-техногенного підтоплення - 14,5 км², техногенного - 16,7 км².

Станом на 1.01.2006 р. у Луганській області нараховувалось 125 зрошувальних систем, що мають загальну площу зрошувальних сільгоспугідь 788,22 км², з яких було підтоплено 8,19 км².

За період 2007-2011 рр. було обстежено 24 населених пункти, території яких схильні до підтоплення. Загальна площа підтоплення склала 82,38 км².

У 2017 році було обстежено 58 населених пунктів, площа підтоплення склала 116,86 км². У 2018 році - 70 населених пунктів, площа підтоплення склала 117,27 км².

При обстеженні у 2019 році 23-х населених пунктів, площа підтоплення склала 75 км².

Осідання земної поверхні над гірничими виробками фіксується у південній частині області. Площа підтопленої території становить 2,2 тис.км², глибина осідання - 0,13-3,0 м, в середньому 1,57 м. У межах забудови осідання земної поверхні відмічалось на площі 703,8 км² (2,63% території області). У зоні осідання земної поверхні розташовано 150 господарських об'єктів. Протягом останніх десятиліть було ліквідовано 12 вугільно- добувних підприємств, по 8-ми шахтам завершена фізична ліквідація. При закритті шахт і затопленні гірничих виробок істотно зростає техногенне навантаження на об'єкти довкілля, особливо на геологічне середовище та гідросферу. Закриття вугільних шахт методом "мокрої консервації" приводить до гідродинамічних ударів (ефект гірничого землетрусу), наслідками яких є порушення цілісності приватних та господарських будівель (виникнення тріщин, обвалення штукатурки), що й спостерігається м. Ровеньки, сел. Новодар'ївка, сел. Калинівка, сел. Лисичанський та сел. Малорязанцеве.

Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, займають площу 4,38 тис.км² (16,4% території області). Ґрунти, що відповідають I типу ґрунтових умов за просіданням займають площу 4,1 тис.км² або (15,4%); на площі 0,28 тис.км² (1,05%) поширені ґрунти, які характеризуються II типом ґрунтових умов за просіданням. Непросідаючі лесові ґрунти займають 11,7 тис.км² (43,8% території області).

7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Положенням про Державну службу геології та надр України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1174 визначено, що Держгеонадра є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр та відповідно до покладених на нього завдань видає в установленому порядку спеціальні дозволи на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами), здійснює переоформлення спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами), внесення до них змін та видачу дублікатів, продовжує строк дії спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами).

Згідно інформації електронної інформаційної бази даних Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» у 2023 році виданих спеціальних дозволів на користування надрами -0, анульованих – 25.

Слід зазначити, що у зв'язку з набранням чинності 28.03.2023 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» відповідно до статті 51 Кодексу України про надра, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, створює та забезпечує функціонування єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами та її складових та в подальшому не направлятиме інформування щодо стану та розташування родовищ корисних копалин на території України, стану дії дозволів, тощо.

Держгеонадра створено Державний геологічний портал за посиланням www.nadra.gov.ua та доступ до якого здійснюється у період воєнного часу згідно з авторизованими даними. Після припинення або скасування воєнного стану в Україні запитувана публічна інформація надаватиметься в установленому законом порядку.

7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

На території Луганської області в 2023 році Державною службою геології та надр України не проводились перевірки діяльності суб'єктів господарювання, у зв'язку із введенням військового стану відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX (із змінами), та заборобою встановленою постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану».

7.5 Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр

Гірничі відносини в Україні регулюються Конституцією України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», Кодексом про надра та іншими актами законодавства України, що видаються відповідно до них.

8. ВІДХОДИ

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

В наслідок військової агресії РФ, яка розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових вій у 2022 році, більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни – агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Статистична звітність щодо загальної кількості відходів, утворених у 2023 році, відсутня. Згідно з пунктом 1 Закону України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни", фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни та протягом трьох місяців після його припинення мають право не подавати статистичну та фінансову звітність. У зв'язку із цим, статистична інформація щодо динаміки основних показників поводження з відходами за 2023 рік відсутня.

Повномасштабне вторгнення РФ призвело до колосального руйнування інфраструктури та знищення міст та селищ Луганської області. Станом на 18.12.2023 у запровадженій Офісом Президента України Державній електронній системі обліку руйнувань, статусу відновлення інфраструктури України зареєстровано 12005 пошкоджених об'єктів, у тому числі 9875 об'єктів житлової забудови, 22 об'єкти водопостачання та водовідведення, 58 об'єктів енергетики, 194 об'єкта охорони здоров'я, 11 об'єктів соціального захисту, 29 об'єктів спорту, 140 об'єктів промисловості та інші.

Зруйнована адмінбудівля, місто Лисичанськ

Військові дії призвели до колосального руйнування промислових підприємств, житлових будинків, об'єктів соціальної сфери, інфраструктури та ін. У зв'язку з цим однією з гострих проблем в області стануть відходи від руйнувань.

Житлова забудова м. Северодонецьк

Говорячи про проблему утилізації відходів від руйнації, слід зазначити, що у першу чергу вони потребують сортування. За своїм складом ці відходи відрізняються від будівельних відходів, адже містять металопластик і скло, матеріали оздоблення фасаду, армувальну сітку, мінеральну вату, матеріали внутрішнього оздоблення, стінові матеріали, покрівлю, побутові речі й уламки деревини — окремо всі ці залишки могли б бути використані, але в наявному стані, коли всі вони перемішані в завалах, потребують дуже ретельного сортування. Після сортування необхідно буде визначити групи матеріалів, які можуть бути використані повторно (наприклад, скло, метал, пластик, бетон), а які не підлягають переробці й потребують утилізації (наприклад, термодетформовані елементи теплоізоляції фасаду).

Щороку на території області утворювалось близько 637 тис. м³ ТПВ, які збиралися та вивозились на полігони побутових відходів, більшість із яких не відповідали екологічним та санітарним нормам, перш за все, через недотримання технології їх розміщення, а саме: не здійснювалось ущільнення та пересипання інертним шаром, не забезпечувалися заходи зі збору та знешкодження фільтрату, не організовано відведення зливових стоків, не здійснювався контроль за впливом на навколишнє природне середовище.

На сьогодні не відомий технічний стан полігонів, які були розташовані на території області, підконтрольній Україні до 2014 року.

Екологічно-небезпечним об'єктом області є полігон для видалення небезпечних відходів та відходів, що не є небезпечними, хімічних підприємств Лисичансько-Рубіжанського регіону (далі – полігон), де протягом багатьох десятиріч упереміш складавались сотні видів відходів, значна частина яких відноситься до небезпечних відходів. Полігон розташований у Сєверодонецькому районі.

Від початку експлуатації карти-накопичувачі для розміщення промислових відходів на полігоні мали ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання Азот», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря», ТОВ «Рубіжанський «Краситель», ВАТ «Лисичанський завод ГТВ», ТОВ «НВО «Сєверодонецький Склопластик», ПрАТ «РКТК».

Станом на 01.01.2020 від діяльності ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання Азот», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря» та ТОВ «Рубіжанський «Краситель» на полігоні накопичено 375268,749 т небезпечних відходів та відходів що не є небезпечними.

Згідно даних спеціальних паспортів місць видалення відходів, накопичувачі ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання Азот», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря» та ТОВ «Рубіжанський «Краситель» мають протифільтраційні екрани дна з поліетиленової плівки та укріплені укоси чаш, призначені запобігати забрудненню підземних вод та інших компонентів довкілля у зоні впливу полігону. Однак, зважаючи на тривалий термін експлуатації полігону (більше 50 років), ймовірні зміни в конструкційних особливостях споруд, що призводить до зниження їх надійності та протифільтраційних якостей.

Також окрему проблему становлять відходи добування кам'яного вугілля – породні відвали. Саме від діяльності шахт в області накопичилася найбільша кількість відходів.

Породний відвал ВП шахта Новодружеська АТ «Лисичанськвугілля»

Тільки на підконтрольній уряду частині території області станом на 24.02.2022, за наявною інформацією, було розташовано 72 породні відвали (57 – закриті). За весь період експлуатації накопичено більше 90 млн тон відходів вуглевидобувної промисловості. Породні відвали займають загальну площу у сотні гектарів, тим самим виводячи ці землі з господарського використання. Крім того, якщо відвал палаючий, тобто має осередки горіння, виникає забруднення атмосферного повітря продуктами згоряння та пилом.

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

На даний час відсутня актуальна інформація щодо суб'єктів господарювання у сфері управління відходами на території області, які здійснюють збирання, купівлю, зберігання, перевезення, відновлення та/або видалення відходів.

Станом на 24.02.2022 в області налічувалось 35,48 т заборонених чи непридатних хімічних засобів захисту рослин на території Старобільського та Сєверодонецького районів. У зв'язку з агресією Російської Федерацією відсутня наявна інформація стосовно стану зберігання заборонених чи непридатних хімічних засобів захисту рослин відсутня.

8.3. Транскордонне перевезення небезпечних відходів

Інформація щодо транскордонного перевезення небезпечних відходів на території області відсутня.

8.4. Державна політика та заходи у сфері поведінки з відходами

У 2023 році офіційно стартувала реформа управління відходами. Початок їй дав відповідний Закон «Про управління відходами», який набув чинності 9 липня 2023 року. Згідно із цим документом, Україні: впроваджується ієрархія управління відходами, пріоритетними напрямками якої є запобігання утворенню відходів, їхнє повторне

використання та відновлення (рециклінг), і лише потім – видалення, у т.ч. захоронення на полігонах, які відповідають вимогам екологічної безпеки,

- планування системи управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях,
- запровадження системи розширеної відповідальності виробника,
- поступове створення сучасної інфраструктури та об'єктів збирання та оброблення відходів,
- удосконалення процесів управління відходами, у т.ч. ліцензійної і дозвільної системи, інформаційного забезпечення в сфері управління відходами.

Рамковий закон, це той фундамент, на якому будуватиметься реформа. Ним передбачено наступні зміни в управлінні відходами:

- нова дієва дозвільна система;
- децентралізація управління відходами;
- багаторівневе планування;
- розбудова інфраструктури;
- Європейські принципи – ієрархія управління відходами, розширена відповідальність виробника, «забруднювач платить».

Закон «Про управління відходами» врегульовує питання дозвільної системи, визначає необхідний пакет документів для отримання дозволів, приналежність їх до відповідних реєстрів і передбачає подання електронної звітності завдяки сервісам «ЕкоСистеми».

Це так званий “блокчейн” для відходів, аби можна було прослідкувати, хто та скільки утворює-перевозить-обробляє. Взяти відходи під контроль держави та громад допоможе інформаційна система управління відходами. Зокрема, вона дозволить вивести з тіні сферу управління відходами. Вже сьогодні розроблені перші сервіси інформаційної системи. Створено кабінет для реєстрації облікового запису, презентовано тестову версію дозволу на оброблення відходів, функціонує послуга видачі документів для транскордонного перевезення відходів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2023 р. № 1328 затверджено «Порядок видачі, відмови у видачі, анулювання дозволу на здійснення операцій з оброблення відходів».

Закон також урегульовує питання розділення повноважень між міністерствами, органами місцевого самоврядування та місцевими органами влади.

Відтепер встановлено належне регулювання ринку відходів, прописані чіткі правила співпраці органів місцевого самоврядування, інвесторів, переробних підприємств, виробників продукції та товарів, що дозволяють надавати якісні та доступні послуги у сфері управління відходами.

Постановою Кабінету Міністрів України від 7 липня 2023 року № 695 затверджено «Порядок здійснення контролю за виконанням інвестиційних програм у сфері управління побутовими відходами, згідно з вимогами якого контроль за виконанням інвестиційних програм суб'єктів

господарювання здійснюватиметься виконавчими органами сільських, селищних, міських рад».

Нове законодавство передбачає рух від державного плану управління відходами аж до планів управління відходами підприємств.

Постановою Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 № 667 затверджено «Порядок розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами».

Регіональний план управління відходами визначає, які місця видалення відходів можна використовувати, а які мають бути рекультивовані, скільки та яких підприємств для оброблення відходів потрібно збудувати.

Щоб на заміну полігонам та звалищам була сучасна інфраструктура, потрібні інвестиції та час. Проблема накопичення відходів на звалищах наростала не одне десятиліття і зараз ми говоримо про початок докорінної зміни підходів в управлінні відходами. Рамковий закон передбачає приведення усіх існуючих місць видалення відходів у відповідність. А ті, котрі не відповідатимуть європейським нормам, будуть закриті.

Рамковий Закон не буде дієвим без подальшого розвитку секторального законодавства. Саме галузеві законопроекти покликані дати початок системі розширеної відповідальності виробника (РВВ), яка давно і успішно працює в Європі. Вже розроблені проекти Законів України «Про упаковку та відходи упаковки», «Про відходи електричного і електронного обладнання». У роботі законопроект «Про батареї і акумулятори».

Ми багато говоримо про побутові відходи, бо це близько кожному українцю. Та найбільшу частку усіх відходів в Україні становлять інші відходи – відходи видобувної промисловості. Вже підготовлені два законопроекти «Про управління відходами видобувної промисловості» та «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо екологічного податку, що справляється за захоронення відходів та розміщення відходів видобувної промисловості».

Протягом 2023 року було оприлюднено низку Постанов Кабінету Міністрів України, які регулюють питання управління відходами. Зокрема відповідно до статті 51 ЗУ «Про управління відходами»:

- постановою КМУ від 30.06.2023 року № 667 затверджено Порядок розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами;
- прийнято постанову КМУ від 05.09.2023 № 947 «Про затвердження Порядку розроблення, погодження та затвердження місцевих планів управління відходами».

Окрім цього, врегульовано Порядок поводження з побутовими відходами в особливих умовах (Постанова КМУ № 625 від 19.06.2023 року).

Варто зазначити, що Постановою КМУ від 27 вересня 2022 року № 1073 врегульоване важливе питання поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків.

Також Кабінет Міністрів України постановою від 20 жовтня 2023 року № 1102 затвердив Порядок класифікації відходів та Національного переліку відходів - це один з наріжних каменів реформи управління відходами, адже на новому підході до класифікації відходів базується інформаційна система управління відходами, що покликана спростити адміністрування потоків відходів та звітність для бізнесу, зміни в системі оподаткування, дозвільна система та інші аспекти реформи”.

Зі вступом в дію Національного переліку відходів суб'єкти ринку проводитимуть класифікацію відходів вже за новим, аналогічним до європейського, переліком відходів (List of Waste) і відповідно до Порядку класифікації визначатимуть код з урахуванням небезпечних властивостей відходів. Загалом новим Національним переліком передбачено 20 груп та 895 видів відходів. У новому Національному переліку як класи відходів, так і термінологія відповідають вимогам ЄС. Відмінність українського класифікатора від європейського полягає хіба що у наявності групи «Відходи, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків». Поява такої групи зумовлена необхідністю окремого обліку та управління відходами, які утворились через війну. У майбутньому ця група може бути вилучена з документу або відкоригована.

З метою здійснення державного регулювання у сфері управління відходами Департаментом протягом 2023 року було розглянуто та внесено до Реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів Луганської області щорічні оновлення реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів.

Також, згідно до вимог пункту 4 постанови Кабінету Міністрів України від 30.07.2023 № 667 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами» (далі – Постанова) створена робоча група з розроблення Регіонального плану управління відходами Луганської області (розпорядження голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 06.09.2023 року № 187).

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

Отже, екологічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки, яка може бути забезпечена шляхом комплексного застосування заходів економічного та правового характеру. В сучасних умовах актуальними стають задачі збереження природних екосистем, створення ефективної системи моніторингу довкілля, забезпечення збалансованого природокористування, зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища, формування системи переробки та утилізації відходів виробництва та споживання.

З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Екологічна безпека є такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей (стаття 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Одним із важливих завдань забезпечення екологічної безпеки є забезпечення життєдіяльності населення у техногенно безпечному й екологічно чистому світі. Екологічно чистий світ можливий лише при відсутності загрози з боку природних об'єктів чи при умові забезпечення захищеності об'єктів безпеки від цих загроз.

До основних зовнішніх загроз екологічній безпеці відноситься, зокрема і парниковий ефект. До внутрішніх загроз – надзвичайні ситуації природного характеру. Одним із джерел виникнення як внутрішніх так і зовнішніх загроз є невирішена проблема відходів, перевантажені та несанкціоновані сміттєзвалища.

Екологічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки держави, яка повинна її гарантувати поряд з військовою, економічною та особистою безпекою. Екологічна безпека є обов'язковим атрибутом прав і свобод людини і входить в мінімальний стандарт її життєзабезпечення.

В рамках стратегії поступального розвитку проблема збалансування економічного зростання та збереження довкілля є проблемою номер один. Якими б прекрасними не були сучасні рішення економічних проблем, вони одразу ж зазнають краху, якщо не вдасться поєднати їх із розв'язанням

глобальних проблем охорони довкілля.

9.2. Об'єкти підвищеної небезпеки

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим актуальна інформація щодо об'єктів підвищеної небезпеки на території Луганської області відсутня.

9.3. Радіаційна безпека

Радіаційна безпека – стан радіаційно-ядерних об'єктів та навколишнього середовища, що забезпечує неперевикнення лімітів доз, виключення будь-якого невинновданого опромінення та зменшення доз опромінення персоналу і населення нижче встановлених лімітів доз настільки, наскільки це може бути досягнуте і економічно обґрунтоване.

Радіаційна безпека зосереджена на вирішенні комплексу теоретичних і практичних завдань, пов'язаних зі зменшенням можливості виникнення аварійних ситуацій і нещасних випадків на радіаційно-небезпечних об'єктах.

Заходи радіаційної безпеки використовуються на підприємствах і, як правило, потребують проведення цілого комплексу різноманітних захисних заходів, що залежать від конкретних умов роботи з джерелами іонізуючих випромінювань і, передусім, від типу джерела випромінювання.

9.3.1. Стан радіоактивного забруднення території області

Внаслідок військової агресії РФ, що розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових дій у 2022 році, під контроль окупантів перейшла майже вся територія Луганської області та, як наслідок, втрачено регулюючий контроль над всіма суб'єктами використання ДІВ. У зв'язку з цим, інформація стосовно поводження РАВ на тимчасово окупованій території України, що входить до меж повноважень Південно-східної інспекції за 2023 рік відсутня.

9.3.2. Поводження з радіоактивними відходами

На території Луганської області радіоактивні відходи (далі – РАВ) можуть утворюватись у суб'єктів діяльності у сфері використання ядерної енергії, які

використовують радіонуклідні джерела іонізуючого випромінювання (далі – ДІВ). До РАВ, які утворюються при здійсненні діяльності з використання ДІВ, відносяться відпрацьовані закриті ДІВ, що не підлягають подальшому використанню, та РАВ, які утворюються під час ліквідації наслідків можливих радіаційних аварій.

Внаслідок військової агресії РФ, що розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових дій у 2022 році, під контроль окупантів перейшла майже вся територія Луганської області та, як наслідок, втрачено регулюючий контроль над всіма суб'єктами використання ДІВ. У зв'язку з цим, інформація стосовно поведінки РАВ на тимчасово окупованій території України, що входить до меж повноважень Південно-східної інспекції за 2023 рік відсутня.

9.3.3. Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення

Інформація відсутня.

9.4. Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України з метою своєчасного реагування на факти спричинення збитків навколишньому природному середовищу, фіксації, упорядкування інформації та формування єдиного реєстру збитків завданих довкіллю, наказом Держекоінспекції від 01.03.2022 № 73 «Про створення оперативного штабу для фіксації, упорядкування інформації та формування єдиного реєстру збитків заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення РФ на територію України» створено оперативний штаб.

Для збільшення ефективності його роботи створено спеціальний сайт <https://shtab.gov.ua>, через який залучаються громадяни з метою збирання інформації про екологічні злочини РФ.

До складу штабу увійшли, представники Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Служби Безпеки України, органів прокуратури України, фахівці Державної екологічної інспекції, представники державних територіальних органів екології та природних ресурсів та Держлісагентства.

Тим самим, Державна екологічна інспекція у Луганській області продовжує фіксувати шкоду довкіллю Луганської області, нанесену агресором.

9.4.1. Шкода, завдана земельним ресурсам

Державною екологічною інспекцією у Луганській області, на підставі «Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану», затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 04 квітня 2022 року № 167, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 11 квітня 2022 р. за № 406/37742, здійснено розрахунки шкоди, загальна сума, яких складає 313510916,375 тис.грн.

Також, з метою визначення шкоди, завдана земельним ресурсам області, розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 26.09.2022 № 354 створено Робочу групу з питань визначення шкоди та збитків, завданих земельним ресурсам області, якою на цей час вже напрацьовані відповідні пропозиції та механізми, які після деокупації території області дозволять якісно визначити завдані шкоду та збитки земельним ресурсам області внаслідок збройної агресії РФ.

Крім цього, відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії РФ, затвердженої наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 18 травня 2022 року № 295, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 травня 2022 р. за № 586/37922, організовано створення 20 комісій з визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам на територіях громад, місцевими військовими адміністраціями (військово-цивільними адміністраціями), які на цей час укомплектовані кадрами.

Робота щодо безпосереднього визначення шкоди та збитків буде проведена після деокупації території області, припинення активних бойових дій, ліквідації їх наслідків та проведення стабілізаційних заходів.

9.4.2. Втрати надр

Інформація відсутня.

9.4.3. Збитки, завдані водним ресурсам

Державною екологічною інспекцією у Луганській області, на підставі «Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами», затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21 липня 2022 № 252, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 09 серпня 2022 № 900/38236, здійснено розрахунки шкоди, загальна сума, яких складає 4195387,242 тис.грн.

9.4.4. Шкода, завдана атмосферному повітрю

Збитки за забруднення атмосферного повітря, визначені Державною

екологічною інспекцією у Луганській області з початку агресії РФ, відповідно до Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди, затвердженої наказом Міндовкілля від 13.04.2022 № 175, зареєстрованого в Мін'юсті 16.04.2022 за № 433/37769, складають – 180 285 382, 50 тис. грн., в тому числі від лісових пожеж та інших насаджень на площі 26 043,68 га – 180 252 150, 386 тис. грн., від загоряння інших об'єктів на площі 75670 м² – 33 232,084 тис. грн.

9.4.5. Втрати лісового фонду

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

На даний час землі держлісфонду, надані в постійне користування державним лісомисливським підприємствам області знаходяться на території тимчасово окупованої Російською Федерацією.

Ліси Луганщини зазнали значних змін внаслідок ведення бойових дій. Також невідомо в якому стані залишиться матеріально-технічна база лісомисливських підприємств та лісництв, перш за все автотракторна техніка та лісокультурний реманент, що вплине на можливість підприємств освоювати певні обсяги лісокультурних робіт.

Більша частина лісів Луганщини розташована на боровій терасі річок Сіверський Донець та Айдар, тобто в місцях інтенсивного ведення боїв.

За інформацією Державної екологічної інспекції у Луганській області, за допомогою даних космічного зондування Землі виявлено масштабні лісові пожежі на території Луганської області, які відбулися під час дії воєнного стану через військову агресію РФ. Зокрема, встановлено факт лісових пожеж 5 ділянок місцевості на територіях ДП «Северодонецьке ЛМГ» та ДП «Кремінське ЛМГ» загальною площею 8175,79 га, факт лісових пожеж на восьми ділянках місцевості поблизу населених пунктів м. Северодонецьк, м. Кремінна, с. Кудряшівка та с. Трьохізбенка загальною площею 17322 га, а також факт загоряння лісу та інших зелених насаджень на ділянці місцевості поблизу с. Золотарівка, Северодонецького району, Луганської області загальною площею 59,7 га.

З метою визначення та оцінки нанесеної шкоди, відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії РФ, затверджену наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 № 414, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 24.10.2022 за № 1308/38644 (зі змінами), розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової

адміністрації від 10.11.2023 № 256 утворено Комісію з питань встановлення фактів заподіяння шкоди та збитків лісовому фонду області внаслідок збройної агресії РФ, якою було визначено шляхи та механізми встановлення фактів шкоди та масштабів, заподіяному лісовому фонду області.

Більш детально порахувати втрати можливо буде тільки після деокупації території області, припинення активних бойових дій, ліквідації їх наслідків та проведення стабілізаційних заходів, зокрема із розмінування території.

Серебрянське лісництво

9.4.6. Збитки, завдані природно-заповідному фонду

Внаслідок пожеж, спричинених збройною агресією РФ, зазнали пошкодження території та об'єкти природно-заповідного фонду, а саме: національний природний парк «Кремінські ліси», створений указом Президента України від 10.09.2019 року № 678/2019, гідрологічний заказник місцевого значення «Кремінські каптажі» створеного рішенням Луганської обласної ради народних депутатів від 17.03.1994 № 15/11 та частина Луганського природного заповіднику «Трьохізбенський степ».

З метою визначення та оцінки нанесеної шкоди відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії РФ, затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13 жовтня 2022 року № 424, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16 листопада

2022 р. за № 1416/38752, розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 03.03.2023 № 40 утворено Комісію з питань встановлення фактів заподіяння шкоди та збитків природно-заповідному фонду області.

Проте, через відсутність доступу до територій та об'єктів ПЗФ у зв'язку із тимчасовою окупацією та активними бойовими діями, які тривають і на сьогодні, огляд територій та здійснення фотофіксації об'єктів неможливі, повна та актуальна інформація щодо їх стану відсутня, як відсутня і можливість визначити ступінь їх пошкодження чи знищення, що в свою чергу унеможлиблює встановлення масштабів заподіяння шкоди та збитків.

За інформацією Державної екологічної інспекції у Луганській області, як органу, відповідального за визначення шкоди та збитків та здійснення їх розрахунку, у зв'язку із зазначеним, проведення розрахунку розміру шкоди та збитків спричинених об'єктам ПЗФ, відповідно до Методики до деокупації території області та забезпечення безпечного доступу до об'єктів, не виявляється можливим, у зв'язку із чим Комісією було прийнято рішення повернутись до питання встановлення фактів заподіяння шкоди та збитків, завданих природно-заповідному фонду області внаслідок збройної агресії РФ після деокупації території області, припинення активних бойових дій, ліквідації їх наслідків та проведення стабілізаційних заходів, зокрема із розмінування території.

Проведення роботи щодо безпосереднього визначення шкоди та збитків, заподіяних галузям навколишнього середовища, можливо після деокупації території області та припинення активних бойових дій.

Природний заповідник «Трьохізбенський степ»

Філіал «Трьохізбенський степ» Луганського природного заповіднику

9.5. Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Державна екологічна політика – це діяльність державних органів, спрямована на забезпечення конституційного права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

На стратегічному рівні пріоритети екологічної політики визначені у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Відповідно до цього закону однією з основних засад державної екологічної політики є забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження.

Екологічна безпека на території України забезпечується здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів. За своїм змістом державно-правові заходи не однорідні. Їх можна поділити на декілька видів залежно від спрямованості дій: організаційно-превентивні, регулятивно-стимулюючі, розпорядчо-виконавчі, охоронно-відновлювальні та забезпечувальні. Вони утворюють своєрідний правовий механізм, який слід розуміти як систему державно-правових засобів, спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення і природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки.

Слід зазначити, що екологічна безпека досягається тільки комплексним застосуванням вказаних заходів.

Військові конфлікти є однією з найбільш серйозних причин погіршення стану і деградації навколишнього природного середовища. У зв'язку з ситуацією, яка склалась в нашій державі, вдосконалення системи забезпечення екологічної безпеки повинно стати одним із пріоритетних напрямів державної політики в умовах трансформаційних процесів в економіці та державному управлінні. Одними з головних завдань є мінімізація рівня антропогенного впливу на довкілля, технічне переоснащення підприємств, упровадження нових технологій, зміна екологічної свідомості суспільства, формування нового екологічного мислення. Удосконалення забезпечення екологічної безпеки в умовах військового конфлікту повинно охоплювати чотири напрями: правове регулювання, економічне регулювання, інформаційно-технологічний та світоглядний напрям.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва

Починаючи з 24.02.2022, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією РФ проти України, активними бойовими діями на території Луганської області, тимчасовою окупацією її переважної частини, з метою недопущення техногенної катастрофи технологічні процеси на потенційно небезпечних об'єктах переробної промисловості було зупинено, доступ до їх території відсутній.

Підприємства переробної промисловості та транспорту зазнали значних пошкоджень і руйнувань, власники втратили контроль над активами, втрачено унікальне обладнання та технології, виробничу та логістичну інфраструктуру.

Частину суб'єктів господарювання релоковано до інших регіонів України зі зміною місцезнаходження юридичних осіб за місцем фактичного провадження діяльності. Щодо деяких юридичних осіб порушено справи про банкрутство.

Внаслідок цього виконання підприємствами запланованих ними природоохоронних заходів, починаючи з 24.02.2022, є неможливим.

10.2. Вплив на довкілля

Інформація за 2022 рік про численні влучання снарядів у виробничі об'єкти і загоряння резервуарів та ємностей з нафтою, нафтопродуктами, шламонакопичувача на території ПрАТ «Лисичанська нафтова інвестиційна компанія», значні інфраструктурні руйнування найбільших підприємств переробної промисловості області, частина з яких була місто- та бюджетоутворюючими, зокрема: ПрАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання АЗОТ», ТДВ «Попаснянський вагоноремонтний завод», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря», ПрАТ «Сєверодонецьке науково-виробниче об'єднання «Імпульс», ТОВ «Науково-виробнича фірма «МІКРОХІМ», ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «СЗХНО», ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Сєверодонецький Склопластик», Українсько-польське ТОВ «Віко-Україна», ПП «Хімпостачальник», ТОВ «Рубіжанська панчішна мануфактура», ТОВ «Рубіжанський трубний завод», об'єктів транспорту, інженерно-транспортної інфраструктури та залізниці. Оцінити масштаби руйнувань та розмір збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок виникнення небезпечних подій (інцидентів), спричинених військовими діями держави-агресора, розробити та впровадити заходи щодо зменшення негативного впливу цих подій на довкілля можливо після деокупації тимчасово окупованих територій області, припинення активних бойових дій, здійснення заходів з розмінування та проведення аудиту відповідних об'єктів промисловості та транспорту.

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація щодо стану гірничодобувної промисловості в області.

10.2.2. Металургійна промисловість

Основними підприємствами галузі є: ПАТ «Алчевський металургійний комбінат», ПАТ «Стахановський завод феросплавів», ПАТ «Луганський трубний завод», ДП «Лутугинський науково-виробничий валковий комбінат», ТОВ «Метали і полімери». Однак, слід зазначити, що усі ці підприємства знаходяться на тимчасово окупованій території.

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація щодо стану хімічної та нафтохімічної промисловості в області.

10.2.4. Харчова промисловість

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним

артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація щодо стану харчової промисловості в області.

10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація щодо заходів екологізації промислового виробництва в області.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

Особливістю Луганської області є те, що на фоні загальноукраїнських проблем з розвитку сільської місцевості регіон дуже сильно постраждав від впливу територій, які перебувають під тимчасовою окупацією. Практично всім секторам галузі характерно повне розірвання і фрагментація виробничого ланцюжка і ланцюжка доданої вартості, що у свою чергу негативно впливає на здатність виходити на нові ринки збуту.

Малі неконсолідовані обсяги сировини і продукції, що випускаються, негативно впливають на собівартість продукції через відсутність масштабу бізнесу і неможливості формування товарних партій для продажів.

Основною складовою капітальних інвестицій в сільському господарстві є власні кошти аграріїв. Відсутність інвестицій у 2023 році обумовлена збройною агресією РФ та майже повною окупацією Луганської області.

Через ескалацію збройної агресії Росії проти України у регіон не надходять приватні іноземні інвестиції. Українські банки відмовляються брати під заставу активи та видавати кредити на цих територіях.

Ситуація потребує комплексного і потужного реагування.

Стратегією розвитку Луганської області до 2027 року визначено пріоритетні напрямки розвитку агропромислового комплексу регіону. Серед іншого це:

- відновлення і розбудова агропромислової інфраструктури;
- поглиблення ступеня переробки сільськогосподарської продукції;
- сталий розвиток сільських територій.

Одним з програмних документів, який окреслює стратегічні цілі розвитку аграрного сектору Луганщини, є Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року.

Операційним планом якої, зокрема, передбачається:

- відновлення та розбудова системи зрошення та меліоративних каналів;
- розмінування територій та вирішення питання із правовим статусом ділянок під фортифікаційними спорудами для військових цілей;
- розширення програми державної підтримки розвитку сільського господарства та переробної промисловості;
- відновлення сільськогосподарської інфраструктури.

Ефективним інструментом розвитку сільських територій є державна підтримка аграрного сектору. Фінансування здійснюється у сфері розвитку тваринництва, рослинництва та садівництва, підтримки фермерства, компенсації за придбану сільгосптехніку.

Дієвим інструментом стимулювання розвитку внутрішнього регіонального ринку та сільських територій Луганської області після деокупації може стати системна розбудова сільськогосподарських кооперативів. І наша задача створити сприятливі умови для поживавлення виробничих, інформаційних, фінансових зв'язків між фермерами, переробниками сільськогосподарської

продукції, виробниками товарів і послуг, оптовими та роздрібними посередниками, іншими зацікавленими організаціями та установами.

Заходи, що здійснювались для покращення ситуації:

- залучення представників громад та аграрних підприємств до участі в онлайн круглому столі Проєкту USAID «Економічна підтримка України» та Громадської організації «СвітОсвіт» «Агросфера: синергія бізнесу й освіти для розвитку трудового потенціалу аграрного сектору»;
- участь жінок-фермерок області в циклі освітньо-грантовій програмі TalentA-2023 за підтримки Міжнародної сільськогосподарської науково-дослідницької компанії CortevaAgriscience;
- залучення агровиробників, сільськогосподарських радників та представників територіальних громад до вебінару в форматі Zoom-конференції UAFA TA «Актуальні гранти для агробізнесу – 2023».

За підтримки ДПС у Луганській області та ГУ Держгеокадастру проведено семінар-нараду в форматі Zoom-конференції для керівництва міських та сільських військово-цивільних і військових адміністрацій області з актуальних питань оподаткування сільськогосподарських товаровиробників під час дії воєнного стану.

Залучено пасічників – ВПО з Луганської області до спільної онлайн наради МГО «Луганське Земляцтво», проєкту ЕРА «Взаємодія та можливі напрямки допомоги».

За підтримки проєкту ЕРА продовжено процес органічної сертифікації для партнерських пасік. За звітний період сертифіковано за стандартом ЄС одна пасіка ВПО з Луганської області.

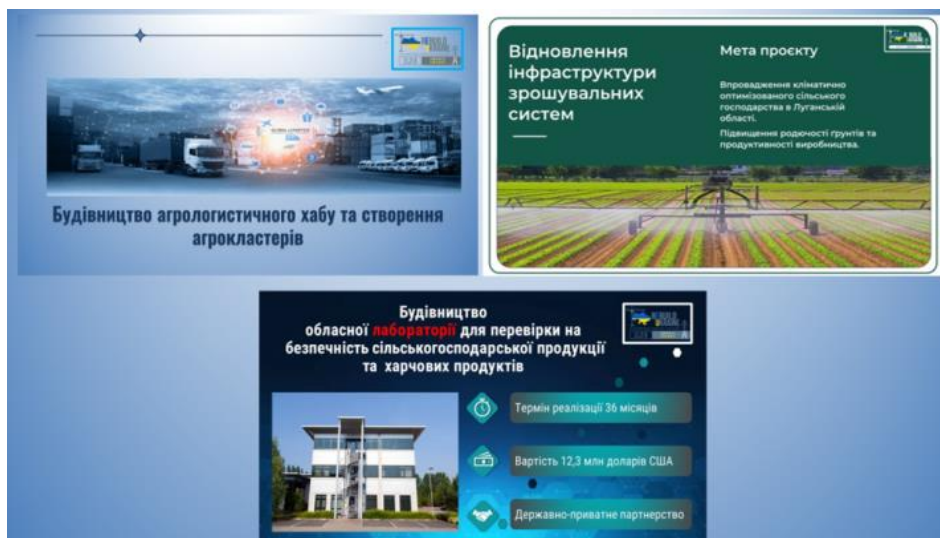
Організовано та взято участь у нараді під головуванням голови Луганської обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації Артема Лисогора з сільгосптоваровиробниками щодо відновлення сільського господарства після деокупації Луганської області.

Здійснено інформаційно-консультативний супровід аграріїв щодо участі програмах державної підтримки та погашення кредитів в умовах воєнного стану, інформаційно-консультативну підтримку аграріїв Луганської області щодо реєстрації у автоматизованій електронній системі «Державний аграрний реєстр», інформаційну підтримку сільгосптоваровиробників щодо участі в роботі засідання Комітету підприємців харчової та переробної промисловості Донецької торгово – промислової палати.

Розміщено на офіційних веб-ресурсах інформаційно-аналітичні матеріали за результатами засідань галузевих робочих груп та нарад Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Підготовлено інформаційні матеріали для презентації проєктів відбудови та розвитку агропромислового комплексу Луганщини в рамках заходу «Схід-Експо 2023».

Поширено інформацію серед сільгосптоваровиробників щодо «Програми підтримки сільського господарства України», яка реалізується міжнародною гуманітарною організацією Mercy Corps.

Підготовлено кейс проєктів відбудови та розвитку агропромислового сектору області для презентації на II міжнародній виставці і конференції в рамках форуму «ReBuild Ukrain», який відбувся 14-15.11.2023 у м. Варшаві (Польща).

В рамках формування каталогу інвестиційних проєктів, який буде направлений міжнародним партнерам, для пошуку іноземних підприємств-партнерів, інвесторів здійснено інформаційно-консультативний супровід для сільгосптоваровиробників області, релокованих до інших регіонів України.

На запрошення Маршальського воєводства (Польща) здійснено консультативну підтримку територіальним громадам щодо участі у форумі «Люблінський хаб для відбудови України».

Датською радою у справах біженців профінансовано підприємцю – бджоляру Роману Бурджанадзе 15 000 євро для створення міні-заводу з виробництва бджолиного воску. Також в рамках Проєкт USAID «Економічна підтримка Східної України» ним отримано грант у розмірі 7000 доларів США на

придбання обладнання для пасіки в селі Булахівка Дніпропетровської області.

Прийнято участь в організації зустрічі керівництва Міністерства аграрної політики та продовольства України з аграріями окупованих та деокупованих територій України щодо обговорення їх нагальних проблем та потреб, а також напрацювання механізму та шляхи їх вирішення.

Прийнято участь у галузевих робочих групах Міністерства аграрної політики та продовольства України з питань формування нормативно-правових актів програм державної підтримки.

В межах компетенції надано Міністерству інфраструктури України пропозиції щодо визначення пріоритетів державної регіональної політики до 2027 року, стратегічних та оперативних цілей до Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021-2027 роки.

В межах компетенції надано Міністерству з реінтеграції тимчасово окупованих територій України пропозиції:

щодо створення спрощених умов ведення бізнесу на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, та деокупованих територіях.

пропозиції до розділів проєкту Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій України.

11.2 Вплив на довкілля

Російсько – українська війна, зокрема після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року, характеризується застосуванням всього можливого арсеналу систем озброєння, військової техніки та боєприпасів. Всі типи воєнно-техногенного навантаження спричиняють потужне забруднення та руйнування ґрунтового покриву. Перш за все, відбувається деформація ґрунту в усіх напрямках розповсюдження ударної хвилі. Основним джерелом забруднення при проведенні вогневих стрільб є продукти вибуху, що представляють собою дрібнодисперсні часточки та іони важких металів, які проникають у ґрунт разом з водою, та уламки боєприпасів.

Застосування бойової техніки призводить до високих ступенів забруднення території нафтопродуктами, свинцем та ароматичними вуглеводнями. В ході перманентної бойової діяльності в ґрунтах накопичують свинець, кадмій, оксид вуглецю, нафтопродукти.

У ґрунті відбувається первинне накопичення забруднювачів із подальшим перерозподілом як у самому ґрунті, так і переходом у інші середовища – поверхневі і підземні води, рослинність, рух по трофічному ланцюгу ґрунт-рослина-людина.

Вплив воєнної діяльності є настільки нищівним, що його наслідки провокують ряд процесів, які призводять до повної деградації ґрунтових ресурсів. Така загроза потребує розроблення програмних заходів з рекультивації та / або консервації земель порушених внаслідок воєнних дій.

Найважливішою властивістю ґрунтів є родючість, тобто здатність задовольняти потребу рослин в елементах харчування, воді, забезпечувати їх кореневі системи достатньою кількістю повітря, тепла і сприятливим фізико-хімічним середовищем для нормальної діяльності. На основі ґрунтів реалізується рослинництво, яке є базою для тваринництва, а продукція рослинництва і тваринництва забезпечує людину їжею і багатьом іншим. Сільське господарство забезпечує сировиною харчову, частково легку, біотехнологічну, хімічну (частково), фармацевтичну та інші галузі народного господарства.

Екологія сільського господарства полягає в тому, що вплив, який на нього робить діяльність людини, з одного боку, а з іншого – у впливі сільського господарства на природні екологічні процеси і на організм людини. Так як базисом сільськогосподарського виробництва є ґрунт, то продуктивність цієї галузі господарства залежить від стану ґрунтів. Господарська діяльність людини призводить до деградації ґрунтів, внаслідок чого щорічно з поверхні Землі зникає до 25 млн. м² орного шару ґрунту.

Перетворення орних земель на пустелю

Дане явище отримало назву «дезертіфікації», тобто процес перетворення орних земель на пустелі. Виділяють кілька причин деградації ґрунтів. До них відносять:

1. Ерозію ґрунтів, тобто механічне руйнування ґрунту під впливом води та вітру (ерозія може протікати і в результаті впливу людини при нераціональній організації поливів і застосування важкої техніки).

2. Опустелювання поверхні – різка зміна водного режиму, що приводить до висушування і великої втрати вологи.

3. Токсифікація – зараження ґрунтів різними речовинами, негативно впливають на ґрантові та інші організми (засолення, накопичення пестицидів і т. д.).

4. Прямі втрати ґрунтів за рахунок їх відведення під міські будівлі, дороги, лінії електропередач і т. д.

Промислова діяльність в різних галузях призводить до забруднення літосфери, а це в першу чергу відноситься до ґрунтів. Та й саме сільське

господарство, що перетворилося в даний час в агропромисловий комплекс, може чинити негативний вплив на стан ґрунтів. Деградація ґрунтів призводить до втрати врожаю і до загострення продовольчої проблеми.

Технологією оптимального вирощування культурних рослин займається рослинництво. Його завдання – отримання максимального врожаю на даній території з мінімальними витратами. У процесі вирощування рослин з ґрунту виносяться поживні елементи, які не можуть компенсуватися природним шляхом. Так, в природних умовах запас пов'язаного азоту заповнюється за рахунок азотфіксації (біологічної та неорганічної – при грозових розрядах виходять оксиди азоту, які під дією кисню і води перетворюються на азотну кислоту, а вона (кислота), потрапляючи в ґрунт, перетворюється на нітрати, які є азотним живленням рослин).

Азотфіксація — це трансформація слабореактивного атмосферного N_2 у високо реактивні компоненти (нітрати, нітриди або амоній).

Завдяки цьому забезпечується розвиток рослин, тому що вони легко засвоюють лише високореактивні форми N. Дефіцит азоту, навпаки, уповільнює зростання та перешкоджає здоровому розвитку культур. Близько 90% природної азотфіксації відбувається завдяки біоті, а саме ґрунтовим мікроорганізмам. Абіотичними природними індукторами цього процесу є блискавка та ультрафіолетові промені. Також N фіксують промисловим способом або за допомогою електроустаткування.

У результаті виробничої діяльності людини в атмосферу надходить велика кількість оксидів азоту, що теж може служити його джерелом у ґрунтах. Але незважаючи на це ґрунту збіднюються азотом та іншими поживними елементами, що вимагає внесення різних добрив. Одним з факторів зниження родючості є використання беззмінних культур – багаторічне вирощування однієї і тієї ж культури на одному і тому ж полі. Це пов'язано з тим, що рослини даного виду виносять з ґрунту лише ті елементи, які їм необхідні, і природні процеси не встигають відновити вміст цих елементів в колишній кількості. Крім того, цій рослині супроводжують інші організми, у тому числі і конкурентні, і хвороботворні, що теж сприяє зниженню врожайності даної культури.

Процесам токсикації ґрунтів сприяє біоаккумуляція різних сполук (в тому числі і отруйних), тобто накопичення в організмах з'єднань різних елементів, у тому числі і токсичних. Так, сполуки свинцю і ртуті накопичуються в грибах і т. д. Концентрації токсинів в організмах рослин можуть бути настільки високими, що вживання їх в їжу може викликати серйозні отруєння і навіть смерть.

Нераціональне використання добрив і засобів захисту рослин, проведення поливів і меліораційних робіт, порушення технології вирощування сільськогосподарських культурних рослин, гонитва за прибутком можуть призвести до отримання екологічно забрудненої продукції рослинного походження, що по ланцюжку сприятиме зниженню якості продукції тваринництва. При зборі врожаю утворюються відходи рослинної продукції (солома, полова і т. д.), які можуть забруднювати природне середовище.

На стан ґрунтів великий вплив робить стан лісів. Зменшення лісового покриття призводить до погіршення водного балансу ґрунтів і може сприяти їх опустелюванню.

Значний вплив на природне середовище надає тваринництво. У сільському господарстві розводять переважно рослиноїдних тварин, тому для них створюють рослинну кормову базу (луки, пасовища і т. д.). Сучасна домашня худоба, особливо високопродуктивних порід, дуже розбірливий до якості корму, тому на пасовищах відбувається вибіркове поїдання окремих рослин, що змінює видовий склад рослинного співтовариства і без корекції може зробити дане пасовище непридатним для подальшого використання. Крім того, що поїдається зелена частина рослини, відбувається ущільнення ґрунту, що змінює умови існування ґрунтових організмів. Це робить необхідним раціональне використання сільськогосподарських угідь, що відводяться під пасовища.

Крім впливу тваринництва на природу як кормову базу, велику роль в негативному впливі на природне середовище роблять і продукти життєдіяльності тварин (послід, гній і т. д.). Створення великих тваринницьких комплексів і птахофабрик призвело до концентрації продуктів життєдіяльності худоби і птиці.

Порушення технології птахівництва та інших галузей тваринництва призводить до появи великих мас гною, який нераціонально утилізується.

У тваринницьких приміщеннях в атмосферу надходить аміак, сірководень, спостерігається підвищений вміст вуглекислого газу. Великі маси гною створюють проблеми з їх видаленням з виробничих приміщень. Видалення гною мокрим способом призводить до різкого посилення розвитку мікроорганізмів в рідкому гною, створює загрозу епідемії. Застосування рідкого гною як добрива малоефективно і небезпечно з екологічної точки зору, тому дана проблема вимагає вирішення з позицій охорони навколишнього середовища.

Сільське господарство (агропромисловий комплекс) широко використовує різну техніку і обладнання, що дозволяє механізувати й автоматизувати працю працівників, зайнятих у цій галузі. Застосування автотранспорту створює ті ж проблеми екологічного характеру, що й у сфері транспорту. Підприємства, пов'язані з переробкою сільськогосподарської продукції, надають на середовище проживання такий же вплив, як і підприємства харчової промисловості. Тому при розгляді природоохоронної діяльності в агропромисловому комплексі всі ці види впливу необхідно враховувати комплексно, в єдності та взаємозв'язку, і лише це дозволить зменшити наслідки екологічної кризи і зробити все можливе для виходу з нього.

Ґрунтоутворення в Луганській області здійснюється за трьома основними типами: дерновим, солонцевим та болотним, які не тільки різняться між собою за умовами утворення ґрунтового покриття, але й тісно переплітаючись, формують різні ґрунтові відміни.

Взаємодія основних типів ґрунтоутворення в умовах складної геоморфологічної ситуації стала причиною формування строкатого ґрунтового покриття.

Номенклатурний список Донбасу включає 250 таксономічних одиниць і перевищує різноманітність всіх зон України, у тому числі і гірських областей. Згідно природно-сільськогосподарському районуванню, область входить в зону Лівобережно-Степової провінції, в межах якої виділено 4 агрогрунтові райони.

Домінуюче місце в ґрунтовому покриві займають чорноземи звичайні глибокі та не глибокі середньо і мало гумусні, які займають більше 85% орного клину.

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

У системі удобрення сільськогосподарських культур на еродованих ґрунтах першорядного значення набувають органічні добрива. Гній та компости у сівозмінах з протиерозійними способами обробітку ґрунту вносять у кількості 9-10 т/га сівозмінної площі в тих полях, де проводиться полицева оранка під кукурудзу на зерно та силос або інші культури. На схилових землях у ґрунтозахисних сівозмінах допускається заробка напівперепрілого гною важкими дисковими бородами.

Обов'язковою умовою є рівномірний розподіл напівперепрілого гною на поверхні поля за допомогою розкидачів РУН-15, МТО-3/6/7/10 й ретельна його заробка у ґрунт. Для внутрішньогрунтового внесення рідкого гною одночасно з основним безполицевим обробітком на глибину 13-18 см можуть бути використані агрегати АВВ-Ф-2,8, ПЖУ-9.

У складі повного добрива за протиерозійного обробітку еродованих ґрунтів повинен переважати гній, доза калійних добрив може бути мінімальною, а оптимальне співвідношення NPK для озимини по зайнятому парі й непарових попередниках, ярих колосових та кукурудзи є 1,5-2; 1,0; 0,3, для соняшнику – 0,6-0,7; 1,0; 0,5.

Вносити мінеральні добрива на еродованих ґрунтах потрібно внутрішньогрунтово локально у сполученні з припосівним на оптимальну для кожної культури глибину. Для зернових культур суцільної сівби вона складає 8-10 см, просапних – 12-15 см. При цьому втрати елементів живлення з добрив від водної ерозії скорочуються в 2,5-6 разу у порівнянні з розкидним внесенням. Збільшення глибини локалізації добрив під зернові культури до 18-20 см знижує їх ефективність та призводить до недобору 2,5-3,5 ц/га зерна.

У зв'язку з тим, що серед серійної протиерозійної техніки відсутні машини для заробки добрив на потрібну глибину, внесення їх за безполицевого обробітку ґрунту потрібно проводити за допомогою зернотукових та стерньових сівалок, посівних комплексів, культиваторів-рослинопідживлювачів та інших, які є в господарствах.

Розкидне внесення мінеральних добрив при безполицевому обробітку допускається при підготовці ґрунту під озиму пшеницю, а в районах вітрової ерозії й під інші культури при своєчасному їх загортанні ґрунтообробними знаряддями і добрій захищеності поверхні поля рослинними залишками. У цьому випадку рядкове внесення добрив не обов'язкове. Однак на схилових

землях, де інтенсивно розвинена водна ерозія, розкидне внесення туків неприпустиме.

На еродованих ґрунтах кращі результати одержують від внесення в рядки при сівбі азотно-фосфорного чи повного добрива в кількості (кг/га д.р.): азоту – 10, фосфору – 20 чи азоту – 10, фосфору – 20, калію – 10. Терміни внесення мінеральних добрив максимально наближають до періоду максимальної потреби в них рослин. Необхідно враховувати, що весняне внесення туків як спеціальний прийом в посушливих умовах Степу не бажаний, тому що додаткова операція призводить до висушування посівного шару й одержання менш дружних сходів. Тому навесні доцільно об'єднати внесення добрив з прийомами підготовки ґрунту до сівби. Добрі результати отримують при внесенні $N_{60}P_{30}$ одночасно з сівбою ранніх ярих культур зернотуковими сівалками. Для озимої пшениці, вирощеної по зайнятому пару і непарових попередниках, 70% розрахункової норми азотних, усі фосфорні і калійні добрива вносять восени до сівби.

Ранньовесняне підживлення озимих і багаторічних трав на схилах варто проводити тільки після припинення поверхневого стоку талих вод. Мінімальний ефект дає локальне внесення туків у вологий шар на глибину 3-5 см. Застосування мінеральних добрив при наявності снігового покриву неприпустиме.

Через проведення активної фази бойових дій постачання мінеральних добрив для проведення польових робіт по Луганській області за 2022 рік розрахувати неможливо.

11.2.2. Використання пестицидів

Проблема застосування пестицидів у сільському господарстві та дослідження наслідків впливу пестицидів на природні екосистеми та здоров'я людей.

Окрім безпосереднього цільового призначення, пестициди чинять багатосторонній негативний вплив на біосферу, масштаб якого порівнюють з глобальними екологічними чинниками. Головна небезпека пестицидів полягає у входженні їх у біологічний колообіг, у процесі якого вони надходять в організми людини і тварин. Токсичність пестицидів визначена для всіх живих організмів, що пояснюють подібністю їхніх головних біохімічних процесів і молекулярно-біологічною організацією живого. Найвираженішу токсичну дію на людину і теплокровних тварин мають пестициди хлорорганічної і фосфорорганічної груп.

Висока стійкість хлорорганічних і триазинових пестицидів до розпаду є важливою передумовою їхньої міграції за профілем ґрунту, а також у суміжні

середовища (рослини, повітря, воду), що становить небезпеку для природних біогеоценозів і, відповідно, існування людини. Тому екологічно важливо оцінити сучасний стан забруднення ґрунту гемеробних екосистем залишками пестицидів. Пестициди, що потрапили на поверхню ґрунту, можуть вимиватися в більш глибокі горизонти й ґрунтові води, надходити у водойми з поверхневим стоком, у друге з'являтися на поверхні ґрунту при капілярному піднятті ґрунтових вод або при оранці з оберненням пласту, переходити в атмосферне повітря в результаті випаровування або з пилом при вітровій ерозії ґрунту, через рослини мігрувати в організм тварин і людини.

З'ясовано, що гербіциди пригнічують дихання ґрунту і процес нітрифікації. Якщо зважити на те, що залишки ДДТ у ґрунті травостою містяться на глибині від 20 до 60 см, то швидкість їхньої низхідної міграції є незначною, що підтверджує погану розчинність хлорорганічних пестицидів у водному середовищі.

За результатами дослідження, пестициди зменшують кількість мікроорганізмів, а інколи приводять до повного їх зникнення. Пестициди мають кумулятивні властивості і можуть зберігатися у ґрунті протягом 8-12 років після застосування. В ґрунті пестициди адсорбуються частинками ґрунту та гумусу, накопичуються в ґрунтових організмах, порушуються хімічним чи біологічним шляхом та просочуються з інфільтраційною водою до рівня ґрунтових вод.

Серед основних негативних екологічних наслідків застосування пестицидів слід виділити наступні:

- здатність їх накопичуватися у ґрунті та переноситися живими організмами по трофічному ланцюгу;
- зменшують біологічну продуктивність і нормальне функціонування ґрунтових мікробіоценозів;
- знижують інтенсивність процесів самоочищення ґрунту;
- здатні накопичуватися у річках, морях та ґрунтових водах;
- пригнічують біохімічні процеси і перешкоджають природному відновленню родючості;
- викликає втрату харчової цінності та смакових якостей сільськогосподарської продукції.

Пестициди, які вміщують хлор мають високу токсичність та надмірну біологічну активність. Навіть в незначних концентраціях пестициди пригнічують імунну систему організму, та таким чином підвищує його чутливість до інфекцій. Ступінь шкідливого впливу залежить також від технології застосування хімічних засобів, способів і кратності обробки ґрунту або рослин. В ґрунті протікає ряд процесів, що зменшують вміст у ньому агрохімікатів. Це біохімічне руйнування препаратів, перехід у рослину, випаровування в атмосферу, винос поверхневим і внутрішньогрунтовим стоком, фотохімічне руйнування, поглинання і трансформація ґрунтовими організмами. Сукупність цих процесів визначає стабільність агрохімікатів у ґрунті.

Для захисту довкілля від негативного впливу пестицидів необхідно дотримуватися всіх регламентів щодо застосування пестицидів: норм внесення, строків, способів внесення, також необхідно суворо дотримуватися ГДК препарату у продукції, ґрунті, воді, робочій зоні застосування препарату. Більш глибоке вивчення біологічних процесів, пов'язаних з вирощуванням сільськогосподарських культур за сучасного рівня землеробства, дослідження популяційної динаміки шкідливих і корисних організмів, вдосконалення тактики боротьби за рахунок повнішого використання агротехнічного методу, стійких сортів, біологічних засобів дасть можливість скоротити застосування пестицидів і зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

11.2.3. Екологічні аспекти зрошення та осушення земель

Луганщина – одна з найпосушливіших та найменш забезпечених водою областей. Водні ресурси області формуються в основному за рахунок річкового стоку р. Сіверський Донець, який поступає з прилеглих територій і безпосередньо в межах області, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

За даними Регіонального офісу Держводагенства у Луганській області, станом на грудень 2013 року обліковувалось 53,1 тис. га зрошуваних земель. На грудень 2021 року на підконтрольній території - близько 22,8 тис. га. Із них площі, зайняті державними міжгосподарськими зрошувальними системами (МЗС) склали 17,310 тис. га, з двигунами у кількості 136 одиниць. Проте внаслідок військових дій, які тривають на території Луганської області з 2014 року, а також розкрадання дощувальних машин, двигунів і труб з насосних станцій, незаконного викопування металевих трубопроводів і їх здача на металобрухт, фактична площа поливу складала в межах 1,7 тис. га, тобто в 10 разів менші від проектно існуючих площ.

З 23 МЗС, що знаходились на підконтрольній території до лютого 2022 року, використовувалися тільки 3.

Ефективне застосування ґрунту для вирощування посівних культур можливо тільки за умови, що воно відповідає необхідним агротехнічним характеристикам. Досягти оптимального результату в процесі експлуатації ґрунту дозволяє меліорація сільськогосподарських земель.

Головним завданням цього сектору є проведення організаційно-економічних заходів щодо поліпшення сільськогосподарських земель, перетворення несприятливих природних умов на сприятливі, підвищення

родючості, досягнення високих і стійких врожаїв, раціональне використання водних ресурсів, захист від забруднення та виснаження ґрунтів.

Луганська області належить до зони ризикованого землеробства з недостатньою кількістю опадів, де розвиток рослинництва та забезпечення сталої високої врожайності сільськогосподарських культур неможливо без зрошення сільгоспугідь.

Операційним планом «Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року», зокрема, передбачається підвищити родючість ґрунтів та продуктивність сільського господарства через забезпечення достатнього рівня зрошення.

Показники:

Найменування показника, одиниця виміру	Регіон	Базовий (на 1 січня 2021 р.)	Проміжний (до 2025 року)	Цільовий (до 2030 року)
Площа зрошуваних земель, гектарів	Луганська область	0,4	25 000	50 000

Відновлення водогосподарської та меліоративної інфраструктури на території Донецької та Луганської областей (за винятком визначених Міноборони територій, потрібних для військових цілей, або територій із підвищеною небезпекою) передбачає такі кроки:

- 1) створення агрохімічних паспортів ґрунтів;
- 2) інвентаризація інженерної інфраструктури зрошення та меліорації, визначення ефективності її використання за цільовим призначенням, формування переліку пріоритетних ділянок відновлення відповідних систем;
- 3) хімічний аналіз шахтних вод регіону на предмет можливості їх використання для зрошення сільськогосподарських угідь, аналіз економічної доцільності такого використання;
- 4) створення Фонду консорціумного фінансування за участю міжнародних партнерів з розвитку;
- 5) розроблення проекту співпраці в рамках державно-приватного партнерства (концесії);
- 6) врахування в програмах підтримки агропромислового комплексу потреби у виділенні коштів на фінансування меліоративних каналів.

11.2.4. Тенденції в тваринництві

Тваринництво до недавнього часу було однією з провідних галузей аграрного сектору Луганщини, але на сьогодні ситуація змінилася, як на рівні держави, так і на регіональному рівні.

Проблеми розвитку тваринництва є системними для галузі в цілому та зберігаються впродовж останнього часу. Серед основних – існуючі тенденції

скорочення поголів'я великої рогатої худоби, диспаритет цін та низька купівельна спроможність населення.

На невідконтрольній Українській владі території залишилися всі господарства галузі тваринництва (скотарство - 22, птахівництво - 1, бджільництво - 6, свинарство - 21, конярство - 13 та вівчарство - 6 господарств).

11.3. Органічне сільське господарство

Органічне сільське господарство – це один із найбільш перспективних видів діяльності, що сприяє переходу до сталого розвитку.

За підтримки проєкту ЕРА продовжено процес органічної сертифікації для партнерських пасік. За звітний період сертифіковано за стандартом ЄС одна пасіка ВПО з Луганської області.

11.4. Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства

Екологічна ситуація останніми роками погіршилася настільки, що відтепер саме від неї залежатимуть як економічний стан господарюючих суб'єктів, так і продовольча безпека країни. Однією з найважливіших складових економічної безпеки аграрної галузі є забезпечення її екологічно-економічної складової на агропродовольчому ринку. Гарантування економічної безпеки аграрного виробництва не може бути відокремленим від екологічних основ виробничої сфери. Першочергове місце в системі аграрного господарювання має посідати критерій екологічності на національному рівні, а необхідність екологізації сільського господарства не викликає сумніву та потребує негайного пошуку радикальних шляхів для її глобального запровадження.

Екологічна складова в сільському господарстві передбачає науково обґрунтований комплекс взаємопов'язаних агротехнічних, меліоративних, ґрунтозахисних та організаційно-економічних заходів, спрямованих на ефективне використання ґрунту, кліматичних ресурсів, біологічного потенціалу рослин з метою отримання стабільних врожаїв сільськогосподарських культур за умов підвищення родючості ґрунту й дотримання екологічної безпеки довкілля та вирощеної продукції.

Потенційні екологічні переваги вітчизняного аграрного сектору на рівні окремих суб'єктів господарювання слід забезпечувати на основі двох взаємодоповнюючих підходів:

- 1) оптимізація агроекологічних процесів з позицій підприємницького збалансування систем землеробства, рослинництва, тваринництва;
- 2) екологізація основних і додаткових процесів сільського господарства відповідно до концепції сталого розвитку.

Під екологізацією сільського господарства слід розуміти процес цілеспрямованих перетворень у продуктивних силах і виробничих відносинах, що знижують негативний вплив на природне середовище та забезпечують ефективне використання ресурсів. Об'єктами екологізації аграрного сектору є

процеси споживання наявних в господарствах ресурсів та забруднення навколишнього середовища.

Узагальнюючі різні підходи до визначення екологізації сільського господарства, можна виділити їх спільні ознаки, а саме:

- екологізація господарства розглядається як певний процес дій, заходів, за допомогою яких відбувається управління природокористуванням, а також спрямовується на покращення якості довкілля;

- екологізація є складовою інноваційної діяльності, яка спрямована на покращення якості (безпеки) життя людей.

До основних принципів екологізації можна віднести пріоритетність екологічної безпеки, екологічної відповідальності, охорони довкілля, відтворення і збереження природних ресурсів, збереження цілісності агроландшафтів, збереження біологічного біорізноманіття.

Широкомасштабне впровадження екологізації сільського господарства неможливо без екологічної суспільної свідомості. А на загальнодержавному рівні велике значення має екологізація суспільного розвитку, яка розглядається в рамках економічної, екологічної, соціальної та духовної сфер.

Негативним фактором на шляху до екологізації є те, що сьогодні в Україні практично не здійснюється єдина послідовна державна політика щодо екологізації економіки, в основі якої лежать запровадження та реалізація принципів раціонального природокористування з мінімізацією негативного впливу на екологічні об'єкти під час здійснення антропогенної діяльності.

Також проблемами є слабкий рівень функціонування державної системи моніторингу довкілля, недосконала нормативно-правова база, низький рівень координації діяльності суб'єктів екологічного моніторингу, застаріла приладова-технічна база суб'єктів екологічного моніторингу, недостатні обсяги фінансування, зокрема з позабюджетних джерел

Основною проблемою розвитку аграрного сектору країни є екологічне вдосконалення економічної діяльності, що передбачає зниження потреби у залученні природних ресурсів до виробництва, а також дотримання екологічної рівноваги між споживанням природних ресурсів аграрним сектором та можливістю природного середовища щодо їх відновлення.

Основні механізми за допомогою яких має здійснюватися процес екологізації, такі: механізм економічного регулювання та відповідальності, фінансовий механізм та державна підтримка. Ключова роль введення в дію цих механізмів належить єдиній послідовній державній політиці щодо екологізації аграрного виробництва, в основі якої лежать запровадження та реалізація принципів раціонального природокористування з мінімізацією негативного впливу на екологічні об'єкти під час здійснення антропогенної діяльності.

Всі заходи будуть відновлені після повної деокупації Луганської області.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

12.1. Структура виробництва та використання енергії

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація з зазначеного питання.

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

З метою забезпечення участі населення, власників квартир об'єднань співвласників багатоквартирних будинків у впровадженні заходів з енергозбереження прийняті постанови Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 року № 243 «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки» та від 17.10.2011 № 1056 «Деякі питання використання коштів у сфері енергоефективності та енергозбереження» (зі змінами), якою передбачається відшкодування частини суми кредиту з державного бюджету позичальникам за кредитами, залученими на енергозберігаюче обладнання, матеріали та котли на альтернативних джерелах енергії.

12.3. Вплив енергетичної галузі на довкілля

Забруднення довкілля у всіх країнах світу є предметом особливої уваги з боку як громадськості, так і державних органів, зокрема вивчається вплив на стан довкілля виробництва енергії.

Споживання енергії пов'язане з усіма видами господарської діяльності людини: з опаленням будинків, приготування їжі, рухом транспортних засобів, промисловістю, сільськогосподарським виробництвом та інше.

Вплив шкідливих викидів теплових електростанцій залежить від кількісних та якісних характеристик відходів, що утворюються у послідовному технологічному ланцюгу станції.

Також, незважаючи на очевидні переваги, відновлювальні джерела енергії також можуть негативно впливати на довкілля. Експлуатація станцій, які виробляють енергію за допомогою відновлювальних енергетичних джерел, пов'язана з вилученням з обігу значних земельних ділянок. Крім того, ці енергоустановки зазвичай мають невелику потужність і можуть

використовуватися не скрізь.

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація щодо використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики.

12.5 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована РФ. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація з зазначеного питання.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

В наслідок військової агресії РФ, яка розпочалась у 2014 році, та подальшої ескалації військових вій у 2022 році, більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни – агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Підприємства транспорту зазнали значних пошкоджень і руйнувань, власники втратили контроль над активами, втрачено унікальне обладнання та технології, виробничу та логістичну інфраструктуру.

13.1. Транспортна мережа України

13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація щодо структури та обсягів транспортних перевезень в області.

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація щодо складу парку та середнього віку транспортних засобів в області.

13.2. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій,

на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога. У зв'язку з чим відсутня актуальна інформація з зазначеного питання.

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1. Тенденції та характеристика споживання

Сучасний етап розвитку економіки характеризується зростанням споживання природних ресурсів і впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище.

Величезний темп зростання обсягів ресурсоспоживання, який відбувається в рамках індустріальної фази розвитку сучасної цивілізації, веде до все більш значного залучення природних ресурсів у виробництво, внаслідок чого посилюється «тиск» на природне середовище. В процесі ресурсоспоживання майже 95% всіх природних ресурсів йде у відходи виробництва і споживання. Зростають витрати на видобуток, транспортування та переробку, загострюються проблеми, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища.

Високий рівень сучасної технічної оснащеності праці дозволяє людству в стислі строки здійснювати в природі зміни, для чого у минулих століттях необхідні були десятиліття. З одного боку, такий високий рівень розвитку продуктивних сил забезпечує більш повне задоволення суспільних потреб матеріальним достатком, з другого – очевидні негативні наслідки, оскільки зростають забруднення навколишнього природного середовища, деградація земних ландшафтів і виснаження багатьох видів природних ресурсів.

У зв'язку із зростаючими обсягами промислового виробництва та негативного впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище відбуваються негативні екологічні зміни глобального й локального характеру. В усіх країнах світу зростає використання технологій, що сприяють накопиченню в навколишньому середовищі токсичних речовин, що призведе до забруднення повітряного й водного басейнів, ґрунтів тощо. У багатьох випадках кількісне нарощування небажаних екологічних змін може з часом (через десятки років) призвести до небажаних якісних зрушень з негативними економічними і соціальними наслідками.

В таких умовах постало важливе завдання – забезпечити раціональне використання природи та охорону довкілля.

Природокористування – це сукупність усіх впливів людства на природу, до яких належать заходи щодо освоєння, перетворення і охорони природи. Необхідно розрізняти природокористування раціональне і нераціональне.

Раціональне природокористування спрямоване на забезпечення умов існування людства і отримання матеріальних благ, запобігання можливих шкідливих наслідків людської діяльності, на підтримання високої продуктивності природи та охорону і економне використання її ресурсів.

Нераціональним є таке природокористування, коли вплив людини на природу призводить до знесилення її відновлювальних властивостей, зниження якості і вичерпання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища. Воно може виникнути як наслідок не тільки прямих, але й опосередкованих впливів на природу.

Україна належить до держав, які мають великі обсяги і високу інтенсивність освоєння природних багатств. Значна концентрація виробництва і висока щільність населення негативно впливають на стан довкілля, формуючи напружену екологічну ситуацію.

Економіці України притаманна висока питома вага ресурсомістких та енергоємних технологій, впровадження та нарощування яких здійснювалося найбільш «дешевим» способом – без будівництва відповідних очисних споруд. Це було можливим за відсутності ефективно діючих правових, адміністративних та економічних механізмів природокористування та без урахування вимог охорони довкілля.

Через обмеженість самовідновлювальних і компенсаційних функцій біосфери процеси людської діяльності мають відбуватися в суворих рамках згідно з законами розвитку суспільства і природи та законами взаємодії між ними. Ці закони належить свідомо виконувати, щоб процес природокористування постійно перебував під суворим контролем і регулювався державою. Реалізація згаданих законів відбувається через дотримання відповідних принципів раціонального природокористування, під якими розуміються певні економічно обумовлені правила поведінки людини і суспільства в природному середовищі. Дотримання принципів раціонального природокористування дозволить розробити заходи з охорони довкілля, відновити порушені взаємозв'язки в екосистемах, запобігти загостренню екологічних ситуацій.

14.2. Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

Прагнення України відповідати світовим критеріям розвитку, а саме розвиватися на принципах сталого розвитку, гальмується проблемами економічного стану господарства, технологічного рівня всіх сфер виробництва, недосконалістю організації суспільства, в тому числі нераціональними підходами до організації природокористування на всіх рівнях управління.

Сталий розвиток – розвиток суспільства, що дозволяє задовольнити потреби сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь.

Основними складниками сталого розвитку є економічні та екологічні інтереси суспільства.

Головною метою сталого розвитку є, насамперед, підвищення якості життя. Основними пріоритетами мають бути фізичне і моральне здоров'я суспільства, якісна питна вода, атмосферне повітря, безпечні продукти, товари і послуги, безпечні і комфортні умови життя, праці, навчання тощо.

Стале споживання і виробництво передбачає стимулювання ефективності використання ресурсів та енергії; формування сталої інфраструктури; вільний доступ до основних соціальних послуг; забезпечення «зелених» і гідних робочих місць і більш високої якості життя для всіх.

Стале споживання і виробництво спрямовані на те, щоб «робити більше і краще меншими засобами», нарощуючи чисту вигоду від економічної діяльності для підтримки рівня добробуту за рахунок скорочення обсягу

використання ресурсів, зменшення деградації та забруднення протягом усього життєвого циклу при одночасному підвищенні якості життя. Для цього необхідна участь різних зацікавлених сторін, у тому числі підприємців, споживачів, політиків, дослідників, науковців, ретейлерів, засобів масової інформації, закладів з питань співробітництва в цілях розвитку та інших.

Такий підхід передбачає залучення споживачів шляхом просвітницьких і навчальних ініціатив з питань сталого споживання і способу життя; надання споживачам інформації в достатньому обсязі за рахунок стандартів та маркування, організацію державних закупівель, зважаючи на принципи сталості тощо.

Серед головних пріоритетів досягнення сталого розвитку в Україні треба ставити необхідність створення соціально-економічної системи, здатної до постійного удосконалення та спрямованої на екологізацію виробництва.

Екологізація – це процес неухильного і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських, юридичних та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів і умов поряд із поліпшенням, або хоча б збереженням якості довкілля.

Основними завданнями у сфері екологізації є:

- забезпечення переходу економіки на інноваційну модель розвитку;
- структурна перебудова економіки шляхом прискорення розвитку високотехнологічних галузей, всебічний розвиток вітчизняних інформаційних технологій;
- упровадження сталих економічних механізмів природокористування;
- стимулювання впровадження екологобезпечних, енергетично ефективних та ресурсозберігаючих технологій;
- розвиток технологій замкнутого циклу і технологій очищення, перероблення та утилізації відходів;
- підтримка екологічно ефективного виробництва енергії, враховуючи використання відтворювальних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів.

Головними здобутками міжнародної співпраці України у сфері екологізації економіки є:

- відображення національних інтересів і позиції держави в директивних документах і рішеннях форумів міжнародних міжурядових організацій;
- розширення сфери міжнародної співпраці завдяки укладенню нових угод, договорів та програм;
- утвердження міжнародно-політичного авторитету України та вдосконалення національно-правової бази;
- підвищення екологічної кваліфікації (правової, технологічної) та методології управління, спрямованої на покращення екологічної ситуації в Україні;
- отримання завдяки міжнародній співпраці допомоги у сфері охорони довкілля тощо.

Як свідчить досвід, проводити ефективну політику невиснажливого розвитку в державі досить важко, навіть за умов процвітаючої економіки. Тим

складнішою виглядає ця проблема в Україні, відновленій державі, яка переживає успадковану глибоку системну кризу і змушена одночасно вирішувати безліч проблем: економічних, соціальних, екологічних.

Одним із найважливіших чинників забезпечення переходу суспільства до моделі сталого розвитку є підвищення економіко-екологічної ефективності господарської діяльності. Йдеться про необхідність зменшення обсягів природних ресурсів, що витрачаються на кожну одиницю вироблюваної продукції, зниження кількості забруднювальних речовин, відходів, утворення яких пов'язане з виробництвом одиниці продукції кожного із секторів (галузей) господарства та економіки загалом.

Нераціональні підходи до природокористування в Україні протягом ХХ сторіччя призвели до того, що на межі другого і третього тисячоліть економіка країни мала одні з найнижчих у світі показники екологічної ефективності, тобто була однією з найбільш природоємних.

Перед економікою України стоїть завдання її глибокої реструктуризації та оновлення, створення умов для прискореного технологічного переозброєння виробництва, забезпечення конкурентоспроможності продукції, водночас зменшуючи рівень негативних впливів на довкілля. Економічна політика може бути ефективною тільки за умови збереження довкілля з одночасною оптимізацією процесів прийняття рішень у різних секторах (галузях) економіки.

Одним з найважливіших інструментів, які забезпечують перехід України на принципи збалансованого розвитку, є впровадження на вітчизняних підприємствах стратегії (моделі) більш чистого виробництва.

Більш чисте виробництво (БЧВ) – це постійне використання інтегральної превентивної стратегії збереження природних ресурсів у процесах, продукції та послугах з метою підвищення їх ефективності та зменшення ступеню ризику не тільки по відношенню до людини, а й по відношенню до довкілля.

Найбільш характерними ознаками БЧВ є:

- інноваційний підхід до розв'язання екологічних проблем протягом життєвого циклу продукції, а також усіх параметрів, що входять до системи виробництва;
- покращення екологічних параметрів, які інтегруються в базових показниках продукції, технологій та послуг;
- оптимізація виробництва з метою зменшення обсягів споживання сировини, матеріалів та енергоносіїв, рециркуляції та повнішого використання матеріалів;
- зменшення обсягів утворення відходів, їх переробки та використання;
- використання відходів одного виробництва як сировини для іншого.

Аналіз наявного закордонного досвіду ефективного впровадження БЧВ дає змогу виділити як головні, так і основні принципи, які позитивно відрізняють їх від інших підходів до вирішення екологічних проблем та мають інноваційну складову:

- принцип упереджувального підходу – впровадження інноваційних, ресурсоощадних, безвідходних технологій, екологічно чистішої сировини,

виготовлення необхідних товарів та послуг. Це дає змогу підвищувати конкурентоспроможність та бути на «крок попереду»;

- принцип превентивних заходів – попередження утворення і використання токсичних та небезпечних речовин; мінімізація утворення та рециклізація відходів, попередження екологічних збитків. Впровадження відновлювальних видів енергії та матеріалів, саме на цьому базуються ресурсо-, енерго-, матеріалозбереження;

- принцип презумпції обережності – широке сповіщення виробниками користувачів товарів та послуг про безпеку або можливу небезпеку щодо їх використання. Цей принцип наголошує, що не потенційні жертви мають доводити наявність загроз, а прихильники тієї чи іншої виробничої діяльності доводять, що немає іншого більш безпечного способу;

- принцип цілісності – комплексний підхід до використання та споживання природних ресурсів, відкритість інформації стосовно матеріалів, що використовуються, та виробників, котрі їх створюють. Такі дії сприяють формуванню союзу між сталим виробництвом та раціональним споживанням;

- демократичний принцип – демократичне керування протягом усього життєвого циклу продукції, відкритість усіх видів діяльності для суспільства.

Ефективне впровадження БЧВ у виробничу діяльність вітчизняних підприємств потребує:

- формування відповідної законодавчої та нормативно-правової бази;
- інституційного забезпечення впровадження та реалізації БЧВ шляхом створення Національного агентства України з питань розвитку БЧВ;
- розробки методичного інструментарію щодо реалізації БЧВ на підприємствах відповідно до галузевої структури;
- формування економічного механізму стимулювання суб'єктів реалізації БЧВ;
- поширення інформації стосовно доцільності впровадження БЧВ;
- організація підготовки та перепідготовки фахівців у сфері впровадження БЧВ.

Все це сприятиме створенню передумов реалізації стратегії індустріального розвитку національної економіки на інноваційних принципах, її модернізації та оновлення для зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку України.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1. Національна та регіональна екологічна політика

Відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем.

Основними засадами державної екологічної політики є:

- збереження такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей і навколишнього природного середовища;
- досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у 2015 році;
- сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку;
- інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку та у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля;
- міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін;
- запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища;
- забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження;
- забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства;
- застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю, «забруднювач платить»;
- відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго-

та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів;

- упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Реалізація засад державної екологічної політики здійснюється за принципами:

- відкритості, підзвітності, гласності органів державної влади;
- участі громадськості у формуванні державної політики;
- дотримання екологічних прав громадян;
- заохочення до ведення екологічно відповідального бізнесу та екологічно свідомої поведінки громадян;
- запобігання екологічній шкоді;
- міжнародної співпраці та євроінтеграції.

Основними інструментами реалізації державної екологічної політики є:

- міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін - дасть змогу залучити до планування і реалізації політики усі заінтересовані сторони (органи державної влади та органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, приватний сектор, науковців, громадськість);

- інформування та комунікація – сприятимуть підвищенню рівня обізнаності громадськості про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища та ефективність впровадження ними нормативно-правових актів, стан навколишнього природного середовища та рівні його забруднення, принципи та методи сталого споживання і виробництва, захисту довкілля та дбайливого ставлення до живої природи;

- державне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища – дасть змогу встановити науково обґрунтовані обмеження на використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища та впровадити інтегрований дозвіл щодо регулювання забруднення навколишнього природного середовища відповідно до Директиви 2010/75/ЄС про промислове забруднення (комплексне запобігання і контроль за забрудненнями) (переглянута);

- стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля – дасть змогу запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище та встановити відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки;

- системи екологічного управління, екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції – дасть змогу підвищити екологічну обґрунтованість і ефективність діяльності суб'єктів господарювання, поліпшити екологічні характеристики продукції, встановити відповідність

об'єктів екологічного аудиту вимогам природоохоронного законодавства та удосконалити управління суб'єктами господарювання, що провадять екологічно небезпечну діяльність;

- екологічний облік – забезпечить виявлення, реєстрацію, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовку релевантної інформації про діяльність підприємства в природоохоронній сфері з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам та сприятиме прийняттю управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності;

- технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки – дасть змогу впровадити науково обґрунтовані та безпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я населення вимоги до процесів, товарів та послуг, які відповідатимуть європейським нормам/вимогам;

- законодавство України у сфері охорони навколишнього природного середовища, яке адаптоване до законодавства Європейського Союзу, – спрямоване на досягнення національних пріоритетів та забезпечення його наближення до відповідних директив Європейського Союзу впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна;

- світа в інтересах збалансованого (сталого) розвитку – дасть змогу встановити методологічні основи та запровадити безперервну екологічну освіту. Випереджаючими темпами має розвиватися всеохоплююча екологічна просвіта та виховання підростаючого покоління шляхом підтримки діяльності позашкільних закладів освіти, еколого-натуралістичних центрів та природничих секцій центрів дітей і юнацтва та профільних громадських організацій;

- економічні та фінансові механізми, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку) – забезпечать стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулювання розвитку екологічного підприємництва, зокрема виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг природоохоронного призначення, а також сприятимуть створенню податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність, створення суб'єктами господарювання систем екологічного управління, впровадження більш чистого виробництва, технологій ресурсо- та енергозбереження, розширеного відтворення лісів;

- комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів – забезпечать перехід до системи запобігання правопорушенням і моніторингу стану довкілля, зменшення тиску на бізнес-середовище, широке залучення

громадськості до природоохоронного контролю через побудову дієвої системи нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства з урахуванням найкращих практик організації функціонування аналогічних інституцій у країнах – членах Європейського Союзу;

- міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки – забезпечить виконання міжнародних зобов'язань відповідно до багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів України, розширення співробітництва з питань запобігання транскордонному забрудненню навколишнього природного середовища.

15.2. Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

У травні 2023 року набули чинності зміни до Закону про стратегічну екологічну оцінку (СЕО). Завдяки цьому в Україні відтепер передбачена відповідальність за порушення СЕО. Також зміни регламентують створення Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки, що має на меті зробити процес післявоєнної відбудови прозорим та доступним для громадськості.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання окремих проєктів та програм, що впливають на довкілля та здоров'я людей. Розроблення СЕО – частина роботи із документами державного планування: містобудівна документація,

плани або схеми проєктів, щодо яких передбачено процедуру оцінки впливу на довкілля (ОВД), або які можуть впливати на природоохоронні території та об'єкти. СЕО стосується усіх сфер – від містобудування та енергетики до планування сільського та водного господарства.

19 травня 2023 року набули чинності зміни, запропоновані минулоріч до Закону про стратегічну екологічну оцінку. Серед основних змін:

- створення та адміністрування Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки (постанова Кабінету Міністрів України від 2 травня 2023 року № 430 «Порядок ведення Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки»)
- відповідальність за правопорушення у сфері СЕО.

Єдиний реєстр СЕО виступає платформою для розміщення документів СЕО онлайн. Від моменту розміщення починаються громадські обговорення. Реєстр допоможе систематизувати та уніфікувати документи СЕО в одному відкритому для громадськості онлайн-середовищі.

З метою оперативного реагування на факти загрози навколишньому природному середовищу Міністерство захисту довкілля і природних ресурсів України створило веб-ресурс і мобільний застосунок «ЕкоЗагроза» постановою Кабінету міністрів України від 28.07.2023 № 783 «Деякі питання функціонування сервісу фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії РФ «ЕкоЗагроза»».

Також у застосунку на інтерактивній мапі України можна подивитися дані моніторингових систем щодо якості повітря та рівня радіаційного забруднення по всій Україні; актуальні факти екологічних загроз, спричинених російськими окупантами. Також можуть повідомляти про всі факти екологічних злочинів проти довкілля, свідками яких вони стали. Наприклад, про горіння військової техніки; пожежі в лісі; розлив нафтопродуктів чи отруйних речовин у ґрунт або водойму; викид отруйних речовин (хлор, аміак, сірководень, синильна кислота, азотна кислота) у повітря тощо. Для зручності кожного, у застосунку доступна функція виклику екстрених служб.

Постановою Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 року № 560 затверджено Порядок ведення Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів.

Документ розроблений відповідно до вимог Закону «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів».

У Порядку визначені особливості користування Реєстром, алгоритм створення та внесення до нього даних, порядок реєстрації об'єктів та подання звітності операторами і довідок про дифузні джерела залученими органами, а також затверджено форми заяв оператора.

Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів – онлайн-сервіс на вебпорталі «ЕкоСистема», що забезпечує вільний доступ до інформації про кожне підприємство, діяльність якого впливає на довкілля.

Невдовзі запланована інтеграція Українського Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів з європейським. Україна зможе обмінюватися актуальними, верифікованими даними з компетентними органами Європейського Союзу та синхронізувати власну довкілльову політику із європейською.

У 2016 році Україна ратифікувала Київський протокол Організації Конвенції, зобов'язавшись вести свою екологічну політику відкрито, взаємодіяти з громадянами та залучати їх до розв'язання екологічних питань.

На виконання вимог Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» та Закону України «Про охорону атмосферного повітря» постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2023 року № 272 затверджено Порядок запровадження автоматизованих систем контролю викидів забруднюючих речовин. Крім того, запровадження обов'язкових автоматизованих систем контролю (далі – АСК) викидів забруднюючих речовин та визначення якості повітря передбачено рішенням Ради національної

безпеки і оборони України від 23.03.2021 № 111, затвердженим Указом Президента.

Документ передбачає обов'язок для підприємств встановити системи моніторингу на своїх установках. За їх допомогою підприємства мають проводити відповідні вимірювання, а отримані дані про викиди від роботи власного обладнання передавати до Міндовкілля.

Порядком також передбачено обов'язки для підприємств:

встановлювати АСК лише на нове обладнання, на діюче устаткування ця вимога не поширюється;

встановити АСК необхідно упродовж 5 років після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні.

Зобов'язання суб'єктів господарювання щодо проведення автоматизованих вимірювань викидів забруднюючих речовин дозволить забезпечити контроль за дотриманням умов дозволу на викиди, і, як наслідок, оздоровити атмосферне повітря населених пунктів, що за собою призведе до покращення стану та подальшого створення передумов для зміцнення та збереження здоров'я населення.

Кабінетом Міністрів України внесені зміни до Постанови від 13.03.2002 № 302 «Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян - підприємців, які отримали такі дозволи».

Зокрема Порядок приведено у відповідність до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» та викладено в новій редакції.

Відтепер у Порядку:

- прописано прозорі механізми отримання дозволу;
- чітко регламентовано строки;
- встановлено покрокові інструкції прийняття участі громадськості в процесі видачі дозволу на викиди та проведення публічного обговорення;
- визначено чіткий механізм відмови у видачі, анулювання, переоформлення, зупинення і поновлення дії дозволу на викиди;
- передбачена цифровізація процедури.

Набрали чинності зміни до Закону України «Про охорону атмосферного повітря», які були внесені Законом «Про систему громадського здоров'я». Це у жодному разі не зупиняє процес видачі дозволів на викиди. Суб'єкти господарювання, як і раніше, подають дозвільному органу документи, а дозвільний орган розглядає їх, але вже без додаткового погодження Держпродспоживслужби;

Пройти весь шлях від подання документів до отримання дозволу на викиди підприємства зможуть через єдину екологічну платформу ЕкоСистема <https://eco.gov.ua/>.

Міндовкілля затвердило нову Інструкцію про вимоги до оформлення документів, в яких обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Відповідний наказ відомства від 27.06.2023 № 448, зареєстрований у Міністерстві юстиції 23 серпня 2023 року за № 1475/40531.

Ним встановлено нові вимоги до оформлення та змісту розділів документів, в яких обґрунтовуються обсяги викидів. А також скасовано:

- інструкцію про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин. Ця інструкція була затверджена ще Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України 28 років тому;

- інструкцію про вимоги до оформлення документів, для отримання дозволу на викиди, яка діяла в Україні більше 17 років.

Що змінюється на практиці?

- підприємствам більше не потрібно розробляти звіт про проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин. Така інформація міститиметься лише в обґрунтуванні обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Скасовано не саму процедуру інвентаризації викидів, а лише оформлення відповідного звіту;

- це значно заощадить час та ресурси, адже звіти про проведення інвентаризації викидів інколи містили понад 1000 сторінок. А далі дані з них дублювалися ще й в інших документах, які подавав бізнес для отримання дозволу.

Кабінет Міністрів України схвалив постанову від 18 квітня 2023 року № 353 «Про затвердження форми спеціального дозволу на користування надрами, граничних економічно обґрунтованих строків виконання робіт на ділянці надр (з урахуванням геологічних особливостей), основних видів робіт та форм заяв у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр».

Постановою Уряду затверджено:

- форму спеціального дозволу на користування надрами;
- граничні економічно обґрунтовані строки виконання робіт на ділянці надр (з урахуванням геологічних особливостей);
- основні види робіт;
- форму заяви на отримання, продовження строку дії та внесення змін до спеціального дозволу на користування надрами;
- форму заяви щодо ініціювання ділянки надр для виставлення на аукціон (електронні торги);
- форму заяви на внесення змін до угоди про умови користування надрами.

Відповідно до останніх змін, внесених до Кодексу України про надра, подання заяв разом з необхідними документами для отримання спеціального дозволу на користування надрами здійснюються через електронний кабінет надрокористувача на Державному геологічному веб-порталі <https://nadra.gov.ua/>.

З часу офіційного запуску Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами відповідний спеціальний дозвіл надаватиметься у формі витягу в електронній формі. Витяг у паперовій формі не буде обов'язковим.

Кабінет Міністрів України постановою від 30 червня 2023 року № 659 затвердив Порядок ведення Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами.

Цей Порядок визначає загальні засади функціонування та ведення Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами, наповнення його інформацією про надання спеціальних дозволів на користування надрами, продовження строку їх дії, внесення до них змін (у тому числі до угоди про умови користування надрами) та надання доступу до інформації Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами.

Кабінет Міністрів України постановою від 9 червня 2023 року № 706 затвердив Порядок ведення Державного реєстру артезіанських свердловин.

Державний реєстр артезіанських свердловин стане частиною єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами, яка наразі створюється в Україні.

У Порядку визначено процедуру функціонування реєстру та подання даних, а також запроваджено облік артезіанських свердловин.

Ведення реєстру у електронній формі дозволить:

- підвищити прозорість у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;
- контролювати та запобігати зниженню якісних показників підземних вод;
- створити відкритий та прозорий доступ громадськості та бізнесу до даних про артезіанські свердловини;
- мінімізувати корупційні ризики.

Доступ до реєстру здійснюватиметься через Державний геологічний веб-портал, а саме через електронний кабінет надрокористувача.

Розроблення Порядку здійснено на виконання вимог Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами», яким було запущено реформу галузі надрокористування.

15.3. Державний (нагляд) контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Відповідно до положення про Державну екологічну інспекцію у Луганській області, затвердженого наказом Державної екологічної інспекції України від 28.04.2020 № 123, Державна екологічна інспекція у Луганській області здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням територіальними органами центральних органів виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади,

підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства: у тому числі про раціональне використання, відтворення і охорону об'єктів тваринного світу; про охорону, утримання і використання зелених насаджень; про використання, охорону і відтворення об'єктів рослинного світу; про збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України тощо.

Починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

У зв'язку із чим, державний (нагляд) контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства не здійснювався.

15.4. Виконання регіональних цільових екологічних програм

Протягом 2023 року Департамент комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів облдержадміністрації був відповідальним виконавцем наступних програм:

Регіональна програма з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки.

Регіональна програма з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки (далі – Програма), затверджена розпорядженням голови обласної державної адміністрації – керівника військово-цивільної адміністрації від 21.02.2019 № 127 (зі змінами).

Основною метою Програми є стабілізація й послідовне поліпшення екологічної ситуації в області, створення належних умов для досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку, збереження природних екосистем та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування, підвищення стандартів якості природних об'єктів до європейського рівня.

Актуальність Програми обумовлена як внутрішніми, характерними для області соціально-економічними і екологічними умовами, так і національними зобов'язаннями. В Програмі міститься комплекс заходів по вирішенню пріоритетних завдань у сфері охорони природи і забезпеченню раціонального природокористування на території області.

Досягнення мети Програми потребує спрямування дій органів державної влади, місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, організацій, установ, та підприємств області всіх форм власності на реалізацію пріоритетних напрямів діяльності у сфері ефективного природокористування,

дотримання вимог екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища.

Відповідно до чинної редакції Програми, на 2023 рік було заплановано виконання 15 заходів. Однак з проведенням на території Луганської області активних бойових виконання заходів Регіональної програми з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки ускладнено, подовження цієї роботи можливе після завершення бойових дій та деокупації території області.

15.5. Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

Як відомо, державна система моніторингу довкілля (далі – система моніторингу) – це система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки. Крім того, система моніторингу – це відкрита інформаційна система, пріоритетами функціонування якої є захист життєво важливих екологічних інтересів людини і суспільства; збереження природних екосистем; відвернення кризових змін екологічного стану довкілля і запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям.

Організаційна взаємодія суб'єктів моніторингу здійснюється Департаментом комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів облдержадміністрації (далі – Департамент) на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 та угод про спільну діяльність під час здійснення моніторингу довкілля на відповідному рівні (далі – Угода).

Повномасштабне вторгнення Росії до України вже завдало та продовжує завдавати величезної шкоди людям та інфраструктурі населених пунктів, де тривають бойові дії. Відсутність екологічного моніторингу на тимчасово окупованих територіях Луганщини унеможливорює оцінку впливу війни на довкілля. Проте точно зрозуміло: чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

Внаслідок окупації майже усієї території Луганської області повноцінне здійснення моніторингу довкілля наразі неможливе.

Моніторинг поверхневих водних об'єктів. На підставі Угоди, укладеної між Департаментом та Сіверсько-Донецьким управлінням водних ресурсів здійснюється щотижневе та щомісячне інформування про стан ріки Сіверський Донець на вході в Луганську область (пункт спостережень на р. Сіверський Донець, 527 км, Донецька область).

Дана робота проводиться з метою оцінки якісного стану поверхневого водного об'єкту р. Сіверських Донець, оскільки доступ до пункту спостережень на р. Сіверський Донець, 469 км, водозабір Західної фільтрувальної станції у

населеному пункті Білогорівка Луганської області неможливий внаслідок активних бойових дій в цій місцевості. Доступ до пунктів спостережень за станом поверхневих водних об'єктів в адміністративних межах Луганської області відсутній внаслідок тимчасової окупації території Луганської області.

Моніторинг атмосферного повітря. Реформування системи моніторингу якості атмосферного повітря в Україні було розпочато у 2019 році із затвердженням постановою Кабінету Міністрів України № 827 Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря (далі – Порядок). Порядок транспонував більшість положень Директив ЄС 2008/50/ЄС та 2004/107/ЄС щодо якості повітря та передбачив створення зон та агломерацій в Україні, а також органів управління якістю атмосферного повітря в них.

Департаментом комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів облдержадміністрації, як органом управління якістю атмосферного повітря, відповідно до вимог Порядку, було розроблено Програму моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря зони «Луганська», яка включала поточний стан моніторингових мереж і лабораторій для оцінки якості повітря та плани їх модернізації.

Моніторинг атмосферного повітря у 2023 році не здійснювався, оскільки територія Луганської області є тимчасово окупованою. За інформацією Луганського обласного центру з гідрометеорології стаціонарні пости спостережень за станом атмосферного повітря, що здійснювали спостереження за станом атмосферного повітря у містах Сєвєродонецьку, Лисичанську та Рубіжному, зазнали руйнації внаслідок війни.

Військові дії РФ, безперечно, є невинуватим і неспровокованим актом агресії проти незалежної і суверенної України. Це також є порушенням усіх чинних норм міжнародного екологічного права. Військові дії зумовили нові виклики перед усіма органами влади. Військова агресія вплинула на кожен компонент довкілля, зокрема, постраждали ландшафти, забруднюється повітря, водні ресурси, ґрунти, знищується тваринний та рослинний світ, середовища їх існування.

Після війни ми будемо пожинати плоди бойових дій — руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах. Крім того, відбудова країни потребуватиме значної кількості природних ресурсів. Також є ризик невиконання вже поставлених кліматичних цілей, адже війна — це внесок у зміну клімату, а відновлення країни неминуче буде супроводжуватись значними викидами парникових газів.

Оскільки очікується значне хімічне забруднення ґрунтів та вод, важливо після війни подбати про ефективну систему моніторингу стану довкілля, яка б дозволила зафіксувати реальний об'єм завданої шкоди довкіллю та дозволила вжити найефективніших заходів, щоб уникнути подальшого погіршення ситуації та щоб відновити екосистеми до безпечного стану — і для людини, і для дикої природи.

Моніторинг довкілля (екологічний моніторинг) розглядається як врегульована законодавством наукова, інформаційно-аналітична система, що дає змогу визначити і прогнозувати зміни стану довкілля, контролювати та управляти ними. Серед основних завдань екологічного моніторингу можна виділити наступне: своєчасне виявлення, оцінювання та опрацювання на цій основі рекомендацій і прогнозування дій щодо попередження й усунення негативних процесів, які відбуваються в навколишньому природному середовищі. Система моніторингу довкілля спрямована на: підвищення рівня вивчення і знань про екологічний стан довкілля; підвищення оперативності та якості інформаційного обслуговування користувачів на всіх рівнях; підвищення якості обґрунтування природоохоронних заходів та ефективності їх здійснення; сприяння розвитку міжнародного співробітництва у галузі охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

Таким чином, провідна роль у формуванні системи інформаційного забезпечення раціонального використання та охорони природних ресурсів належить екологічному моніторингу. Проте, існують відповідні проблеми, які ускладнюють створення та належне функціонування єдиної державної системи моніторингу довкілля.

Позитивним моментом щодо удосконалення функціонування системи моніторингу довкілля та моніторингу окремих природних ресурсів є прийняття Закону України від 20 березня 2023 року № 2973-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля».

Слід підкреслити, що норми зазначеного Закону спрямовані на регулювання відносин щодо інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, забезпечення прозорості даних та обміну відповідною інформацією щодо екологічного стану природних ресурсів, розроблення заходів щодо їх використання та охорони тощо. Вкрай важливим є те, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» започатковано реформування державної системи моніторингу навколишнього природного середовища.

Необхідно підкреслити, що існуюча система моніторингу довкілля не може в повній мірі забезпечити вирішення основних проблем у сфері охорони навколишнього природного середовища, зокрема: неефективна взаємодія галузевих складових системи моніторингу довкілля; відсутність оперативного реагування на виникнення, попередження та мінімізацію ризиків пов'язаних із забрудненням довкілля та його шкідливим впливом на здоров'я людини; недостатня реалізація права доступу до екологічної інформації; відсутня взаємодія державної системи моніторингу довкілля України з аналогічними системами держав-членів ЄС.

Метою реформування державної системи екологічного моніторингу виступає можливість отримання достовірних даних та інформації про стан довкілля для прийняття відповідних та дієвих управлінських рішень у галузі охорони навколишнього природного середовища, для оперативного реагування та запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та екологічного характеру, а також, забезпечення вільного доступу до екологічної інформації громадськості та впровадження її обміну та взаємодії з системами держав-членів ЄС.

Отже, провідною задачею реформування державної системи екологічного моніторингу є створення ефективної державної системи моніторингу довкілля, що забезпечує інформаційні потреби управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. У зв'язку з цим, до низки законодавчих актів України внесені відповідні зміни. Так, відповідно до ст. 22 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» із урахуванням змін, які внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» державна система моніторингу довкілля визначається як система спостережень, збирання, оброблення, аналізу, зберігання та обміну інформацією про стан довкілля, вплив на нього, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень в Україні з метою забезпечення досягнення цілей сталого розвитку.

Крім цього, на законодавчому рівні закріплюються підсистеми державної системи моніторингу довкілля, до якої включені: моніторинг атмосферного повітря; моніторинг вод; моніторинг земель і ґрунтів; моніторинг лісів; моніторинг біологічного та ландшафтного різноманіття; моніторинг у сфері управління відходами; моніторинг геологічного середовища; моніторинг впливу фізичних факторів (температура, шум, вібрація, іонізуюче та неіонізуюче випромінювання). Отже, всі показники моніторингу довкілля стануть частинами єдиної екологічної загально-державної інформаційної мережі, яка буде містити інформацію про стан атмосферного повітря, поверхневих, підземних і морських вод, земель, ґрунтів, лісів і біорізноманіття, що підвищить ефективність функціонування єдиної державної системи моніторингу довкілля. Також, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» доповнено статтями 22¹, 22², згідно з якими визначено рівні державної системи моніторингу довкілля та режими функціонування державної системи моніторингу довкілля відповідно. Т

ак, функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем здійснюється на таких рівнях: національний (державний) рівень; регіональний рівень; локальний (місцевий) рівень; об'єктовий рівень. Що стосується режимів функціонування державної системи моніторингу довкілля, то Закон виділяє наступні: режим повсякденного функціонування; підвищеної готовності; режим реагування на надзвичайні екологічні ситуації; відстеження у

відновлювальний (реабілітаційний) період. Спостерігаються суттєві зміни щодо вдосконалення правового регулювання інформації про стан довкілля та механізмів забезпечення доступу до неї, що сподіваємось, позитивно вплине на усунення існуючих проблем та прогалин в даній сфері. Так, до закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» внесено зміни щодо редакцій статей 25 та 25¹, а саме розширено зміст екологічної інформації. Відтепер до інформації про стан довкілля відноситься інформація про: стан довкілля або його складових (атмосферу, атмосферне повітря, води, ґрунти, землю, внутрішні морські води та територіальне море, прибережні захисні смуги, природні ландшафти й природні території та об'єкти, в тому числі водно-болотні угіддя, ліси, рослинний та тваринний світ, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та їх взаємодію із складовими довкілля); фактори, які впливають або можуть вплинути на стан довкілля або його складових – викиди, інші потрапляння забруднювачів у довкілля, речовини, енергія, шум, вібрація; заходи (включаючи адміністративні), державну політику, законодавство, документи державного планування, плани, програми, міжнародні договори України у сфері довкілля, діяльність, що впливають або можуть вплинути на стан довкілля або його складових чи факторів, а також заходи або діяльність, спрямовані на їх охорону; звіти про виконання екологічного законодавства; витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування; стан здоров'я та безпеки людей, у тому числі безпечність харчового ланцюга, умови життя людини, стан об'єктів культурної спадщини і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля, або будь-які фактори і заходи, які впливають або можуть вплинути через відповідні складові.

Відповідні зміни щодо функціонування державної системи моніторингу довкілля внесені й до інших законодавчих актів. Так, в Земельному кодексі України частина п'ята статті 191 викладена у новій редакції, та має наступний зміст: моніторинг земель і ґрунтів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, та іншими суб'єктами, на яких законом покладено повноваження із здійснення моніторингу земель і ґрунтів, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Як бачимо зі змісту зазначеної статті, функцію щодо здійснення моніторингу земель та ґрунтів покладено на одні центральні органи виконавчої влади, що допоможе усунути проблему щодо системи організації моніторингу, оскільки функції з його здійснення були покладені на різні центральні органи виконавчої влади, що приводило до дублювання деяких функцій відповідних органів виконавчої влади. Крім того, в даному випадку дані моніторингу земель та ґрунтів будуть зібрані в одній базі, що допоможе їх порівняти та здійснити відповідний аналіз якісного стану земель та ґрунтів.

Прийняття 20 березня 2023 року № 2973-IX Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» є вагомим та визначальним кроком щодо створення ефективної, прозорої та відкритої системи моніторингу довкілля. Реформування державної системи моніторингу довкілля є новим етапом вдосконалення інформаційної системи та її взаємодії з аналогічними системами інших країн світу.

Після деокупації територій і закінчення воєнних дій з метою отримання, аналізу інформації про викиди забруднюючих речовин та рівень забруднення атмосферного повітря, хімічний стан масивів поверхневих вод, а також відстеження впливу військових дій на стан водних ресурсів, з метою створення сприятливих умови для життєдіяльності населення, запобігання шкідливому впливу на здоров'я людей та на навколишнє природне середовище потребує відновлення інфраструктура державного моніторингу в галузі поверхневих вод та атмосферного повітря, що постраждала внаслідок воєнних дій, їх модернізація та створення нових пунктів спостережень.

15.6. Оцінка впливу на довкілля

Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» встановлено правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіл्लю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі

прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, приватних, а головне – громадських інтересів.

З метою реалізації стратегії ОВД Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» запроваджено ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля, де акумулюється вся екологічна документація в процесі здійснення процедури ОВД.

29.12.2023 набрав чинності Закон України № 3227-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення та цифровізації процедури оцінки впливу на довкілля», який сприяє оновленню підходів до процесу ОВД.

Серед найважливіших змін – вдосконалення норм чинного законодавства, зумовлене необхідністю впровадження принципів цифровізації дозвільної процедури, скорочення строків здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, а також зменшення дискреційних повноважень органу влади при прийнятті рішень в рамках процедури ОВД.

В той же час з 29.12.2023 розпочалось функціонування нового Єдиного реєстру з ОВД, який розміщений на порталі ЕкоСистема, та засобами якого наразі здійснюється процедура ОВД. Оновлений функціонал електронного реєстру ОВД, що дозволяє забезпечити: зручну та ефективну участь громадськості у процедурі; адресне інформування про початок процедури; можливість онлайн підписатися на обрані справи та відстежувати перебіг їх розгляду.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, абзацом другим частини першої статті 3 Закону України Про оцінку впливу на довкілля» визначено, що оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії проти України під час дії воєнного стану, відповідно до критеріїв, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля.

Відповідно до пункту 2² статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» оцінка впливу на довкілля планованої діяльності, що провадитиметься на територіях територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), не здійснюється, строки розгляду поданої документації зупиняються, висновки з оцінки впливу на довкілля щодо такої планованої діяльності не видаються.

За необхідності суб'єкт господарювання з власної ініціативи має право ініціювати проведення оцінки впливу на довкілля планованої діяльності на територіях територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, але за умови, що на території такої територіальної громади здійснюють свої повноваження органи державної влади України та існує можливість забезпечити проведення оцінки впливу на довкілля відповідно до вимог цього Закону.

Враховуючи те, що збройними формуваннями країни – агресора окупована переважна більшість території Луганської області, а підконтрольна Уряду України територія області знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем, висновки з оцінки впливу на довкілля протягом 2023 року не видавались, оцінка впливу на довкілля планованої діяльності не здійснювалась.

15.7. Економічні засади природокористування

Економічний розвиток країни – це динамічний процес, який має тенденцію постійного розвитку з метою найбільш повного задоволення потреб населення. Базою для задоволення цих потреб має бути ефективне використання сировинних природних ресурсів. Будь-яка система виробничої діяльності покликана забезпечити економну експлуатацію природних ресурсів та найбільш сприятливий режим їх відтворення при одночасному забезпеченні здоров'я людей. Такий підхід характеризує раціональне природокористування. Таким чином, під раціональним природокористуванням розуміють високоефективне господарювання, яке не призводить до різких порушень природно-ресурсного потенціалу або змін у навколишньому середовищі, які можуть завдати значної шкоди здоров'ю людей і навіть загрожувати їх існуванню. Теоретично – це гранична кількість природних ресурсів, яка може бути використана людством для задоволення своїх потреб. Природно-ресурсний потенціал визначається рівнем екологічної рівноваги біосфери та її великих складових, які є лімітами для такого існування і розвитку. Перехід за межі можливого використання природно-ресурсного потенціалу відповідає стану колапсу.

До основних напрямів ресурсозбереження зараховують:

- застосування безвідходних та маловідходних сучасних технологій з одночасною комплексною переробкою сировини;
- комплексну переробку газодимових викидів у атмосферу та стічних вод з повторним використанням продуктів газо- і водоочищення;
- рекуперацію та утилізацію відходів виробництва;
- застосування замкнутих водооборотних циклів;
- раціональне використання енергоресурсів та енергозбереження, зниження їх питомої ваги у витратах на одиницю випускаємої продукції;
- розробку нових ефективних технологічних процесів, у тому числі й мікробіологічних;
- організацію територіально-виробничих комплексів з метою організації комплексної переробки сировини.

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

Економічний механізм природокористування – це сукупність економічних структур, інститутів, форм і методів господарювання, за допомогою котрих реалізуються чинні в конкретних умовах економічні закони та здійснюється погодження і коригування суспільних, групових і приватних інтересів.

Головні компоненти економічного механізму включають:

- правові засади економічної діяльності;
- систему відносин власності на засоби виробництва;
- організаційну структуру економіки;
- систему суспільних інститутів;

- економічні інструменти.

Згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» формування економічного механізму охорони навколишнього природного середовища передбачає:

- взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів щодо охорони навколишнього природного середовища на основі економічних важелів;

- визначення джерел фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища;

- встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та на утворення і розміщення відходів;

- встановлення нормативів збору і розмірів зборів за використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, на утворення і розміщення відходів та інші види шкідливого впливу;

- надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

- відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Економічний механізм екологічного регулювання в Україні ґрунтується на концепції платності природокористування. Він охоплює систему економічних інструментів, які спрямовані на акумулювання матеріальних ресурсів для реалізації природоохоронних програм та на мотивацію товаровиробників до підвищення екологічності застосовуваних технологій і власної продукції. Відповідно складовими економічного механізму нині мають бути:

- економічне оцінювання природних ресурсів;

- плата за спеціальне використання природних ресурсів;

- плата за забруднення НС та інші шкідливі впливи на довкілля;

- система фінансування і кредитування природоохоронних заходів;

- екологізація податкової і цінової систем;

- підтримка становлення і розвитку екологічної індустрії. Економічний механізм природокористування покликаний на практиці розв'язати завдання ефективного використання природних ресурсів з метою задоволення виробничих потреб суспільства, формування екологічно безпечного середовища, забезпечення стабільного і достатнього фінансування природоохоронних програм.

15.7.2. Стан фінансування природоохоронної галузі

З метою стабілізації й послідовного поліпшення екологічної ситуації в області, створення належних умов для досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку, збереження природних екосистем та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування, підвищення стандартів якості природних об'єктів до європейського рівня, розпорядженням голови обласної державної адміністрації – керівника військово-цивільної адміністрації від 21.02.2019 № 127 затверджено Регіональну програму з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки (зі змінами), (далі – Програма).

Однак починаючи з 24.02.2022 та по теперішній час, у зв'язку з проведенням широкомасштабної військової агресії РФ проти України переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована збройними формуваннями країни-агресора. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько - мінометним вогнем ворога. Тому фінансування заходів Програми у 2023 році призупинено.

15.8. Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Відомо, що поряд з нормами права існують і технічні норми. Серед технічних норм є такі, які, одержуючи закріплення в нормативних актах, набувають юридичної сили.

Одним із базових механізмів регулювання навколишнього природного середовища є державне екологічне нормування. Екологічна стандартизація і нормування проводяться з метою встановлення комплексу обов'язкових норм, правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Система екологічних нормативів включає:

- нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднювачів у навколишньому природному середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого фізичного впливу на навколишнє природне середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);
- гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних та біологічних факторів;
- нормативи використання природних ресурсів.

Санітарно-гігієнічні та екологічні нормативи визначають якість об'єктів оточуючого природного середовища відносно здоров'я людини і стану екосистем, однак не вказують на джерело впливу і не регулюють його діяльність. Вимоги, які ставляться безпосередньо до джерел антропогенних впливів на оточуюче середовище, встановлюються науково-технічними нормативами.

Науково-технічне нормування передбачає введення обмежень діяльності господарських об'єктів відносно забруднення оточуючого середовища, тобто визначає гранично допустимі інтенсивності потоків шкідливих речовин, які можуть надходити від джерел впливу в повітря, воду і ґрунт. Таким чином, від підприємств вимагається не безпосереднє забезпечення тих або інших ГДК, а дотримання гранично допустимих викидів і скидів шкідливих речовин, які встановлені для народногосподарського об'єкту в цілому або для конкретних джерел, які входять до складу цього об'єкту. Зафіксоване перевищення величин ГДК в оточуючому середовищі саме по собі не є порушенням з боку підприємства, хоча, як правило, є сигналом невиконання встановлених науково-технічних нормативів або свідчить про необхідність їх (нормативів) перегляду.

До науково-технічних нормативів, крім нормативів скидів та викидів, відносяться також технологічні, технічні, будівельні, містобудівельні норми і правила (наприклад БНіП), які містять вимоги з охорони оточуючого природного середовища. В основу розробки науково-технічних нормативів покладений такий принцип; за умовами дотримання цих нормативів об'єктами господарської діяльності регіону вміст будь-якої шкідливої речовини (домішки) у воді, повітрі та ґрунті має задовольняти вимогам санітарно-гігієнічного нормування.

Екологічні стандарти та нормативи, які за своєю юридичною природою є нормами технічного характеру, відіграють важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки, організації раціонального природокористування, природоохоронні та відтворення природних об'єктів. Ці норми встановлюють критерії якості навколишнього природного середовища та є засобами еколого-правового управління у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля.

Сьогодні все більше споживачів у всьому світі усвідомлюють вигоди і віддають перевагу товарам та послугам з поліпшеними характеристиками щодо їх впливів на стан довкілля та здоров'я людини. Надійним орієнтиром для вибору такої продукції є екологічне маркування, що відповідає принципам та методам міжнародних стандартів серії ISO 14020 і вказує на певні екологічні характеристики чи переваги продукції.

Запровадження загальних принципів та методів застосування екологічного маркування на рівні міжнародних стандартів забезпечило поширення єдиного підходу до практик застосування екологічного маркування на світовому рівні. В Україні стандарти цієї серії були впроваджені до національної системи стандартизації шляхом гармонізації (тотожний переклад) у 2002-2003 роках.

Затверджені Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегія) державної екологічної політики на період до 2030 року» визначають екологічне маркування одним з інструментів для реалізації національної екологічної політики.

15.9. Державне регулювання у сфері природокористування.

Одним із напрямків діяльності Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів облдержадміністрації є розгляд матеріалів та видача документів дозвільного характеру.

У 2023 році Департаментом дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами не видавались.

У 2023 році Департаментом дозволи на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, не видавались.

За відсутності затвердженого Кабінетом Міністрів України порядку видачі дозволів у сфері поводження з відходами, Департамент не мав можливості видавати зазначені дозволи.

Разом з тим, з метою здійснення державного регулювання у сфері управління відходами Департаментом протягом 2023 року було виконано наступний обсяг робіт:

- розглянуто та внесено до Реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів Луганської області щорічні оновлення реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів.

15.10. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля

З 2022 року ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» розташований у Полтавській області. У зв'язку з воєнними діями на території Луганської області науково – педагогічні працівники профільних кафедр університету безпосередню участь у наукових дослідженнях на території області не здійснюють.

Разом з цим з відкритих джерел відомо про дослідження українських науковців (Загороднюк І.В., Вишневський Д.О.), які свідчать про втрати та зміни біорізноманіття в зонах тривалих бойових дій в Україні. Автори зазначають втрати близько 20% біотичного різноманіття серед ссавців. Серед видів, які перебувають поза контролем згадуються два види занесені до Червоної книги Луганської області – тхір степовий та перегузня степова.

15.11. Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля

Право на участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля, є одним із важливих екологічних прав, спрямованих не лише на раціональне використання природних ресурсів та охорони довкілля, й розглядається як важливий механізм побудови демократичного суспільства. Участь громадськості в прийнятті рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля, базується на принципах прозорості та демократизму, доступу громадськості до інформації для прийняття відповідних рішень, урахування громадської думки при прийнятті остаточного рішення, сприяння участі громадськості у прийнятті рішень.

Конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція), передбачено, що з метою сприяння захисту права кожної людини нинішнього і прийдешніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, кожна зі Сторін гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, відповідно до положень цієї Конвенції.

В Україні право на участь громадськості у процесі прийняття рішень із питань, що стосуються довкілля, закріплено в низці законодавчих актів, зокрема, в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища». України від 18 грудня 2003 року № 168 затверджено Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, яким визначено та конкретизовано порядок реалізації цього права.

Громадськість має право брати участь у розробленні міждержавних, державних, регіональних, місцевих та інших територіальних програм, місцевих планів дій, стратегій та інших документів; підготовці проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів; здійсненні державної екологічної експертизи з проведенням оцінки впливу на навколишнє природне середовище небезпечних об'єктів та видів діяльності; видачі відповідних документів на використання природних ресурсів, на навмисне вивільнення генетично змінених організмів у довкілля, а також діяльність, яка пов'язана із забрудненням навколишнього природного середовища, поводженням із небезпечними речовинами, відходами та їх розміщенням; витрат, пов'язаних із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища.

Відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» передбачено проведення громадського обговорення під час виконання відповідної процедури. Громадське обговорення у процесі оцінки впливу на довкілля (далі – ОВД) проводиться з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності. Громадське

обговорення планованої діяльності після подання звіту з ОВД проводиться у формі громадських слухань та у формі надання письмових зауважень і пропозицій (у тому числі в електронному вигляді). На етапі громадського обговорення зацікавлені представники громади можуть запропонувати менш шкідливу технологію або ж надати додаткову інформацію про впливи планової діяльності, попередивши таким чином як екологічні, так і фінансові ризики.

Ухвалений Закон «Про стратегічну екологічну оцінку» (далі – СЕО), містить залучення громадськості в процесі проходження процедури стратегічної екологічної оцінки. У процедурі СЕО закріплено європейські практики проведення громадських обговорень та консультацій, що дозволяє громадськості долучатися до процесу прийняття рішень державного планування як на національному, регіональному та іншому рівні у таких сферах, як сільське господарство, енергетика, промисловість, транспорт, регіональний розвиток, земельне використання, управління відходами та водними ресурсами.

Згідно із законом громадськість має отримати вільний доступ та дієві механізми впливу на стратегічні рішення. Під час проведення СЕО велика увага приділяється збору інформації від місцевих мешканців про їх потреби, а також передбачено проведення громадських обговорень і консультацій, за необхідності – навіть транскордонних. Не проведення громадських слухань чи обговорень може бути підставою для оскарження таких рішень.

Дієва взаємодія та участь громадськості в процесі прийняття рішень для Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів Луганської обласної державної адміністрації є одним з пріоритетних напрямків діяльності. Робота в цій сфері спрямовується на організацію і проведення різних акцій, що сприяють екологічній освіті населення і залученню його до природоохоронної діяльності. Особливої уваги заслуговує питання про урахування громадської думки про розробку екологічної політики, планів, програм і господарських проектів.

Нині суспільство, громадськість більше усвідомлюють, що екологічні проблеми надзвичайно великі та дуже складні і вирішити їх досить складно. Дійсність вимагає нового ставлення до природи. Потрібно припинити матеріальне накопичення й розширене споживання природних ресурсів, використовувати необхідну частку створюваного національного продукту на відновлення довкілля. Суспільство повинне свідомо обрати шлях обмежень і роль громадськості в цьому важко переоцінити.

Зауважимо, що частина громадськості, усвідомлюючи основну проблему сучасної цивілізації, веде активний пошук шляху формування нового ставлення до природи. Значна роль у такому пошуку належить громадським екологічним організаціям (ГЕО), які сьогодні є найчутливішими структурами суспільства щодо проблем довкілля та природокористування. Стратегічним завданням ГЕО має стати активізація всіх рушійних сил переходу суспільства, держави до гармонійного співіснування з природою.

Громадський екологічний рух в Україні в процесі свого розвитку поступово стає професійним. Але різні ГЕО перебувають на різних етапах цього розвитку. Є такі, що недавно виникли і проходять початкові стадії свого розвитку, але є і такі, що вже професійно працюють у своїй специфічній галузі. Зокрема, є ГЕО, які професійно працюють на захист прав громадян (наприклад, екологічних), на формування екологічної політики держави, на консультування громадян та допомогу їм під час створення екологічних громадських організацій. Останнє особливо актуальне для держави, яка активно формує основи громадянського суспільства.

Громадські організації мають значний потенціал для організації та ефективного проведення екологічної просвіти широких верст населення, зокрема молоді.

Основною метою існування регіональних та місцевих громадських екологічних організацій є проведення просвітницької діяльності, конкретних природоохоронних заходів і масових акцій, направлених на вирішення актуальних екологічних проблем, активізацію дій з їх вирішення, сприяння доступу громадськості до екологічної інформації, підвищення рівня екологічної свідомості і освіти.

15.12. Екологічна освіта та інформування

Протягом всього року, з метою проведення заходів інформаційного характеру, поширенню інформаційних, аналітичних матеріалів, на офіційному вебсайтах та сторінках соцмережі «Facebook» Луганської обласної державної адміністрації – Луганської обласної військової адміністрації (<http://loga.gov.ua/>) та Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів Луганської обласної державної адміністрації (<https://www.eco-lugansk.gov.ua/>) оприлюднювалась інформація щодо підвищення обізнаності суб'єктів господарської діяльності з питань збереження навколишнього природного середовища, пропагування та стимулювання сталого використання природних ресурсів, відтворення екосистем, збереження біо- та ландшафтного різноманіття, використання екологічно безпечних та енергоефективних технологій з урахуванням міжнародних зобов'язань України, а також інформація щодо пошкодження довкілля внаслідок бойових дій.

До Міжнародного дня екологічних знань (15 квітня), з метою сприяння підвищенню еколого-просвітницької та природоохоронної діяльності, формування екологічної культури Департаментом комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів підготовлена та розширена серед закладів загальної середньої освіти Луганської області Презентація на тему: «Природно-заповідний фонд Луганської області».

З метою привернення уваги до проблеми забруднення довкілля, Департаментом житлово-комунального господарства облдержадміністрації вжито низку заходів щодо організації проведення заходу «Всесвітній день прибирання «World Cleanup Day» 2023 в Україні». Внутрішньо переміщенні

особи з Луганської області долучилися до вищезазначеного заходу на території приймаючих громад. Районними військовими адміністраціями та військовими адміністраціями населених пунктів області організовано колективне прибирання територій Координаційних центрів внутрішньо перемішених осіб з Луганської області розташованих в різних населених пунктах України.

Прийнято участь у Всеукраїнському молодіжному екологічному форумі у м. Київ 30.09.-01.10.2023. За вагомий особистий внесок у розвиток молодіжного волонтерського руху, корпоративної соціальної відповідальності, формування серед громадян національної культури чистоти, правильного поводження з відходами та дбайливого ставлення до довкілля, активну громадянську діяльність, сприяння реалізації соціальних екологічних проєктів та міжнародної акції «Всесвітній день прибирання «World Cleanup Day», громадською організацією всеукраїнського молодіжного руху «ЛЕЦ ДУ ІТ ЮКРЕЙН» нагороджено колектив Департаменту житлово-комунального господарства облдержадміністрації Подякою.

Також, екологічна освіта і виховання учнівської молоді у 2023 році велась відповідно до планів роботи Департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації, КЗ «Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», органів управління освітою територіальних громад, закладів загальної середньої, позашкільної освіти, закладів фахово передвищої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти та на виконання нормативних документів і рекомендацій Міністерства освіти і науки України, Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України (далі – НЕНЦ), ініціатив державних та громадських організацій і установ екологічного та природоохоронного спрямування.

Координатором роботи зі здобувачами освіти закладів загальної середньої та позашкільної освіти за еколого-натуралістичним напрямом роботи є Комунальний заклад «Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» (далі – Луганський ОЦЕНТУМ), який в умовах воєнного стану працював у 2023 році у дистанційному форматі.

Попри військові події та тимчасову окупацію майже всієї території області, учні закладів освіти активно долучались до всеукраїнських масових заходів еколого-натуралістичного напрямку.

Усього учнівська молодь Луганщини взяла участь у 37 всеукраїнських масових заходах, до яких долучилось майже 3500 учнів з 81 закладу освіти 13 територіальних громад області.

Серед більш значних за результативністю всеукраїнських масових заходів еколого-натуралістичного спрямування слід відзначити наступні:

- Міжнародний конкурс еколого-валеологічної спрямованості «Квітка буття»: 41 представник Луганської області з 12 закладів освіти 3 територіальних громад, з них 13 призерів Всеукраїнського рівня (І, ІІ, ІІІ місця);

*Робота до конкурсу еколого-валеологічної спрямованості «Квітка буття»
(Фото Гурін Кіра, уч. 1-А класу Красноріченського ліцею)*

- Всеукраїнський щорічний конкурс есе патріотично-громадянської тематики «Єднанням сильні!»: 56 учасників закладів освіти 11 територіальних громад, з них 48 призерів (I, II, III місця);
- Всеукраїнський Інтернет-часопис «ДІТИ-ГЕРОЇ»: 27 учасників закладів освіти 8 територіальних громад, з них 21 переможець (I місця);
- Всеукраїнський конкурс презентацій «Історію України творять Особистості»: 23 учасники закладів освіти 9 територіальних громад, з них 23 призери (2 гран-прі та 21 – I, II, III місця);
- Всеукраїнський конкурс творів-розповідей «Історія моєї родини – частина історії України»: 17 учасників закладів освіти 6 територіальних громад, з них 8 призерів (I, II, III місця);
- Всеукраїнський блиц конкурс патріотичного плакату на тему «Україна жива і вічно буде жити!»: 27 учасників закладів освіти 8 територіальних громад, з них 2 призери та 21 відзначені Грамотами;
- Всеукраїнський конкурс «Мартин звичайний – птах року 2023»: 2 призерів від Луганської області (III місце);
- Всеукраїнська акція-змагання «День юного натураліста»: 4 призери Всеукраїнського рівня від Луганської області (II місце);
- Всеукраїнська дитячо-юнацька еколого-патріотична гра «Паросток»: 3 призери від Луганської області (I, II, III місця);
- Всеукраїнська акція віртуального музею зоології «Моя улюблена тварина»: 24 призери від Луганської області (I, II, III місця), 6 педагогів отримали Подяки від НЕНЦ;
- Проєкт «Казкові ліси України»: 14 переможців Всеукраїнського рівня (I, III місця);

- Всеукраїнська акція «Жук-олень – комаха Червоної книги»: 4 призери Всеукраїнського рівня (відзначені Грамотами НЕНЦ), 2 педагоги отримали Подяки від Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України;

- Всеукраїнський конкурс творів-розповідей «Історія моєї родини — частина історії України»: 8 учасників від Луганської області нагороджені Дипломами «Родинна пам'ятка» за збереження зв'язку поколінь в родині, вшанування сімейних цінностей та відновлення національних традицій; - Творчий конкурс екологічної тематики на найкраще відео з елементами анімації «Збережемо красу моєї Батьківщини»: 2 переможця Всеукраїнського рівня (I, II місця);

- Всеукраїнський бліц конкурс патріотичного плакату на тему «Україна жива і вічно буде жити!»: 2 призери Всеукраїнського рівня (I, II місця), 21 представник від Луганської області відзначені Грамотами НЕНЦ;

- Всеукраїнський конкурс «Переможна марка юних натуралістів»: 21 призер Всеукраїнського рівня (I, II місця);

- Всеукраїнський природоохоронний конкурс «Годівничка»: 23 учасника з Луганщини посіли призові місця (діти, незалежно від сьогодишнього місця проживання, навіть за кордоном, розвішували одівнички та підгодовували птахів; за відгуками юннатів, такі дії приємно вражають іноземців, що сприяє формуванню позитивного іміджу українців як екологічно освіченої, цивілізованої та гуманної нації);

Роботи до Всеукраїнського конкурсу «Годівничка»

- Конкурс презентацій «Історію України творять особистості»: 23 переможця Всеукраїнського рівня;

- Всеукраїнський конкурс дитячого малюнка «Зоологічна галерея»:
2 переможців з Луганської області;
- Всеукраїнська акція «Писанкове дерево Перемоги»:

11 учасників з Луганщини посіли призові місця, 26 учасникам була оголошена подяка за творчу активність у створенні художньо-декоративних виробів під форму яйце до Великодня Всеукраїнської акції «Писанкове дерево перемоги»;

Робота до конкурсу «Український сувенір»

- Обласна акція «Подарунок захиснику» (в рамках обласних етапів всеукраїнських конкурсів «Новорічна композиція» та «Український сувенір») понад 500 композицій, сувенірів та оберегів для захисників і захисниць передано на передову та до шпиталів (ці роботи діти та педагоги передавали через волонтерів, рідних та їх побратимів, які боронять нашу Україну, військові частини, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, особисто приносили до шпиталів та лікарень, де знаходяться поранені. Діти, які знаходились за кордоном і не мали змоги передати поробки – фотографували їх та розміщували в соціальних мережах).

*Робота «Вишивана Україна»
до конкурсу «Український сувенір»
(Фото: Лісової Уляни, уч. Золотівського ліцею № 5 Гірської міської
територіальної громади Северодонецького району Луганської області)*

Також значні результати досягнуті в таких заходах: Всеукраїнському форумі «Україна в серці кожного», Всеукраїнському юннатівському природоохоронному русі «Зелена естафета», Всеукраїнській акції «Екодія Первоцвіт», Всеукраїнському конкурсі «Юний селекціонер і генетик», Всеукраїнському конкурсі молодіжних проєктів з енергозбереження «Енергія і середовище», Всеукраїнському юнацькому фестивалі «В об'єктиві натураліста – 2023» тощо.

З 7 по 15 травня у фіналі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України Павловська Анастасія виборола II місце з проєктом «Зміни ландшафтів Гірської міської територіальної громади Северодонецького району Луганської області внаслідок бойових дій», науковий керівник Дунько Лариса Миколаївна, учитель географії Золотівського ліцею № 5 Гірської міської територіальної громади Северодонецького району Луганської області.

III місце посіла Панаїт Єлизавета з проєктом «Вплив стимуляторів росту на ріст і розвиток томатів у закритому ґрунті», науковий керівник Євтушенко

Галина Олександрівна, керівник секції «Ботаніка» комунального закладу «Луганська обласна мала академія наук учнівської молоді», кандидат сільськогосподарських наук, завідувач кафедри біології та агрономії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Усього за наслідками участі у всеукраїнських заходах 324 учасника були відзначені дипломами, грамотами, сертифікатами НЕНЦ (192 посіли I, II та III місця). До роботи за еколого-натуралістичним напрямом долучилось 187 педагогів області.

У 2023 році студенти та викладачі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля провели та долучилися до проведення наступних заходів:

- взяли участь у проєкті створення екологічного профілю Калуської територіальної громади, який реалізується громадською організацією «Impact center CXID.UA» в межах Ініціативи з розвитку політики й адвокації в Україні, що здійснюється Міжнародним фондом «Відродження» за фінансової підтримки Швеції;

- до роботи Columbia Climate School (Колумбійської кліматичної школи) та прийняли участь в роботі он-лайн семінару «Blazing Temperatures, Broken Records: Responding to the Global Heat Crisis» («Великі температури, побиті рекорди: реагування на глобальну теплову кризу»);

- взяли участь у вебінарі «ЕнІнХаБ – професійний партнер. Впровадження найкращих практик та європейських стандартів у сфері енергоефективності»;

- взяли участь у круглому столі-дискусії «Проблема захисту довкілля під час війни та повоєнного відновлення України», з доповіддю: «Дослідження діяльності переміщених екологічних громадських організацій і активістів Донеччини і Луганщини».

Для здобувачів освіти Державного закладу «Український національний університет імені Тараса Шевченка» запрошеними працівниками Науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» проведено курс гостьових лекцій за темами: «Оцінка ролі біологічної меліорації в формування екологічного стану водних об'єктів України», «Моніторинг як система пізнання стану навколишнього середовища», «Невирішені проблеми поводження з ТПВ в об'єднаних територіальних громадах», «Енергоефективність та види енергоресурсів» та інші.

Викладачі та здобувачі освіти університету взяли участь у Міжнародній конференції «GeoTerrace-2023» з презентацією результатів досліджень, на тему: «Analysis of the natural recreation resources of the National Nature Park «Male Polysya» using GIS technologies» («Аналіз природних рекреаційних ресурсів національного природного парку «Мале Полісся» засобами ГІС технологій»).

У лютому 2023 року проведена обласна нарада з відповідальними особами за еколого-натуралістичний напрям позашкільної і позакласної роботи з учнівською молоддю в закладах освіти територіальних громад «Пріоритети та виклики розвитку еколого-натуралістичної освіти Луганщини: патріотизм, безпека, практичність» за участі заступника голови обласної державної

адміністрації Катерини Безгинської та директора Національного еколого-натуралістичного центру Міністерства освіти і науки України Володимира Вербицького.

Педагоги області протягом 2023 року взяли участь у таких заходах:

- Всеукраїнській науково-практичній конференції «Європейський вимір української освіти: виклики та перспективи»;
- Всеукраїнському семінарі-практикумі (Великий біологічний колоквіум) для голів обласних методичних об'єднань біологічного напрямку з теми «Сучасні методи навчання у процесі викладання біології»;
- XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Information activity as a component of science development» (Едмонтон, Канада) – заочно;
- Всеукраїнській науково-педагогічній конференції «Сучасні тенденції підвищення якості освіти» (Profi NENC);
- Всеукраїнському форумі «Освіта для збалансованого розвитку»;
- двох колегіях директорів обласних закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку;
- Всеукраїнській науково-практичній конференції «Відтворимо ліси разом»;
- Всеукраїнському позашкільному форумі «Позашкілля: безпечний освітній простір»;
- Всеукраїнському форумі «Україна в серці кожного» (під час проведення форсайт-сесії «Національно-патріотичне виховання в системі робот закладів освіти: досягнення, проблеми, рішення» свою роботу презентували педагоги 3-х закладів освіти області);
- кваліфікаційній нараді на базі Національної академії наук України;
- Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і наука в період глобальних криз та конфліктів у ХХІ столітті».

Керівництво та методичні працівники Луганського ОБЛЦЕНТУМ брали участь в заходах, які проводились по лінії Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Всеукраїнської екологічної ліги, Державної служби якості освіти України тощо.

Директор обласного Центру брав участь в експертній оцінці експериментальної модульної програми «Військова екологія» для гуртків та факультативних курсів у закладах загальної середньої освіти, входив до груп розробників Всеукраїнської волонтерської акції «Щире серце натураліста» та «Концепції з екологічної освіти в Україні».

У 2023 році директор Комунального закладу «Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Володимир Яковлев був нагороджений відзнакою - свідоцтвом НЕНЦ «Я еко-громадянин України».

У грудні 2023 року Луганський ОБЛЦЕНТУМ був визнаний «Лідером позашкільної освіти 2023» в номінації «Громадська активність позашкільної освіти» (Міжнародна асоціація позашкільної освіти).

З метою висвітлення результатів участі учнівської молоді та їх активностей підготовлено 19 інформаційних матеріалів, переважна більшість яких була

розміщена на сайті НЕНЦ (<https://nenc.gov.ua/>) та в viber-групі «Корпорація директорів».

Усі матеріали, відповідно до дотримання режиму розповсюдження інформації та конфіденційності, розміщуються на сайті Луганського ОБЛЦЕНТУМ (<https://luganskocentum.mozellosite.com/>).

Колективом закладу позашкільної освіти підготовлені: електронна збірка кращих есе «Єднанням сильні!», матеріали про роботу Луганського ОБЛЦЕНТУМ у період військового стану до Всеукраїнської збірки НЕНЦ «Юннатія Незламна!», матеріали конкурсів «ДІТИ-ГЕРОЇ!», «Історію України творять Особистості», «Душа села», «Україна жива і вічно буде жити!» та інших. Відео версії результатів конкурсів та відеоблоги за наслідками успіхів юних натуралістів Луганщини паралельно розміщуються на каналі YouTube та дублюються розсилкою на електронні адреси органів управління освітою громад та закладів освіти.

У 2023 році учнівська молодь Луганщини мала значні успіхи, практично у всіх всеукраїнських масових заходах. Виключенням стали ті заходи, які потребували: командних виступів/змагань (екологічних агітбригад, турнір біологів, презентація роботи учнівських лісництв, аграрних об'єднань тощо); проведення послідовних та ресурсозатратних дослідів (Intel-Еко Україна, Infomatrix, «Дотик природи» тощо); роботи в природних об'єктах та на території навчальних закладів та громад («Парки – легені міст і сіл», «Квітуча Україна», «Шкільний сад», навчально-дослідна земельна ділянка тощо).

Протягом 2023 року юні природоохоронці Луганщини наполегливо вивчали предмети природничого циклу, долучаючись до природоохоронних акцій за місцем свого проживання, внаслідок вимушеного виїзду за межі області, яка потрапила під тимчасову окупацію. Також учнівська молодь Луганщини активно брала участь у всіх еколого-патріотичних заходах.

Озеленення території

Лозунгом юних природоохоронців Луганщини стало гасло «Луганщина – це Україна!». Кожна робота, кожен звіт про участь в конкурсах та акціях учнів з Луганської області завершувались цим гаслом.

На базі Луганського ОБЛЦЕНТУМ працює дитяча громадська екологічна організація «Світанкова країна», яка в листопаді 2023 року презентувала систему роботи в області на Всеукраїнському зборі лідерів дитячого екологічного парламенту «Візія ДЕП». Учні були активними в таких заходах, як «День Землі», «День Довкілля» та «Всесвітній день охорони навколишнього середовища».

До Дня Святого Миколая, в рамках акції «Щире серце натураліста», вихованці Луганського ОБЛЦЕНТУМ отримали 50 солодких наборів від юннатів Вінницької обласної станції юних натуралістів.

Традиційно, в рамках міжнародної науково-освітньої програми GLOBE, учнівська молодь області взяла активну участь у Всеукраїнському художньому конкурсі «Календар GLOBE 2024».

Також, юні екологи активно продовжують займатися волонтерською діяльністю. Діти виготовляють та передають воїнам ЗСУ окопні свічки, маскувальні сітки, поробки, сувеніри та обереги, відвідують наших героїв у шпиталях. За ініціативи учнівської молоді всі творчі роботи, надіслані до всеукраїнських конкурсів, передаються до шпиталів, або продаються на аукціонах, а отримані кошти донатяться на потреби ЗСУ.

Подарунок воїну

Лялька-мотанка – сучасний оберег українського народу

Облдержадміністрація вважає доцільним, на даному етапі, приділити особливу увагу питанням підготовки до роботи в умовах деокупації області. Ступінь руйнації природного комплексу Луганщини важко оцінити, бо вона вже зараз є катастрофічною. Тому після деокупації Луганської області буде розроблена окрема концепція розвитку екологічної освіти і виховання учнівської молоді з урахуванням безпекової складової.

15.13. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля Інформації відсутня.

ВИСНОВКИ

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004, затверджений Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, відповідно до якого переважна більшість території Луганської області тимчасово окупована Російською Федерацією. Територія області підконтрольна Уряду України знаходиться в зоні активних бойових дій (безпосереднього вогневого контакту з ворогом) або під постійним артилерійсько-мінометним вогнем ворога.

Повномасштабне вторгнення РФ призвело до колосального руйнування інфраструктури та знищення міст та селищ Луганської області. Станом на 18.12.2023 у запровадженій Офісом Президента України Державній електронній системі обліку руйнувань, статусу відновлення інфраструктури України зареєстровано 12005 пошкоджених об'єктів, у тому числі 9875 об'єктів житлової забудови, 22 об'єкти водопостачання та водовідведення, 58 об'єктів енергетики, 194 об'єкта охорони здоров'я, 11 об'єктів соціального захисту, 195 об'єктів культури та туризму, 29 об'єктів спорту, 195 об'єктів промисловості та інші.

Відходи від руйнації стануть однією з найбільших проблем. Відходи, які утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд, об'єктів незавершеного будівництва, об'єктів благоустрою тощо можуть містити різні компоненти, включаючи як будівельні і побутові, так і небезпечні відходи, такі як люмінесцентні лампи та азбестовмісні матеріали інше.

Після деокупації виникне необхідність:

- проведення заходів із локалізації і ліквідації несанкціонованих та неконтрольованих звалищ відходів, що утворилися внаслідок тимчасової окупації;
- відновлення пошкоджених та зруйнованих засобів та об'єктів поводження з відходами, а також розбудова нових об'єктів для остаточного видалення неперероблених відходів, утворених внаслідок військових дій.

Заходи потребують фінансування, залучення спеціалізованих підприємств та техніки, в тому числі таких, які мають ліцензії на поводження з небезпечними відходами. Зазначення відповідних фінансово-економічних розрахунків щодо обсягів робіт, запланованих заходів, визначення потреб матеріально-технічного забезпечення на цей час є неможливим через відсутність фактичного доступу до відповідних об'єктів, можливості їх обстеження, визначення ступеню пошкодження та обсягу завданої шкоди.

Негативний вплив на довкілля має детонація боєприпасів, яка призводить до забруднення ґрунтів, води та повітря. Під час детонації військових ракет, артилерійських снарядів, мін утворюється низка хімічних сполук: чадний газ, вуглекислий газ, водяна пара, бурий газ, діоксид азоту, формальдегід тощо.

Додатково утворюється велика кількість токсичної органіки, окислюються навколишні ґрунти, деревина, конструкції.

При цьому забруднене повітря не має кордонів, забруднюючі речовини можуть переноситися на великі відстані та осідати. Далі є також низка токсичних елементів, як оксид сірки й азоту, що під час окислення можуть призвести до кислотних дощів. Вони можуть змінювати рН ґрунту, викликати опіки рослин, слизових тканин дихальних органів людини, птахів, ссавців і так далі.

По Луганській області з огляду на окупацію не здійснюється моніторинг поверхневих вод, атмосферного повітря. Знищено частково матеріально-технічну базу.

Після деокупації територій і закінчення воєнних дій з метою отримання, аналізу інформації про викиди забруднюючих речовин та рівень забруднення атмосферного повітря, хімічний стан масивів поверхневих вод, а також відстеження впливу військових дій на стан водних ресурсів, з метою створення сприятливих умови для життєдіяльності населення, запобігання шкідливому впливу на здоров'я людей та на навколишнє природне середовище потребує відновлення інфраструктура державного моніторингу в галузі поверхневих вод та атмосферного повітря, що постраждала внаслідок воєнних дій, їх модернізація та створення нових пунктів спостережень.

Внаслідок ведення бойових дій значних змін зазнали ліси Луганщини. Всі землі держлісфонду області знаходяться на території тимчасово окупованої Російською Федерацією.

З початку бойових дій, окупантами внаслідок враження артилерійськими, авіаційними, а також важкими вогнеметними системами знищено лісовий фонд Луганщини на площі 26 тис. га гектарів.

За інформацією Державної екологічної інспекції у Луганській області з початку повномасштабного вторгнення, за допомогою даних, отриманих від ресурсу Європейська інформаційна система про лісові пожежі (European Forest Fire Information System, EFFIS), Open Foris та Інформаційного ресурсу про пожежі NASA FIRMS, виявлено вісім ділянок, на яких виникли лісові пожежі в результаті військових дій, розташованих поблизу м. Северодонецьк, м. Кременна, с. Кудряшівка та с. Трьохізбенка.

Зокрема, встановлено факт лісових пожеж 5 ділянок місцевості на територіях ДП «Северодонецьке ЛМГ» та ДП «Кремінське ЛМГ» загальною площею 8175,79 га, факт лісових пожеж на восьми ділянках місцевості поблизу населених пунктів м. Северодонецьк, м. Кременна, с. Кудряшівка та с. Трьохізбенка загальною площею 17322 га, а також факт загоряння лісу та інших зелених насаджень на ділянці місцевості поблизу с. Золотарівка, Северодонецького району, Луганської області загальною площею 59,7 га.

З метою визначення та оцінки нанесеної шкоди, відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії РФ, затверджену наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 № 414, зареєстрованим в Міністерстві юстиції

України 24.10.2022 за № 1308/38644 (зі змінами), розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 10.11.2023 № 256 утворено Комісію з питань встановлення фактів заподіяння шкоди та збитків лісовому фонду області внаслідок збройної агресії РФ.

З метою визначення та оцінки нанесеної шкоди відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії РФ, затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13 жовтня 2022 року № 424, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16 листопада 2022 р. за № 1416/38752, розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 03.03.2023 № 40 утворено Комісію з питань встановлення фактів заподіяння шкоди та збитків природно-заповідному фонду області. Проте через відсутність доступу до територій та об'єктів ПЗФ у зв'язку із тимчасовою окупацією та активними бойовими діями, які тривають і на сьогодні, огляд територій та здійснення фотофіксації об'єктів неможливі, повна та актуальна інформація щодо їх стану відсутня, як відсутня і можливість визначити ступінь їх пошкодження чи знищення, що в свою чергу унеможливорює встановлення масштабів заподіяння шкоди та збитків. За інформацією Державної екологічної інспекції у Луганській області, як органу, відповідального за визначення шкоди та збитків та здійснення їх розрахунку, у зв'язку із зазначеним, проведення розрахунку розміру шкоди та збитків спричинених об'єктам ПЗФ, відповідно до Методики до деокупації території області та забезпечення безпечного доступу до об'єктів, не виявляється можливим.

Крім того, більша частина лісів Луганщини розташована на боровій терасі річок Сіверський Донець та Айдар, тобто в місцях інтенсивного ведення боїв, тому після деокупації області необхідно буде провести першочергові роботи з часткового обстеження лісів (знешкоджені лісові ділянки та шляхи під'їзду до них) на предмет виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів.

Внаслідок вищезазначених пожеж зазнали пошкодження території природно-заповідного фонду, серед них, об'єкти Смарагдової мережі суббасейну р. Сіверський Донець в Луганській області, а саме: Національний природний парк «Кремінські ліси», створений указом Президента України від 10.09.2019 року № 678/2019 та частина Луганського природного заповідника «Трьохізбенський степ», а також гідрологічний заказник місцевого значення «Кремінські каптажі» створений рішенням Луганської обласної ради народних депутатів від 17.03.1994 № 15/11.

Збереження і відновлення біорізноманіття та природних екосистем, розвиток природоохоронних територій та об'єктів має стати основною метою відновлення інфраструктури, економічної активності та балансу екосистем, створення безпекових умов життєдіяльності на територіях відновлення, що забезпечить ренатуралізацію територій природно-заповідного фонду, в т.ч. зруйнованих внаслідок російської збройної агресії, і відновлення їх дикої

природи та розширення територій природно-заповідного фонду (шляхом оголошення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду).

Станом на 15.12.2023 року загальні збитки, завдані навколишньому природному середовищу Луганської області внаслідок збройної агресії РФ, розраховані Державною екологічною інспекцією в Луганській області, складають 483269616,185 тис. грн.

Збитки за забруднення атмосферного повітря, визначені відповідно до Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди, затвердженої наказом Міндовкілля від 13.04.2022 № 175, складають - 180454876,237 тис. грн, в тому числі від згорілих лісів та інших насаджень на площі 26103,380 га - 180417427,388 тис. грн, від загоряння інших об'єктів на площі 92870 м² - 37448,849 тис. грн.

Відповідно до Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, затвердженої наказом Міндовкілля від 04.04.2022 № 167, визначено розмір шкоди та збитків за засмічення земель на загальній площі - 6127725 м² на суму - 299185173,125 тис. грн.

Згідно із Методикою визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами, затвердженою наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21 липня 2022 року № 252, визначено розмір шкоди та збитків за засмічення водних об'єктів на суму - 3629566,823 тис. грн. Маса сторонніх предметів, матеріалів, відходів та/або інших речовин складає - 13110000 кг.

За всіма зазначеними фактами з метою внесення відомостей до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 438 КК України («Порушення законів та звичаїв війни») матеріали були направлені до Луганської обласної прокуратури.

Обрахування заподіяної шкоди довкіллю за іншими напрямками на теперішній час не виявляється можливим у зв'язку з тимчасовою окупацією території області. Оцінка збитків та шкоди довкіллю від російської агресії є одним з пріоритетних напрямків діяльності.

Викликає занепокоєння відсутність конкретної інформації щодо вугільних шахт, розташованих на тимчасово окупованих територіях, які вважаються потенційно небезпечними з точки зору порушення гідрологічного балансу та можливості виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру у разі припинення відкачування підземних вод водовідливними комплексами цих шахт.

Є ризик масового некерованого затоплення шахт через припинення відкачування підземних вод водовідливними комплексами цих шахт. Наслідками підйому підземних вод до поверхні можуть стати затоплення значних територій та прилеглих населених пунктів, просідання поверхні на

забудованих територіях, залізницях, автомагістралях, мостах, забруднення поверхневих і підземних водозаборів внаслідок некерованих витоків забрудненої води.

Після деокупації території області та проведення безпекових заходів необхідне обстеження об'єктів з подальшим вирішенням питання комплексного забезпечення гідрологічного захисту діючих шахт та забезпечення ефективного використання шахтних вод, в тому числі реалізація заходів з демінералізації шахтних вод.

Під час наступу російських військ, обстрілів і бомбардувань міст та інфраструктури було завдано значної шкоди системам водопостачання, водовідведення та комунікаціям. Це загрожує запасам питної води, спричиняє забруднення річок, які є джерелами водопостачання для промислових, комунальних підприємств та окремих домогосподарств. Через військові дії потребує вирішення проблема засмічення берегів та русел річок рештками військової техніки, забруднення від паливно-мастильних матеріалів, вибухівки, тощо і, зокрема, русла р.Сіверський Донець, як джерела питного водопостачання (с.Білогорівка, місце питного водопостачання для потреб населення Луганської області).

Станом на 24.02.2022 на території області, підконтрольній державі з 2014 року, налічувалось 35,48 т заборонених чи непридатних хімічних засобів захисту рослин (далі – ХЗЗР), а саме:

два сховища на території Сєверодонецького району, в яких зберігалось 5,48 т ХЗЗР, знаходились у незадовільному стані та не виключали потрапляння ХЗЗР до навколишнього природного середовища;

одне спеціальне сховище (заглиблений герметичний бетонний контейнер) побудоване у 2006 році поблизу смт. Біловодськ на території Старобільського району, в якому зберігалось 30,0 т ХЗЗР, знаходилось у задовільному стані. Однак у зв'язку окупацією області актуальна інформація стосовно стану зберігання заборонених чи непридатних хімічних засобів захисту рослин відсутня. Потребує вирішення питання здійснення заходів щодо безпечного поводження з небезпечними відходами – хімічними засобами захисту рослин, здійснення їх знешкодження та утилізації. Виконання заходів можливе після закінчення бойових дій, деокупації та розмінування території області, проведення стабілізаційних заходів та отримання доступу до місць розташування ХЗЗР з метою оцінки/аналізу ситуації.

Відповідальні виконавці

№ п/п	Відповідальні виконавці	Посада
1	Наталія Ватуліна	заступник директора Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів – начальник управління з питань земельних, водних та природних ресурсів
2	Віталій Ференц	начальник управління екології та природних ресурсів
3	Лариса Морозова	заступник начальника управління екології та природних ресурсів - начальник відділу моніторингу довкілля та поводження з відходами управління екології та природних ресурсів
4	Альона Краснякова	начальник відділу з питань ведення заповідної справи, природних ресурсів та екомережі управління з питань земельних, водних та природних ресурсів
5	Валерія Готко	головний спеціаліст відділу з питань ведення заповідної справи, природних ресурсів та екомережі управління з питань земельних, водних та природних ресурсів
6	Вікторія Манько	головний спеціаліст відділу моніторингу довкілля та поводження з відходами управління екології та природних ресурсів
7	Олена Шведова-Петренко	головний спеціаліст відділу з питань ведення заповідної справи, природних ресурсів та екомережі управління з питань земельних, водних та природних ресурсів
8	Олексій Фастов	головний спеціаліст відділу атмосферного повітря, надрокористування та оцінки впливу на довкілля управління екології та природних ресурсів
9	Анастасія Мусатова	головний спеціаліст відділу моніторингу довкілля та поводження з відходами управління екології та природних ресурсів
10	Тетяна Марканич	головний спеціаліст відділу атмосферного повітря, надрокористування та оцінки впливу на довкілля управління екології та природних ресурсів

В.о. директора Департаменту
комунальної власності, земельних,
майнових відносин, екології та
природних ресурсів

Тетяна КУКУШКІНА